

**Theologie en
Religiewetenschappen**
Faculteit Godgeleerdheid en
Godsdienstwetenschap
Rijksuniversiteit Groningen

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q331

© 2013 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

Inhoud

Rapport over de bacheloropleidingen Godsdienstwetenschap en Theologie en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.....	5
Administratieve gegevens van de opleidingen	5
Administratieve gegevens van de instelling.....	6
Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	6
Samenstelling van de commissie.....	6
Werkwijze van de commissie.....	6
Samenvattend oordeel over de kwaliteit van de bachelor- en masteropleidingen.....	10
Behandeling van de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling.....	17
BIJLAGEN.....	49
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie.....	51
Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader.....	53
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	63
Bijlage 4: Overzicht van de programma's.....	71
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen.....	79
Bijlage 6: Bezoekprogramma.....	91
Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten.....	93
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	95

Dit rapport is vastgesteld op **29 november 2013**.

Rapport over de bacheloropleidingen Godsdienstwetenschap en Theologie en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO.

Administratieve gegevens van de opleidingen

Bacheloropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
CROHO-nummer:	56109
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie:	Groningen
Variant(en):	voltijd en deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

Naam van de opleiding:	Godsdienstwetenschap
CROHO-nummer:	56104
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie:	Groningen
Variant:	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Naam van de opleiding:	Theologie en Religiewetenschappen
CROHO-nummer:	60824
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen	- Origins of Abrahamic Religions - Religion and the Public Domain - Religion, Conflict and Globalisation - Concealed Knowledge: Gnosticism, Esotericism and Mysticism - Geestelijke Verzorging
Locaties:	Groningen
Variant(en):	voltijd en deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Het bezoek van de visitatiecommissie Theologie en Religiewetenschappen aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 17 en 18 april 2013.

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Rijksuniversiteit Groningen
Status van de instelling:	bekostigd
Resultaat instellingstoets:	De instellingstoets vond plaats medio april 2013.

Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleidingen zijn opgenomen in Bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De commissie die de bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen beoordeelde, bestond uit:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven, België;
- Prof. dr. Burcht Pranger, emeritus hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Eibert Tigchelaar, hoogleraar Bijbelwetenschappen aan de KU Leuven, België;
- Dr. Sipco Vellenga, universitair docent godsdienstsociologie aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan de Universiteit van Tilburg;
- Kiki Boomgaard MA (studentlid), alumna van de Research Master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam.

Drs. Kees-Jan van Klaveren, medewerker van QANU, ondersteunde de commissie als projectleider. Mark Delmartino, MA, freelance medewerker van QANU, was secretaris.

De curricula vitae van de leden van de commissie zijn opgenomen in Bijlage 1.

Werkwijze van de commissie

De beoordeling van de bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen was onderdeel van een clusterbeoordeling. In het kader van deze clustervisitatie worden in de periode tussen oktober 2012 en juli 2013 dertig theologische en religiewetenschappelijke opleidingen van tien verschillende instellingen beoordeeld. De commissie hield haar formele startvergadering in twee sessies: voor de ene helft van de commissie direct voorafgaand aan het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam (op 8 oktober 2012); voor de andere helft

direct voorafgaand aan het bezoek in Utrecht (21 november 2012). Tijdens deze startvergaderingen werd de commissie geïnstrueerd, werden de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en kwam het domeinspecifieke referentiekader Theologie en Religiewetenschappen ter sprake. Dat referentiekader is opgenomen in Bijlage 2 bij dit rapport.

De commissie Theologie en Religiewetenschappen is samengesteld uit totaal twaalf commissieleden:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Herman Beck, hoogleraar Godsdienstwetenschap, in het bijzonder van de islam, aan Tilburg University;
- Kiki Boomgaard MA, alumna van de Research Master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam;
- Ezra Delahaye MA, research master student Theology and Religious Studies aan Tilburg University;
- Prof. dr. Olav Hammer, hoogleraar Religiegeschiedenis aan de University of Southern Denmark;
- Prof. dr. Peter Nissen, hoogleraar Spiritualiteitsstudies aan de Radboud Universiteit;
- Prof. dr. Burcht Pranger, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;
- Dr. Sipco Vellenga, Godsdienstsocioloog aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Eibert Tigchelaar, hoogleraar Bijbelwetenschappen aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Stefan Wild, emeritus hoogleraar Islamitische studies en Semitische talen aan de Universiteit van Bonn;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan Tilburg University;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Religiepedagogiek aan de Universiteit van Würzburg.

Voor ieder bezoek wordt op basis van eventuele belangenconflicten, expertise en beschikbaarheid een (sub)commissie samengesteld, bestaande uit vijf of zes commissieleden. Om de consistentie binnen het cluster te waarborgen woont professor Hutsebaut als voorzitter alle bezoeken bij. Coördinator van de clustervisitatie Theologie en Religiewetenschappen is drs. Kees-Jan van Klaveren, medewerker van QANU. Om de continuïteit te waarborgen voeren de secretarissen van de verschillende bezoeken herhaaldelijk overleg met de coördinator, die tevens bij de slotvergaderingen van de locatiebezoeken aanwezig is.

Voorbereiding

De Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen heeft in het document *Kritische Reflectie* de drie te visiteren opleidingen beschreven. Deze kritische reflectie is 'de uitkomst van de gemeenschappelijke reflecties en analyses van de vakgroepen, opleidingscommissies, examencommissie en faculteitsraad, in voortdurend samenspel met de opleidingsdirecteur/portefeuillehouder onderwijs en het faculteitsbestuur.' Na ontvangst van de kritische reflectie controleerde de projectleider deze op kwaliteit en compleetheid. De projectleider stuurde het rapport met bijlagen door naar de deelnemende commissieleden. Deze lazen de rapportages en formuleerden naar aanleiding van de inhoud vragen. De secretaris verzamelde de vragen en groepeerde deze naar onderwerp en gespreksgremium.

Naast de kritische reflectie lazen de commissieleden in totaal 54 scripties. Deze scripties werden aselekt – en in overleg met de commissievoorzitter – gekozen uit een lijst van afgestudeerden van de laatste twee voltooide studie jaren. Bij het trekken van de steekproef werden eindcijfer en afstudeerrichting als stratificatiecriteria gehanteerd. Ook werd gestreefd naar een evenredige verdeling over afstudeerrichtingen in verhouding tot het totaal aantal afgestudeerden in die richtingen. Bijlage 7 bevat een overzicht van de bestudeerde scripties.

Bezoek

Voorafgaand aan het bezoek stelde de projectleider in overleg met de commissievoorzitter en vertegenwoordigers van de opleidingen een programma voor de beide dagen van het bezoek samen. Dit bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als Bijlage 6. Tijdens een interne vergadering in Groningen op 17 april 2013 bereidde de commissie het bezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen voor.

Voorafgaand aan het bezoek heeft de commissie de opleidingen verzocht om gesprekspartners te selecteren. Uitgangspunt bij deze selectie was het criterium van representativiteit: de opleidingen selecteerden studenten en alumni uit verschillende studie jaren en afstudeerrichtingen en docenten met een variërende mate van senioriteit. Voorafgaand aan het bezoek werd de selectie van gesprekspartners ter goedkeuring aan de commissievoorzitter voorgelegd. Gedurende het bezoek sprak de commissie met het voltallige faculteitsbestuur, alsook met een vertegenwoordiging van studenten, docenten, leden van de opleidings- en examencommissie en alumni.

De commissie bestudeerde tijdens het bezoek bovendien het ter inzage gevraagde materiaal. Bijlage 7 bevat een overzicht van het bestudeerde materiaal. Studenten en docenten werden in de gelegenheid gesteld om buiten de reguliere gesprekken om met de commissie van gedachten te wisselen. Van deze mogelijkheid is geen gebruik gemaakt. Tijdens het bezoek besprak de commissie tijdens interne overlegmomenten haar voorlopige bevindingen over individuele programma's. Het laatste deel van het bezoek gebruikte de commissie voor een interne vergadering ter bespreking en afstemming van de bevindingen over alle opleidingen. Het bezoek werd afgesloten met een openbare mondelinge rapportage van de eerste indrukken en algemene waarnemingen door de commissievoorzitter.

Rapportage

Op basis van de bevindingen van de commissie stelde de secretaris een conceptrapport op. De commissieleden die bij het bezoek aanwezig waren werden uitgenodigd om dit rapport te becommentariëren. Na vaststelling van het conceptrapport vroeg de projectleider de betrokken faculteit om het rapport te controleren op feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen werd vervolgens besproken met de voorzitter en, waar nodig, met de overige commissieleden. Daarna is het rapport definitief vastgesteld.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 22 november 2011) heeft de commissie de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke Standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een (inter)nationaal voorbeeld.

Samenvattend oordeel over de kwaliteit van de bachelor- en masteropleidingen

Dit rapport geeft de bevindingen en overwegingen weer van de commissie Theologie en Religiewetenschappen over de bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap en over de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. De commissie baseert haar oordeel op informatie uit de kritische reflectie, de bestudeerde scripties, de documenten die tijdens het bezoek ter inzage beschikbaar waren en tijdens de gesprekken verkregen inlichtingen. De commissie heeft voor alle opleidingen zowel positieve aspecten opgemerkt als verbeterpunten gesignaleerd. Na deze tegen elkaar te hebben afgewogen, is de commissie tot het oordeel gekomen dat twee opleidingen voldoen aan de eisen voor basiskwaliteit die de voorwaarde zijn voor heraccreditatie: de bacheloropleiding Theologie en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. De commissie heeft vastgesteld dat een aantal scripties uit de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap niet aan de maat is. Het te realiseren eindniveau op het vlak van onderzoeksvaardigheden wordt in deze gevallen volgens de commissie onvoldoende geborgd. Haar onvoldoende oordeel op deze standaard leidt volgens de beslisregels van de NVAO automatisch tot een onvoldoende eindoordeel voor de gehele bacheloropleiding Godsdienstwetenschap.

Bacheloropleiding Theologie

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Theologie beoogt studenten vakspecifieke kennis, onderzoeksvaardigheden en een academische attitude bij te brengen om de joods-christelijke traditie in haar historische en actuele manifestaties te kunnen bestuderen vanuit het godsdienstwetenschappelijke (buiten) perspectief. Studenten kunnen binnen de opleiding een door de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) aangeboden track van 50 EC volgen die hen voorbereidt op een kerkelijke masteropleiding en vertrouwt maakt met het binnenperspectief.

De commissie is van oordeel dat de beoogde eindkwalificaties aan de maat zijn. Ze zijn helder en concreet geformuleerd en sluiten aan bij het domeinspecifieke referentiekader van het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO). De eindkwalificaties zijn bovendien op systematische wijze getoetst aan de vijf Dublin-descriptoren en vertonen een solide academische oriëntatie. De commissie vindt het een sterk punt van de opleiding dat ook het facultaire profiel 'Religie & Cultuur' wordt geëxpliciteerd in de (formulering van de) eindkwalificaties. De integratie van de 'PThU-route' in de opleiding is eindkwalificatiegewijs positief verlopen volgens de commissie.

Enkele eindkwalificaties uit het domeinspecifiek referentiekader ontbreken als eindtermen van de bacheloropleiding Theologie. De commissie adviseert de opleiding deze eindtermen alsnog op te nemen, maar stelt vast dat deze omissie geen afbreuk doet aan haar conclusie dat de opleiding passende eindtermen heeft geformuleerd. De commissie beoordeelt de beoogde eindkwalificaties van de bacheloropleiding Theologie als voldoende.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De bacheloropleiding Theologie is er volgens de commissie in geslaagd een samenhangend programma aan te bieden met een logische en soepele opbouw. De commissie vindt het sterk dat acht opleidingsvarianten worden aangeboden binnen één structuur en met behoud van samenhang. Een belangrijk speerpunt van de faculteit is de verhoging van de instroom. De

commissie stelt vast dat de samenwerking met de PThU geleid heeft tot een aanzienlijke toename van de instroom aan bachelorstudenten Theologie.

Binnen de opleiding heeft de commissie een sterke wisselwerking tussen onderwijs en onderzoek geconstateerd. Die interactie wordt organisatorisch versterkt door drie vakgroepen die fungeren als onderzoeksgroepen en binnen de faculteit het onderwijs verzorgen in alle opleidingen. De opleiding is nadrukkelijk academisch georiënteerd, maar schenkt ook aandacht aan de mogelijke arbeidsmarktperspectieven. De commissie apprecieert de manier waarop het gemengd didactisch concept wordt vormgegeven in de opleiding. Alle betrokkenen delen dezelfde didactische uitgangspunten die in overleg worden geïmplementeerd. De commissie kan zich vinden in deze aanpak, die weliswaar de verschooning in de hand werkt, maar door studenten positief onthaald wordt met het oog op hun studievoortgang.

De onderwijsleeromgeving wordt zeer gelijkaardig ingericht voor de drie gevisiteerde opleidingen en is naar het oordeel van de commissie van hoge kwaliteit: staf, voorzieningen, studeerbaarheid, studiebegeleiding en opleidings specifieke kwaliteitszorg zijn ruim aan de maat. Zo is de commissie erg te spreken over de permanente aandacht van de faculteit en de opleiding voor de studeerbaarheid. Enkele vakken zoals Grieks, Hebreeuws en Exegese Oude Testament zijn weliswaar zwaar, maar belemmeren de studievoortgang niet. Een strakke tijdsplanning met duidelijke deadlines voorkomt dat studenten vertraging oplopen tijdens het schrijven van de scriptie. Het academisch personeel is goed gekwalificeerd voor de inhoudelijke en onderwijskundige aspecten van het programma. De commissie onderschrijft het belang dat door de opleiding/faculteit wordt gehecht aan onderwijskwalificaties. Zowel universiteit als faculteit beschikken over adequate voorzieningen die de studievoortgang van studenten ondersteunen. De inspanningen met betrekking tot studiebegeleiding en informatievoorziening dragen volgens de commissie bij tot de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. De faculteit beschikt over een uitgebreid systeem van kwaliteitszorg dat adequaat wordt ingezet in de opleiding. Bij de borging van die onderwijskwaliteit tenslotte speelt de opleidingscommissie een belangrijke rol.

De commissie is van oordeel dat alle aspecten van de onderwijsleeromgeving aan de maat zijn in de bacheloropleiding Theologie en beoordeelt deze standaard dan ook als voldoende.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie is van oordeel dat de faculteit toetsing en beoordeling hoog in het vaandel voert en dit beleid op adequate wijze vorm geeft in de opleiding. De examencommissie en de docenten hebben de afgelopen jaren heel wat inspanningen geleverd om toetsing en beoordeling te professionaliseren. Dit heeft geleid tot een systeem dat nu operationeel is en waarbij toetsen aansluiten bij werkvormen en leerdoelen en docenten via peer review de kwaliteit van de toetsen borgen. De commissie heeft steekproefsgewijs vastgesteld dat toetsen inderdaad aan de maat zijn en dat studenten regelmatig en gestructureerd feedback ontvangen. De examencommissie kwijt zich volgens de commissie naar behoren van haar taken als coördinerende, uitvoerende en borgende instantie van toetsing en toetskwaliteit.

Aangezien er slechts een handvol bachelorstudenten Theologie zijn afgestudeerd tussen 2010 en 2012, heeft de commissie vier scripties beoordeeld die ze van voldoende niveau vond. Ook bij twee uitstekende scripties kwam de beoordeling van de commissieleden overeen met de score van de scriptiebeoordelaars in de opleiding. Op basis van deze beperkte steekproef is de commissie van mening dat studenten Theologie de beoogde eindkwalificaties ook effectief

bereiken. De commissie beoordeelt de toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties van de bacheloropleiding Theologie als voldoende.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Godsdienstwetenschap is erop gericht wetenschappelijk inzicht te bieden in de maatschappelijke en culturele inbedding van religie in de moderne wereld. Studenten bestuderen de uitingsvormen van de wereldgodsdiensten en verdiepen zich in de opkomst van moderne religieuze bewegingen. Ze eigenen zich zowel een cultuurhistorische als een sociaalwetenschappelijke benadering van religie toe en leren religie als cultureel verschijnsel te begrijpen en in samenhang met de maatschappelijke context te analyseren.

De commissie is van oordeel dat de beoogde eindkwalificaties aan de maat zijn. Ze zijn helder en concreet geformuleerd en sluiten aan bij het domeinspecifieke referentiekader van het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO). De eindkwalificaties zijn bovendien op systematische wijze getoetst aan de vijf Dublin-descriptoren en vertonen een solide academische oriëntatie. De commissie vindt het een sterk punt van de opleiding dat ook het facultaire profiel 'Religie & Cultuur' wordt geëxpliciteerd in de (formulering van de) eindkwalificaties. De commissie beoordeelt de eindkwalificaties van de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap dan ook als voldoende.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De commissie stelt vast dat individuele programmaonderdelen van voldoende kwaliteit zijn en in een logische volgorde in het curriculum aan bod komen. De moeilijkheidsgraad van de cursussen neemt stapsgewijs toe en het geheel aan vakken is duidelijk op het niveau van een bacheloropleiding. De commissie ziet echter ruimte voor verbetering in de opbouw van het programma. Wat betreft de verhouding tussen verdieping en verbreding adviseert de commissie om meer tijd en aandacht te besteden aan de verbinding tussen de verschillende vakken, perspectieven en leerlijnen. De organisatie van de verbredende minor als één groot blok in het vijfde semester verstoort bovendien de verdieping van vakspecifieke kennis en vaardigheden en brengt de studeerbaarheid in het gedrang. De commissie is ten slotte van mening dat de methodische leerlijn ook effectief als een samenhangende set van vaardigheden kan worden aangezet binnen vakinhoudelijke modules. In dit kader zou de opleiding er volgens de commissie goed aan doen na te gaan of de studieonderdelen van het programma die te maken hebben met onderzoeksvaardigheden ook effectief bijdragen aan de stelselmatige opbouw en verwerving van vaardigheden op het vlak van onderzoek, analyse, heuristiek en verslaglegging.

Ook binnen de bacheloropleiding godsdienstwetenschap is er een sterke wisselwerking tussen onderwijs en onderzoek. Die interactie wordt organisatorisch versterkt door drie vakgroepen die fungeren als onderzoeksgroepen en binnen de faculteit het onderwijs verzorgen in alle opleidingen. Ondanks de academische oriëntatie schenkt de opleiding ook aandacht aan de mogelijke uitwegen op de arbeidsmarkt. De commissie apprecieert de manier waarop het gemengd didactisch concept wordt vormgegeven in de opleiding. Alle betrokkenen delen dezelfde didactische uitgangspunten die in overleg worden geïmplementeerd. De commissie

kan zich vinden in deze aanpak, die weliswaar de verschooning in de hand werkt, maar door studenten positief onthaald wordt met het oog op hun studievoortgang.

De onderwijsleeromgeving wordt zeer gelijkaardig ingericht voor de drie gevisiteerde opleidingen en is naar de mening van de commissie aan de maat voor wat betreft de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap. Zo is de commissie erg te spreken over de aandacht van de faculteit en de opleiding voor de studeerbaarheid. De commissie heeft met instemming kennis genomen van de studierementen die sinds kort aanzienlijk zijn toegenomen voor de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap. De commissie is niettemin van mening dat de manier waarop de verbredende universitaire minor op dit moment wordt georganiseerd de studeerbaarheid van het bachelorprogramma niet ten goede komt.

Het academisch personeel is goed gekwalificeerd voor de inhoudelijke en onderwijskundige aspecten van het programma. De commissie onderschrijft het belang dat wordt gehecht aan onderwijskwalificaties, maar ziet wel nog ruimte voor verbetering in de bemensing van de methodische leerlijn. Ook beveelt zij de opleiding aan om de begeleidings- en beoordelingstaken bij bachelorscripties gelijkmatiger te verdelen over de wetenschappelijke staf.

Zowel universiteit als faculteit beschikken over adequate voorzieningen die de studievoortgang van studenten ondersteunen. De inspanningen met betrekking tot studiebegeleiding en informatievoorziening dragen volgens de commissie bij tot de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. De faculteit beschikt over een uitgebreid systeem van kwaliteitszorg dat adequaat wordt ingezet in de opleiding. Bij de borging van die onderwijskwaliteit speelt de opleidingscommissie een belangrijke rol.

De geconstateerde verbeterpunten op het vlak van opbouw, samenhang en studeerbaarheid wegen volgens de commissie niet op tegen de overwegend positieve indruk die de commissie heeft van de manier waarop bachelorstudenten Godsdienstwetenschap in staat worden gesteld de eindkwalificaties te realiseren. De commissie beoordeelt de onderwijsleeromgeving van de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap dan ook als voldoende.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie is van oordeel dat de faculteit toetsing en beoordeling hoog in het vaandel voert en dit op adequate wijze vorm geeft in de opleiding. De examencommissie en de docenten hebben de afgelopen jaren heel wat inspanningen geleverd om toetsing en beoordeling te professionaliseren. Dit heeft geleid tot een systeem dat nu operationeel is en waarbij toetsen aansluiten bij werkvormen en leerdoelen en docenten via peer review de kwaliteit van de toetsen borgen. De commissie heeft steekproefsgewijs vastgesteld dat toetsen inderdaad aan de maat zijn en dat studenten regelmatig en gestructureerd feedback ontvangen. De examencommissie kijkt zich volgens de commissie naar behoren van haar taken als coördinerende, uitvoerende en borgende instantie van toetsing en toetskwaliteit.

Uit een ruime steekproef aan scripties die de commissie heeft beoordeeld komt naar voren dat de academische vaardigheden van een aantal studenten onvoldoende ontwikkeld zijn om een eindwerk op bachelorniveau af te leveren: de zwakke elementen die systematisch terugkomen in de scripties wijzen op een beperkte en op consolidatie gerichte verwerving van wetenschappelijke vaardigheden. De commissie is van oordeel dat studenten – met ondersteuning van de begeleider – in staat moeten zijn een hoofdvraag af te bakenen en af te stemmen met de bijvragen, de thesisaanpak methodologisch te verantwoorden, en het

materiaal dat ze voor het eindwerk hebben verzameld ook te analyseren en niet alleen te reproduceren. Deze elementen ontbreken te vaak in de beoordeelde bachelorscripties.

De vastgestelde tekortkomingen op het vlak van gerealiseerd eindniveau wegen voor de commissie zwaarder door dan de onmiskenbare kwaliteit van het toetsbeleid. Volgens de beslisregels van de NVAO volgt uit een onvoldoende oordeel op standaard 3 ook een onvoldoende oordeel voor de hele bacheloropleiding Godsdienstwetenschap.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	onvoldoende
Algemeen eindoordeel	onvoldoende

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Sinds september 2012 zijn de eenjarige masteropleidingen Theologie, Godsdienstwetenschap en Geestelijke Verzorging samengevoegd in één overkoepelende eenjarige *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* die vervolgens op programmaniveau is gedifferentieerd. De commissie stelt vast dat de masteropleiding vorm krijgt in vijf thematische programma's die nauw aansluiten bij het facultaire profiel en bij de onderzoeksspecialismen van de drie vakgroepen binnen de faculteit.

De commissie is van oordeel dat de beoogde eindkwalificaties aan de maat zijn. Ze zijn helder en concreet geformuleerd en sluiten aan bij het domeinspecifieke referentiekader van het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO). De eindkwalificaties zijn bovendien op systematische wijze getoetst aan de vijf Dublin-descriptoren en vertonen een solide academische oriëntatie. De commissie vindt het een sterk punt van de opleiding dat ook het facultaire profiel 'Religie & Cultuur' wordt geëxpliciteerd in de (formulering van de) eindkwalificaties.

De toegang tot de masteropleiding is voor de commissie een punt van zorg voor wat betreft de studenten die zonder vooropleiding in de godsdienstwetenschap of theologie drempelloos kunnen instromen. De commissie gaat ervan uit dat de eindtermen goed vertaald zijn in het programma en ook daadwerkelijk gerealiseerd kunnen worden, maar vreest dat de waarde van het masterdiploma zal afnemen indien een student zonder vooropleiding in het domein van de religiewetenschappen al na één jaar een masterdiploma kan halen. Dit ene principiële bezwaar weegt uiteindelijk niet door in de beoordeling van deze standaard. De commissie spreekt een positief oordeel uit over de masteropleiding en de vijf programma's voor wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie van de beoogde eindkwalificaties.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het nieuwe kader van de opleiding Theologie en Religiewetenschappen is goed doordacht, zowel op generiek niveau als specifiek per programma. De eindkwalificaties van de masteropleiding zijn naar het oordeel van de commissie aantoonbaar vertaald in de leerdoelen van individuele programmaonderdelen. De combinatie van vakinhoudelijke, professionele en academische elementen vindt de commissie een troef voor elk van de vijf programma's. Een belangrijk speerpunt van de faculteit is de verhoging van de instroom. De commissie is van mening dat de sterkere profilering van de masteropleiding nieuwe stijl en een intensieve werving naar alle waarschijnlijkheid zullen leiden tot een toename van het aantal masterstudenten uit de eigen RUG-rangen, alsook uit binnen- en buitenland.

Het onderwijs binnen de vijf masterprogramma's wordt mede gestuurd door wat de vakgroepen als zwaartepunten van hun onderzoek beschouwen. Op basis van de gesprekken tijdens het bezoek stelde de commissie vast dat er een expliciete koppeling is tussen de inhoud van het onderwijs en de onderzoeksexpertise van de docenten. Onderzoek en recente ontwikkelingen in het vakgebied vinden hun weg naar het onderwijs in de masteropleiding. Ondanks de sterke academische oriëntatie schenkt de opleiding ook aandacht aan de mogelijke uitwegen op de arbeidsmarkt. De commissie is bovendien erg opgetogen over de verplichte stagecomponent binnen elk masterprogramma. De commissie apprecieert de manier waarop het gemengd didactisch concept wordt vormgegeven in de opleiding. Alle betrokkenen delen dezelfde didactische uitgangspunten die in overleg worden geïmplementeerd. De commissie kan zich vinden in deze aanpak, die weliswaar de verschooning in de hand werkt, maar door studenten positief onthaald wordt met het oog op hun studievoortgang.

De onderwijsleeromgeving wordt zeer gelijkaardig ingericht voor de drie gevisiteerde opleidingen en is naar de mening van de commissie van goede kwaliteit: staf, voorzieningen, studeerbaarheid, studiebegeleiding en kwaliteitszorg zijn ruim aan de maat. Zo is de commissie erg te spreken over de aandacht van de faculteit en de opleiding voor de studeerbaarheid. Bij de organisatie van de masteropleiding is bijvoorbeeld veel aandacht gegaan naar componenten die mogelijke studievertraging bij het scriptietraject kunnen tegengaan. De commissie maakt echter wel voorbehoud bij de duur van het masterprogramma Geestelijke Verzorging, dat wellicht beter tot zijn recht zou komen (ongeacht de bachelor minor op dit gebied) in een traject van anderhalf jaar.

Het academisch personeel is goed gekwalificeerd voor de inhoudelijke en onderwijskundige aspecten van het programma. De commissie onderschrijft het belang dat wordt gehecht aan onderwijskwalificaties. Zowel universiteit als faculteit beschikken over adequate voorzieningen die de studievoortgang van studenten ondersteunen. De inspanningen met betrekking tot studiebegeleiding en informatievoorziening dragen volgens de commissie bij tot de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. De faculteit beschikt over een uitgebreid systeem van kwaliteitszorg dat adequaat wordt ingezet in de opleiding. Bij de borging van die onderwijskwaliteit speelt de opleidingscommissie een belangrijke rol.

De geconstateerde punten van zorg op het vlak van instroom bij de Engelstalige programma's en duur van het programma Geestelijke Verzorging wegen volgens de commissie niet op tegen de positieve indruk die de commissie heeft van de manier waarop masterstudenten in staat worden gesteld de eindkwalificaties te realiseren. De commissie beoordeelt de onderwijsleeromgeving van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen dan ook als voldoende.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie is van oordeel dat de faculteit toetsing en beoordeling hoog in het vaandel voert en dit op adequate wijze vorm geeft in de opleiding. De examencommissie en de docenten hebben de afgelopen jaren heel wat inspanningen geleverd om toetsing en beoordeling te professionaliseren. Dit heeft geleid tot een systeem dat nu operationeel is en waarbij toetsen aansluiten bij werkvormen en leerdoelen en docenten via peer review de kwaliteit van de toetsen borgen. De commissie heeft steekproefsgewijs vastgesteld dat toetsen inderdaad aan de maat zijn en dat studenten regelmatig en gestructureerd feedback ontvangen. De examencommissie kijkt zich volgens de commissie naar behoren van haar taken als coördinerende, uitvoerende en borgende instantie van toetsing en toetskwaliteit.

Naast een heel aantal goede en zelfs excellente scripties uit de masteropleiding 'oude stijl' heeft de commissie ook een beperkt aantal eindwerken gelezen die ze als zwak of zelfs onvoldoende bestempelt. De geconstateerde zwakheden liggen vaak in het verlengde van de beperkingen die de commissie vaststelt bij de bachelorscripties Godsdienstwetenschap. De commissie neemt met instemming kennis van de inspanningen die de opleiding 'nieuwe stijl' sinds de aanvang van dit academisch jaar doet en die beantwoorden aan de verbeteringsuggesties die de commissie voorstelt op basis van thesisbeoordelingen uit de opleiding 'oude stijl': er wordt steviger ingezet op scriptievaardigheden via het scriptieseminar en via de clinics is er meer aandacht voor de onderzoeksvaardigheden van zijnstromers.

Aangezien toetsing aan de maat is en de masteropleiding reeds stappen gezet heeft om de bij een beperkt aantal masterscripties geconstateerde problemen structureel te verhelpen, komt de commissie tot een voldoende beoordeling van standaard 3 voor de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen.

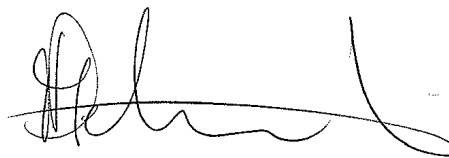
Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 29 november 2013

Prof. dr. Dirk Hutsebaut

Mark Delmartino MA

Behandeling van de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Ter beantwoording van de vraag of de eindkwalificaties van de opleidingen wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie voldoende zijn geconcretiseerd, beschrijft dit hoofdstuk achtereenvolgens het domeinspecifiek referentiekader, de doelstelling en het profiel van de opleidingen, en het niveau en oriëntatie van de beoogde eindkwalificaties.

Domeinspecifiek referentiekader

Voorafgaand aan de clustervisitatie hebben de deelnemende instellingen, verenigd in het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO), een domeinspecifiek referentiekader opgesteld. Dat kader is in dit rapport opgenomen als Bijlage 2. De commissie kan zich goed vinden in het referentiekader. Het beschrijft dat de opleidingen op het gebied van theologie en religiewetenschappen in Nederland een verscheidenheid aan structuren en doelstellingen bieden. Een belangrijk onderscheid is dat tussen de religiewetenschappelijke en de theologische opleidingen. Na de vorige onderwijsvisitatie heeft een aantal belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden. Zo is het religiewetenschappelijke accent versterkt en zijn een aantal opleidingen inmiddels in grotere, veelal geesteswetenschappelijke eenheden ingekaderd. De meeste masterprogramma's zijn geherstructureerd en ondergebracht in zogenaamde 'brede labels'. Voor theologische curricula die tevens als ambtsopleiding gelden, is de maximale studieduur van zes-en-een-half jaar verkort tot zes jaar en wordt kennis van de brontalen niet meer als vooropleidingseis gehanteerd maar in de opleiding zelf verworven.

De domeinspecifieke criteria die in het referentiekader zijn weergegeven, zijn gebaseerd op de Dublin Descriptoren en buitenlandse referentiekaders, met name de *benchmarks* van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. De opleidingen hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor-), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master)niveau op het gebied van het object van de studie. De meeste masteropleidingen duren één jaar, research masters hebben een studieduur van twee jaar, en theologische masters die tevens ambtsopleiding zijn kennen een studieduur van drie jaar.

De opleidingen aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) die ter visitatie worden aangeboden, passen in dit kader: de faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap (FGG) biedt twee bacheloropleidingen in religiewetenschappen en theologie aan, alsook een eenjarige masteropleiding met een breed label. In de bacheloropleiding Theologie kunnen studenten een door de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) verzorgde track van 50 EC volgen die hen toelaat, na het behalen van het bachelordiploma, door te stromen naar de driejarige masteropleiding Gemeentepredikant of Predikant Geestelijk Verzorger aan de PThU.

Doelstelling en profiel van de opleidingen

In het algemene gedeelte van de Kritische Reflectie (KR) wordt aangegeven dat binnen het onderwijs en onderzoek aan de FGG de focus ligt op de nauwe verwevenheid van religie, cultuur en samenleving. Centraal daarbij staat de niet-confessioneel gebonden bestudering van religie in haar maatschappelijke, culturele en historische context. De commissie stelt vast dat het facultaire profiel 'Religie & Cultuur' ook aan bod komt in de eindkwalificaties van de respectievelijke opleidingen: bachelorstudenten worden geacht inzicht te krijgen in de verwevenheid van religie en cultuur; masterstudenten dienen op het einde van de studie in staat te zijn tot reflectie op religie binnen een cultuurwetenschappelijk paradigma.

Volgens de KR is de *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap* erop gericht wetenschappelijk inzicht te bieden in de maatschappelijke en culturele inbedding van religie in de moderne wereld. Studenten bestuderen de uitingsvormen van de wereldgodsdiensten en verdiepen zich in de opkomst van nieuwe religieuze bewegingen. Ze eigenen zich zowel een cultuurhistorische als een sociaalwetenschappelijke benadering van religie toe en leren religie als cultureel verschijnsel te begrijpen en in samenhang met de relevante maatschappelijke context te analyseren. Deze opleiding onderscheidt zich van andere bacheloropleidingen in Nederland door de focus op antropologie binnen het sociaalwetenschappelijke profiel en door de specifieke onderwerpen die in het derde jaar ter verdieping/specialisatie worden aangeboden.

De *bacheloropleiding Theologie* is erop gericht de joods-christelijke traditie in haar historische en actuele manifestaties te bestuderen. Daarnaast is er aandacht voor de ontstaansgeschiedenis van de islam. De bestudering van Bijbelse brontalen staat in functie van de exegese. Binnen de opleiding bestaat de mogelijkheid om een door de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) aangeboden track van 50 EC te volgen. Deze zogenaamde 'PThU-route' is geïntegreerd in het programma en bereidt studenten voor die na hun bachelorexamen willen instromen in een predikantsmaster van de PThU. De opleiding aan de RUG onderscheidt zich van de confessionele theologieopleidingen door het godsdienstwetenschappelijke (buiten)perspectief van waaruit de joods-christelijke traditie wordt bestudeerd. Via de modulen van de PThU-route raken studenten ook vertrouwd met het binnenperspectief.

De commissie is van mening dat het profiel en de doelstellingen van beide bacheloropleidingen passend zijn voor een theologische, resp. religiewetenschappelijke opleiding zoals die worden gedefinieerd door het domeinspecifiek referentiekader.

Sinds september 2012 zijn de eenjarige masteropleidingen Theologie, Godsdienstwetenschap en Geestelijke Verzorging samengevoegd in één overkoepelende eenjarige *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* die vervolgens op programmaniveau is gedifferentieerd. De KR stelt dat de invoering van het brede masterlabel Theologie en Religiewetenschappen door de faculteit is aangegrepen om de al eerder gewenste profilering in te vullen. De commissie stelt vast dat de masteropleiding 'nieuwe stijl' vorm krijgt in vijf thematische programma's met een eigen focus die nauw aansluiten bij het facultaire profiel en bij de onderzoeksspecialismen van de drie vakgroepen binnen de FGG: Jodendom, Christendom en Islam in hun formatieve fase; Vergelijkende en Historische Religiewetenschap (m.i.v. 1 juli 2013: Vergelijkende Religiewetenschap); en Christendom, Filosofie en Cultuur (m.i.v. 1 juli 2013: Christendom en Ideeëngeschiedenis).

Eindkwalificaties

Bijlage 3 bij dit rapport bevat de eindkwalificaties van de drie gevisiteerde opleidingen. De commissie is van mening dat de kennis, vaardigheden en attitudes die de afgestudeerde bachelor- en masterstudenten dienen te bereiken, aansluiten bij de gemeenschappelijke

kwalificaties zoals die geformuleerd werden in het domeinspecifiek referentiekader van DGO (zie Bijlage 2). De eigenheid van de *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap* komt volgens de commissie terug in enkele specifieke eindkwalificaties die niet als dusdanig vermeld worden in de DGO-eindtermen: zo worden afgestudeerde RUG-bachelors in de godsdienstwetenschap geacht kennis en inzicht te hebben in de (actuele debatten op het terrein van de) wijsbegeerte, sociale, literaire en historische wetenschappen, alsook in de samenhang tussen de verschillende deelgebieden binnen de godsdienstwetenschap. In de beoogde eindkwalificaties rond onderzoeksvaardigheden wordt door de RUG ingezet op kwalitatieve en kwantitatieve methoden van onderzoek en bibliografische zoekvaardigheden in elektronische catalogi. Deze specifieke eindkwalificaties tonen volgens de commissie aan dat zij inderdaad zijn afgeleid uit de inhoud en algemene doelstelling van de bacheloropleiding, zoals gesteld wordt in de KR.

De eindkwalificaties van de *bacheloropleiding Theologie* zijn volgens de commissie in overeenstemming met de DGO-eindtermen voor een bacheloropleiding theologie. Ze zijn bovendien specifiek voor wat betreft kennis en inzicht in de wordingsgeschiedenis en ontwikkeling van de joods-christelijke traditie, haar verwevenheid met verschillende culturen, en de ontstaansgeschiedenis van de islam, de Koran en Hadith. Studenten die de RUG-bacheloropleiding volgen (zonder PThU-route en zonder Grieks) hebben bovendien op het einde van de opleiding kennis van en inzicht in een (zelfgekozen) discipline buiten de theologie. Studenten die de PThU-route volgen, worden dan weer geacht de verschillende deeldisciplines van de theologie in een eigen theologische visie te kunnen integreren. De commissie stelt vast dat de opleiding erin geslaagd is om eindkwalificaties te formuleren die alle keuzemogelijkheden dekken. Door een puntsgewijze vergelijking van de eindkwalificaties van de twee bacheloropleidingen onderling en met de eindtermen van het DGO-document heeft de commissie vastgesteld dat binnen de bacheloropleiding Theologie twee eindkwalificaties niet expliciet genoemd worden: het gaat om de toepassing van verworven kennis in een context die typerend is voor de theologie en om het respect voor de meningen en (geloofs-) overtuigingen van anderen. De commissie ziet echter geen aanwijzingen dat deze doelstellingen niet verworven worden.

De generieke eindkwalificaties van de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* dekken volgens de commissie alle eindtermen uit het DGO-document af. De additionele eindtermen waarvan sprake is in het DGO-document komen overeen met de specifieke eindkwalificaties van de vijf masterprogramma's. Volgens de KR oriënteert het masterprogramma Geestelijke Verzorging zich voor wat betreft de beroepsvoorbereidende eindkwalificaties op de kwaliteitseisen van de Vereniging van Geestelijke Verzorgeren in Zorginstellingen. Het programma is geaccrediteerd door de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijke Verzorging (SKGV). De website van de SKGV meldt dat de Toetsingscommissie Opleidingen van de SKGV heeft vastgesteld dat in principe alle academische aanbieders, namelijk universiteiten die een accreditatie van de overheid hebben, worden geaccrediteerd. Slechts bij twijfel over het curriculum zal de SKGV zelf een onderzoek doen. De commissie stelt met instemming vast dat binnen de vier Engelstalige programma's vaak expliciet wordt verwezen naar de vaardigheid om historische bronnen te gebruiken bij het duiden van hedendaagse problemen en om problemen te benaderen vanuit multidisciplinair en/of interdisciplinair perspectief.

Tijdens de visitatie heeft de commissie uitgebreid gesproken met management en docenten over de drempelloze toegang tot de Engelstalige masterprogramma's. Het is voor de commissie evident dat studenten met een bachelordiploma Theologie of Godsdienstwetenschap kunnen doorstromen en dat masterstudenten van de PThU (locatie Groningen) modules kunnen volgen als onderdeel van een keuzepakket. De commissie vindt het wel vreemd dat studenten met een bachelordiploma op een aanverwant terrein in de

letteren, sociale wetenschappen en wijsbegeerte zonder verplichte ingangstoets of schakelprogramma de opleiding kunnen aanvatten, terwijl studenten met een andere vooropleiding eerst één van de facultaire minoren of een individueel vastgesteld schakelprogramma dienen te volgen. Het faculteitsmanagement gaf aan dat dit nieuwe toelatingsbeleid geheel conform de intenties van het Bologna-akkoord is en dat zulke flexibiliteit op centraal universitair niveau en met name door de rector sterk aangemoedigd wordt. Bovendien gaat het om interdisciplinaire programma's die inhoudelijk ook aansluiten op de voorkennis, interesse en het academisch niveau van bachelorstudenten uit de Letteren, Wijsbegeerte en Sociale Wetenschappen. De commissie acht het een zorgelijke ontwikkeling dat studenten met een sociaalwetenschappelijke of geesteswetenschappelijke achtergrond in één jaar tijd een mastertitel kunnen behalen in de theologie en/of religiewetenschappen. Dat geldt zeker voor studenten die de verbredende minor in de bacheloropleiding niet theologisch of religiewetenschappelijk hebben ingevuld. Het toelatingsbeleid blijft echter binnen de grenzen van het domeinspecifieke kader en zal dus niet meewegen in het oordeel van de commissie op standaard 1.

Niveau en oriëntatie

Na bestudering van de relevante passages in de KR stelt de commissie vast dat de eindkwalificaties van de gevisiteerde opleidingen aansluiten bij de algemene internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een bachelor, c.q. master zoals deze zijn vastgelegd in de Dublin-descriptoren. Voor beide bacheloropleidingen en de masteropleiding bevat de KR een duidelijk overzicht van de relatie tussen de Dublin-descriptoren en de respectievelijke eindkwalificaties.

De commissie heeft met instemming vastgesteld dat de eindkwalificaties van de *bacheloropleidingen Godsdienstwetenschap en Theologie* (RUG-route) verder gaan dan wat voorgeschreven wordt in de Dublin-descriptor 'kennis en inzicht' door expliciet te voorzien dat studenten tijdens de opleiding kennis en inzicht verwerven in een (zelfgekozen) discipline buiten de theologie. In termen van 'oordeelsvorming' kunnen studenten op het einde van de bacheloropleiding kritisch reflecteren op de levensbeschouwelijke pluriformiteit in de samenleving. Bovendien leren bachelorstudenten Theologie die de PThU-route volgen verschillende deeldisciplines van de theologie in een eigen theologische visie te integreren. De Dublin-descriptor 'communicatie' verwijst voor zowel bachelor- als masterniveau naar de capaciteit om informatie over te brengen aan een publiek van niet-specialisten. Deze vaardigheid wordt volgens de commissie expliciet vermeld binnen de eindkwalificaties van de masteropleiding maar niet bij de bacheloropleidingen Godsdienstwetenschap en Theologie. Zij adviseert de beide opleidingen om vaardigheden op het terrein van (mondelijke) communicatie explicieter te verwerken in de eindkwalificaties.

De eindkwalificaties van de bacheloropleidingen tonen volgens de commissie ook aan dat de opleidingen wetenschappelijk georiënteerd zijn. De voorbereiding op een verdere studieloopbaan richt zich volgens de KR in de eerste plaats op de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. Studenten die zich in hun latere carrière willen toelagen op wetenschappelijk onderzoek kunnen onder bepaalde voorwaarden toegang krijgen tot de facultaire research master. Tijdens het bezoek werd voor de commissie duidelijk dat in de eindkwalificaties van de opleiding ook aandacht wordt besteed aan vaardigheden die dienstig zijn op de arbeidsmarkt, zoals probleeminventarisatie, -analyse en -evaluatie, het aandragen van (verschillende) oplossingen, en het doelgericht kennis vergaren en operationaliseren in handelingsdoelen. Afgestudeerden die de educatieve minor (30 EC) hebben gevolgd, kunnen bovendien als leraar tweedegraads godsdienst en levensbeschouwing de arbeidsmarkt betreden.

De leervaardigheden binnen de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* worden naar de mening van de commissie uitgebreider afgedekt dan wat men op basis van de Dublin-descriptoren zou verwachten. Naast de vaardigheid om een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter stellen de eindkwalificaties van de masteropleiding ook een academische attitude voorop die blijkt geeft van zelfstandigheid, creativiteit, kritisch-reflexief vermogen en wetenschappelijke integriteit. Bovendien bezit de afgestudeerde masterstudent het vermogen om eigen werkzaamheden individueel en in teamverband te organiseren, te evalueren en te verbeteren alsook lacunes in de eigen deskundigheid te signaleren en bij te werken. Binnen de descriptor ‘toepassen van kennis en inzicht’ wordt dan weer veel belang gehecht aan de vaardigheid om een wetenschappelijke verhandeling te schrijven. De eindkwalificaties tonen volgens de commissie ook aan dat het gaat om een wetenschappelijke opleiding op masterniveau.

Overwegingen

Volgens de commissie voldoen de drie gevisiteerde opleidingen aan de vereisten van het evaluatiekader voor wat betreft de beoogde eindkwalificaties. De commissie baseert haar positieve oordeel op de volgende overwegingen.

De commissie is van oordeel dat de eindkwalificaties niet alleen voldoen aan de eisen van het domeinspecifiek referentiekader voor elk van de gevisiteerde opleidingen, maar ook duidelijk verwijzen naar de ultieme doelstelling van de respectievelijke opleidingen: voorbereiden op een verdere studieloopbaan of op de uitoefening van een beroep/functie waarvoor een bachelor/masterdiploma vereist of wenselijk is en kennis van godsdienstwetenschap c.q. theologie noodzakelijk of nuttig is. De commissie vindt het een sterk punt van de opleidingen dat ook het facultaire profiel ‘Religie & Cultuur’ wordt geëxpliciteerd in de (formulering van de) eindkwalificaties van de respectievelijke opleidingen.

De eindkwalificaties zijn helder en concreet geformuleerd en op systematische wijze getoetst aan de vijf Dublin-descriptoren. De commissie is van oordeel dat de eindkwalificaties van de drie gevisiteerde opleidingen aansluiten bij wat (inter)nationaal gangbaar is en verwacht mag worden op bachelor-, resp. masterniveau. De opleidingen zijn bovendien wetenschappelijk geïntereerd. Dit blijkt niet alleen uit de formulering van de eindkwalificaties maar ook uit de expliciete koppeling van onderwijsinhoud en onderzoeksexpertise binnen de faculteit. De keuze voor deze competenties met specifieke componenten van kennis, vaardigheden en attitudes wijst er volgens de commissie op dat de eindkwalificaties inderdaad zijn afgeleid uit de inhoud en de algemene doelstelling van de gevisiteerde RUG-opleidingen, zoals gesteld wordt in de KR.

De commissie stelt met tevredenheid vast dat binnen de eindkwalificaties van de gevisiteerde bachelor- en/of masteropleidingen een aantal aspecten steviger wordt aangezet dan in het domeinspecifiek referentiekader. Het gaat dan met name over de expliciete aandacht voor kwalitatieve en kwantitatieve methoden van onderzoek, kennis van een discipline buiten het vakgebied, probleemanalyse vanuit inter-/multidisciplinair perspectief, startkwalificaties op de arbeidsmarkt en ontwikkeling van een academische attitude.

De commissie heeft wel enkele afwijkingen vastgesteld binnen de eindkwalificaties van de *bacheloropleiding Theologie*. De commissie adviseert de opleiding deze eindtermen alsnog op te nemen, maar stelt vast dat deze omissie geen afbreuk doet aan haar conclusie dat de opleiding passende eindkwalificaties heeft geformuleerd. De integratie van de ‘PThU-route’ in de opleiding is eindkwalificatiegewijs positief verlopen volgens de commissie.

De commissie heeft sympathie voor de manier waarop universiteit, faculteit en opleiding de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* onder één label en met vijf tracks hebben vormgegeven. De opleiding slaagt er volgens de commissie in haar ambities, zoals die vermeld staan in de KR en werden toegelicht / geëxpliciteerd tijdens het visitatiebezoek, tot nu toe waar te maken. De generieke en specifieke eindkwalificaties komen overeen met de academische maatstaven uit het door DGO opgestelde domeinspecifiek referentiekader. Het lijkt bovendien volgens de commissie geen twijfel dat de eindkwalificaties voor dit programma academisch georiënteerd zijn en op het niveau liggen van een masteropleiding.

Het is voor de commissie een punt van zorg dat studenten met een sociaalwetenschappelijke of geesteswetenschappelijke achtergrond drempelloos kunnen instromen en in één jaar tijd een mastertitel kunnen behalen in de theologie en/of religiewetenschappen. Dit ene punt van zorg mag echter niet verhelen dat de masteropleiding binnen één label vijf programma's aanbiedt waarover de commissie een positief oordeel uitspreekt voor wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie van de beoogde eindkwalificaties.

Conclusie

De commissie beoordeelt standaard 1 als voldoende. Dit oordeel geldt voor de drie gevisiteerde opleidingen: de bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stelt de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

In dit hoofdstuk over de onderwijsleeromgeving wordt onderzocht of programma, personeel en voorzieningen het mogelijk maken om de beoogde eindkwalificaties te realiseren. Aspecten die achtereenvolgens aan de orde komen zijn: de opbouw en samenhang van de curricula, de professionele en wetenschappelijke oriëntatie, het didactisch concept, de instroom en het rendement, studeerbaarheid en studielast, wetenschappelijk personeel, studiebegeleiding en voorzieningen, en kwaliteitszorg.

Opbouw en samenhang

De verschillende opleidingscomponenten van de individuele programma's zijn beschreven in Bijlage 4 bij dit rapport. Conform het beleid van de RUG is volgens de KR in 2008 het major-minorstelsel in de bacheloropleidingen geïmplementeerd. De eerste twee jaar van de opleiding volgen de studenten een verplicht programma. Het derde jaar bestaat uit een verbredende (universitaire) minor van 30 EC en een verdiepende (facultaire) minor van 30 EC. In de *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap* krijgen studenten in het eerste jaar een overzicht van de ontstaansgeschiedenis van de grote religieuze tradities, een inleiding in de filosofie en een kennismaking met diverse perspectieven op religie vanuit de antropologie, sociologie en psychologie. In het tweede jaar volgen verdiepende colleges over de grote godsdiensten en leren studenten meer over de historische wortels van de nieuwe religieuze bewegingen, de belangrijkste methodische benaderingen en verdiepen ze zich in godsdienstfilosofie, de filosofie van sociale en culturele wetenschappen en de ethiek. In semester vijf hebben studenten de keuze uit een minorprogramma van een andere faculteit, de interne minor Geestelijke Verzorging, de educatieve minor aan de Hogeschool NHL in Leeuwarden, of een studieverblijf in het buitenland. Tijdens het laatste semester specialiseren ze zich in één van de drie verdiepende minoren: religie, samenleving en identiteit; religie, ritueel en mythologie; of religie, tekst en cultuur. De bachelorscriptie van 5 EC wordt geschreven binnen een speciale module (10 EC) van de gekozen minor. De deeltijdvariant Godsdienstwetenschap wordt momenteel afgebouwd gezien de relatief hoge kosten die het onderwijs aan deze groep met zich meebracht in relatie tot de lage doorstroom- en uitstroomcijfers. De opleiding heeft besloten geen heraccreditatie aan te vragen voor de deeltijdvariant.

De commissie begrijpt de logica achter de opzet van het bachelorprogramma Godsdienstwetenschap, maar heeft tijdens het bezoek haar twijfels geuit over de effectiviteit van deze aanpak. Een eerste punt betreft de verhouding tussen verdieping en verbreding binnen de bacheloropleiding. De commissie stelt vast dat het accent op de breedte ligt, met een groot aanbod aan inleidende cursussen en overzichtsvakken en relatief weinig (thematische) verdieping. De commissie begrijpt dat het RUG-beleid is om brede bacheloropleidingen aan te bieden, maar stelt zich toch de vraag of er in deze opzet voldoende tijd en aandacht gaat naar de verbinding tussen de verschillende vakken, perspectieven en leerlijnen. De opleiding geeft in de sterkte-zwakteanalyse aan dat zij de evenwichtige opbouw en goede samenhang binnen het programma ziet als een sterkte. De

commissie geeft de opleiding echter ter overweging om de samenhang, integratie en verdieping van kennis en inzicht door de modules heen verder te versterken door in enkele cursussen meer thematisch te werk te gaan. Deze aanpassing kan wellicht vorm krijgen binnen de verdiepende minoren waar ook de opleiding ruimte ziet voor - en eerste stappen zet naar - verbetering van samenhang en afstemming.

Een tweede punt betreft de organisatie van de verbredende minor als een voltijds programma van één semester die volgens de commissie de samenhang binnen de opleiding eerder lijkt te verstoren dan te bevorderen. Enerzijds wordt de mogelijkheid tot verdieping zo een semester uitgesteld, terwijl anderzijds ook de studeerbaarheid in het gedrang komt, bijvoorbeeld doordat studenten in het laatste semester nog te veel tijd nodig hebben voor de afronding van cursussen uit de verbredende minor. Enkele studenten gaven aan dat ze de verbredende minor als een breuk aanvoelden en dat ze zich na dat semester nog niet klaar voelden voor de scriptie. De opleiding erkent dit structurele probleem en heeft tijdens de discussie aangegeven dat er op dit moment binnen de RUG gesproken wordt over een flexibelere opzet van de universitaire minor. De commissie moedigt de opleiding aan om zich sterk te maken voor een invulling die aan de bezwaren van de commissie tegemoetkomt.

Een derde punt betreft de verbinding tussen de vakinhoudelijke en de methodische leerlijnen waarbij de academische vaardigheden in de vakken zelf zijn geïntegreerd. Hoewel de opleiding deze integratie als een sterk punt beschouwt, heeft de commissie naar aanleiding van haar bevindingen over de bachelorscripties (zie standaard 3) twijfels over de effectiviteit waarmee de opbouw van onderzoeksvaardigheden wordt gewaarborgd binnen vakinhoudelijke modules. Tijdens de gesprekken gaf de opleiding aan dat academische en onderzoeksvaardigheden weliswaar worden aangeleerd op verschillende momenten in het curriculum, maar dat studenten de leerlijn en de opbouw van deze vaardigheden niet altijd zien. Inmiddels melden docenten in hun studiehandleiding hoe het betreffende vak inhoudelijk en methodisch past in de opbouw van het curriculum. Aan studenten wordt bovendien sinds kort gevraagd om e-portfolio's bij te houden.

Volgens de KR verschilt het programma van de *bacheloropleiding Theologie* enigszins in opzet vanaf het eerste semester naargelang een student al dan niet het vwo-examen Grieks heeft gedaan en al dan niet kiest voor de zogenaamde 'PThU-route' ter voorbereiding op de masteropleiding Gemeentepredikant of Predikant Geestelijk Verzorger aan de PThU. Het vak Grieks bestaat in totaal uit 20 EC verspreid over de eerst twee jaar. De PThU-route beslaat in totaal 50 EC verspreid over het hele programma. De tien modules van de PThU-route zijn geïntegreerd in de voltijd- en deeltijdvariant en kunnen gevolgd worden zowel in het programma met als zonder Grieks. Studenten die zowel de PThU-route als Grieks volgen, hebben geen keuzeruimte tijdens de verbredende minor in het vijfde semester. Studenten met vwo-examen Grieks die niet kiezen voor de PThU-route kunnen in het vijfde semester uit dezelfde opties kiezen (30 EC) als hun collega's Godsdienstwetenschap. Afhankelijk van het gekozen traject, hebben studenten meer of minder keuzevrijheid in de verbredende minor. Studenten bestempelden het programma als redelijk 'dichtgetimmerd', waardoor er feitelijk geen ruimte was voor eigen accenten, laat staan voor een studieverblijf in het buitenland. De bachelorscriptie is gekoppeld aan de module Bijbelse figuren en thema's in het Oude Testament en daarna. Ook hier gaat het om een module van 10 EC waarvan een deel is gereserveerd voor colleges, onderzoek en opdrachten en 5 EC voor de scriptie. De colleges worden verzorgd door diverse docenten uit de vakgroep Jodendom, Christendom en Islam in hun formatieve fase. De inhoud van het deeltijdprogramma is identiek aan het voltijdprogramma, à rato van 30 EC per jaar.

De commissie stelt vast dat de hierboven vermelde punten van zorg niet of in veel mindere mate spelen bij de opbouw van het bachelorprogramma Theologie. Dit is met name het geval wanneer studenten de PThU-route volgen (en dat doet de overgrote meerderheid van de instromende studenten volgens de opleiding): de nadruk komt dan te liggen op het volgen van een naar de mening van de commissie inhoudelijk consistent vakkenpakket waarbij de samenhang niet wordt doorbroken door keuzevakken die gedurende een volledig semester buiten de faculteit worden gevolgd. De bachelorscriptie is bovendien ingebed in een onderzoeksmodule die als tutorial met intensieve begeleiding wordt aangeboden. Hoewel de opleiding wordt aangeboden in acht varianten (RUG-PThU route, met/zonder Grieks, deeltijd-voltime), is de opleiding er volgens de commissie in geslaagd om een samenhangend programma aan te bieden met een logische en soepele opbouw. De commissie baseert deze vaststelling op de uitkomst van de gesprekken met het management, de docenten en de studenten van de opleiding alsook op het materiaal dat zij voor een aantal programmaonderdelen heeft bestudeerd. De commissie onderschrijft wat de opleiding zelf aangaf als sterkte, namelijk dat binnen een duidelijk herkenbaar profiel verschillende programma's worden aangeboden om zoveel mogelijk geïnteresseerde theologiestudenten te kunnen faciliteren. De commissie raadt de opleiding wel aan om de ontwikkelingen in en eventuele aanpassingen aan de methodische leerlijn binnen het bachelorprogramma Godsdienstwetenschap van nabij te volgen en eventueel ook in het eigen programma te integreren.

De *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* bestaat uit vijf thematische programma's met een aantal verplichte onderwijsmodulen, een stage en een scriptieseminar. Volgens de KR staan in het programma *Origins of Abrahamic Religions* de ontstaansfasen van de monotheïstische religies centraal, die in vergelijkend perspectief bestudeerd worden. Hiertoe volgen studenten drie thematisch ingerichte modulen rond de overeenkomsten, verschillen en controverses tussen de monotheïstische tradities. In *Religion, Conflict and Globalisation* staan verschillende sociaalwetenschappelijke benaderingen van religie centraal. Studenten verwerven inzicht in de cruciale rol van religie in de dynamiek van globalisering. In *Religion and the Public Domain* leren studenten aan de hand van cultuurhistorische en conceptueel-filosofische benaderingen om de rol van religie in de westerse wereld te analyseren alsmede de door de aanwezigheid van religie in het publieke domein ontstane spanningen en mogelijkheden. Het programma *Concealed Knowledge* gaat over het belang van mystieke en esoterische stromingen in de Europese godsdienstgeschiedenis en de invloed van hermetische en gnostische spiritualiteit. In het programma *Geestelijke Verzorging* leren studenten mensen te begeleiden op het gebied van zingeving en spiritualiteit en met kennis en creativiteit in te spelen op de huidige zin- en levensvragen. Hiertoe volgen alle studenten die met een relevant hbo-bachelordiploma in het programma willen instromen eerst een pre-master waarin ze kennis en inzicht verwerven op het vlak van ethiek, filosofie en de omgang in verschillende religies met lijden en dood.

De KR meldt dat het studiejaar is verdeeld in twee semesters. De Engelstalige masterprogramma's hebben in verband met de invoering van de 'harde knip' conform het instellingsbeleid twee instroommomenten en zijn zo ingericht dat ook de studenten die in het tweede semester instromen een goed studeerbaar programma kunnen volgen. Het masterprogramma *Geestelijke Verzorging* heeft alleen voor deeltijdstudenten twee instroommomenten. De masterscriptie bedraagt 20 EC en is als vak geprogrammeerd. Tijdens het scriptieseminar maken studenten een scriptieopzet met voorlopige probleemstelling, hoofdstukindeling en planning. Dit seminar wordt tweemaal per jaar aangeboden zodat ook studenten die in het tweede semester instromen, bediend kunnen worden. De verplichte stage is gerelateerd aan de inhoud van het programma. De stage in de Engelstalige

masterprogramma's (10 EC) kan ook in het buitenland plaats vinden. Studenten Geestelijke Verzorging volgen een stage van 20 EC gezien het beroepsvoorbereidende karakter van dit programma.

De commissie stelt vast dat het nieuwe kader van de masteropleiding met vijf programma's goed doordacht is, zowel op generiek niveau als specifiek per track. Ze baseert deze bevinding op het feit dat elk programma uit een zinvolle combinatie bestaat van vakinhoudelijke, professionele en academische elementen. Ook de verbondenheid van onderzoek en onderwijs en de deelname van studenten aan lopend onderzoek zijn sterke punten van de opleiding. Ten slotte vindt de commissie dat ook de scriptie en scriptievoorbereiding duidelijk uit de verf komen.

De commissie heeft vragen gesteld over de mate waarin het masterprogramma Geestelijke Verzorging daadwerkelijk binnen één jaar kan opleiden tot Geestelijk Verzorger. Studenten en docenten gaven aan dat een iets langere studie wellicht beter zou zijn. Studenten stromen in met verschillende achtergronden en ervaringen en moeten nu op relatief korte tijd inhoudelijke, praktische, reflectieve en academische kennis en vaardigheden opdoen op een aanmerkelijk hoger niveau dan voorheen. Volgens het management daarentegen is het afnemend veld tevreden met de uitstroom en zou een verlengde studieduur tot problemen van studiefinanciering kunnen leiden. Bovendien zet de beroepsvereniging eerder in op permanente educatie na de basisopleiding. De commissie is van mening dat de ambities van de opleiding te hoog en te talrijk zijn om het programma in twee semesters op adequate manier af te werken. Aangezien de commissie zich kan vinden in de ambities van het programma, geeft de commissie de opleiding en het management ter overweging om de duur, niet de omvang, van het programma uit te breiden. De commissie vindt het in elk geval een positief element dat het management een voortraject – de minor Geestelijke Verzorging of de pre-master – verplicht stelt, waardoor het totale opleidingstraject langer is.

De commissie vraagt zich wel af in welke mate de masteropleiding verbindend is voor studenten, aangezien studenten uit één cohort op geen enkel moment gezamenlijk college volgen. Het programma Geestelijke Verzorging neemt alleen al omwille van de taal een aparte plaats in binnen de opleiding, maar ook de studenten van de Engelstalige masterprogramma's komen slechts bijeen in de gezamenlijke en verplichte scriptieseminars. Tijdens de gesprekken gaven docenten en management aan dat de vijf programma's tot 2015 worden aangeboden, waarna beslist zal worden op basis van de (te verwachten) instroom of alle tracks aangeboden blijven in de huidige vorm. Er is volgens de commissie inderdaad een risico op versnippering. Op dit ogenblik ziet de commissie echter ook een verschil in het niveau van ontwikkeling van de programma's. Met name de track 'Religion and the public domain' mag zich sterker onderscheiden van 'Religion, Conflict and Globalisation' en in de titel tot uiting laten komen dat het christelijk cultureel erfgoed prominent wordt behandeld.

Om zich een oordeel te kunnen vormen over de *kwaliteit van de curriculumonderdelen* van alle opleidingen heeft de commissie tijdens de visitatie steekproefsgewijs de beschikbare informatie over de inhoud van in totaal 22 vakken bestudeerd (zie Bijlage 7). Daaruit heeft ze geconcludeerd dat de inhoudelijke kwaliteit verschilt per vak maar dat deze kwaliteit over het algemeen voldoende hoog is en aansluit bij de gestelde opleidingsdoelen. Het niveau van de vakken is zeker gepast voor respectievelijk een academische bachelor- of masteropleiding. De commissie was bijvoorbeeld erg gecharmeerd door de ambities en de uitwerking van de vakken *Sociologie van religie* (beide bacheloropleidingen) en *Islam: Koran en Hadieth* (bacheloropleiding Theologie). Uit de beschikbaar gestelde informatie leidt de commissie af dat beide modules inhoudelijk goed onderbouwd zijn en duidelijk aangeven wat verwacht

wordt van studenten. De beide exegetische vakken uit het tweede jaar Theologie zijn volgens de commissie ook aan de maat, hoewel de studielast voor *Exegese Oude Testament* veel hoger ligt, wellicht zelfs iets te hoog voor een module van 5 EC. Onderwijskundig gezien vindt de commissie de module *New Age* uit de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap een voorbeeld voor de uitwerking van andere modules. De kwaliteit (op papier althans) van de bestudeerde opleidingsonderdelen uit de verschillende masterprogramma's was volgens de commissie uiteenlopend. De studiehandleiding van de module *Migration, culture and religious identity* was goed gestructureerd en de feedbackformulieren duidelijk. De module *Christian cultural heritage* daarentegen bevatte verschillende componenten die volgens de commissie nog verder op elkaar kunnen afgestemd worden. De commissie begrijpt dat niet alle modules al volledig op punt staan omdat sommige programmaonderdelen uit de masteropleiding dit jaar voor de eerste keer worden aangeboden.

De commissie heeft tijdens het bezoek de samenhang van de individuele modules aan de orde gesteld in verschillende gesprekken met studenten en docenten. Zij gaven aan dat de individuele vakken logisch op elkaar aansluiten en dat docenten op de hoogte zijn van wat collega's in hun colleges aan bod laten komen. De bachelorstudenten zien een stapsgewijze verhoging van het niveau binnen de opleidingen. De masterstudenten en alumni gaven aan dat zij een duidelijk toename van de complexiteit waarnemen tussen vakken in de bachelor- en de masterfase. De aansluiting tussen beide niveaus verloopt vlot, volgens de studenten, zeker voor wie in Groningen reeds een bacheloropleiding heeft gevolgd. De behandeling van het materiaal in de colleges gebeurt bovendien op een ander – hoger – niveau waarbij ook meer en diepgaandere inbreng verwacht wordt van de masterstudenten. Op basis van die feedback en de eigen vaststellingen met betrekking tot de bestudeerde vakken, meent de commissie dat de individuele programmaonderdelen inhoudelijk en qua niveau de samenhang binnen de respectievelijke curricula verzekeren.

De manier waarop leerdoelen van programmaonderdelen aansluiten bij de beoogde eindkwalificaties van de respectievelijke opleidingen wordt aangegeven in de digitale bijlage bij de KR. De commissie is van mening dat de individuele modules een bijdrage leveren tot die eindkwalificaties en deze in beginsel ook voldoende afdekken. De commissie gaat er met andere woorden van uit dat het succesvol doorlopen van de huidige programma's ertoe leidt dat studenten ook voldoen aan de beoogde eindkwalificaties. Dit is zeker het geval voor de bacheloropleiding Theologie en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. Hoewel de eindkwalificaties van de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap op papier adequaat worden afgedekt in de leerdoelen van de opleidingsonderdelen, zou de opleiding er volgens de commissie goed aan doen om na te gaan of de studieonderdelen van het programma die te maken hebben met vaardigheden ook effectief bijdragen aan de stelselmatige opbouw en verwerving van vaardigheden op het vlak van onderzoek, analyse, heuristiek en verslaglegging.

Wetenschappelijke oriëntatie

Op basis van de KR en de gesprekken met zowel docenten als studenten stelt de commissie vast dat er uitgebreide interactie is tussen onderwijs en onderzoek in alle jaren van de *bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap*. Het studiemateriaal dat de commissie heeft bestudeerd, komt in deze overeen met het beeld dat de KR schetst over de wetenschappelijke oriëntatie van de opleidingen. Ook op organisatorisch vlak is er een duidelijke wisselwerking aangezien de drie vakgroepen die binnen de faculteit het onderwijs verzorgen, tevens fungeren als onderzoeksgroepen. Zoals reeds gesteld bij de vormgeving van het programma verwerven bachelorstudenten academische vorming en onderzoeksvaardigheden in een aantal vakinhoudelijke modules. Dit culmineert in een bachelorscriptie die wordt geschreven binnen

een speciaal hiervoor aangemerkte module van de verdiepende keuzeminor. De onderzoeksmodule in de bacheloropleiding Theologie sluit direct aan bij het gemeenschappelijke onderzoeksproject van de betrokken stafleden.

Tijdens het gesprek gaven studenten van beide opleidingen aan dat onderzoek aan bod komt in hoor- en werkcolleges en dat in de bacheloropleiding voldoende aandacht gaat naar onderzoeksvaardigheden en academische vorming. Hoewel studenten geleidelijke progressie zagen in de eigen vaardigheden, hadden ze niet de indruk dat hun opdrachten alsmear complexer werden of deel uitmaakten van een leerlijn. Het e-portfolio stond naar hun mening nog in de kinderschoenen. De alumni en de masterstudenten die hun bacheloropleiding binnen de FGG hadden gedaan, waren positief over de interactie tussen onderzoek en onderwijs en vonden dat de bacheloropleiding hen voldoende academische vaardigheden had meegegeven voor een vervolgstudie op masterniveau.

De commissie is van mening dat de bacheloropleidingen structureel-programmatorisch voldoende aandacht besteden aan onderzoeksvaardigheden, maar ziet niettemin ruimte voor verbetering in de manier waarop de opleiding consequent de mate van daadwerkelijke beheersing van de beoogde vaardigheden inbouwt, bijhoudt en nagaat. De commissie ondersteunt dan ook de plannen en eerste aanzetten van de opleiding om de leerlijnen rond academische en onderzoeksvaardigheden te expliciteren en het e-portfolio verder in te bedden in het onderwijsprogramma. Deze overweging is voornamelijk gebaseerd op bevindingen met betrekking tot de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap. De commissie is er echter van overtuigd dat deze voorgenomen verbeterlagen ook hun nut zullen bewijzen binnen de bacheloropleiding Theologie.

De commissie stelt vast dat de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* zeer onderzoeksgericht is. Uit de gesprekken met docenten en studenten komt naar voren dat het onderwijs binnen de masterprogramma's mede gestuurd wordt door het onderzoek binnen de vakgroepen. Dit is met name het geval voor de vier Engelstalige masterprogramma's waar er een expliciete koppeling is tussen de inhoud van het onderwijs en het onderzoek van de docenten. Op die manier komen studenten ook in contact met de recente ontwikkelingen in het vakgebied. Het programma voorziet op verschillende manieren in de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden bij de masterstudenten. Zo worden alle vakken afgesloten met een werkstuk waarin studenten leren materiaal verzamelen, selecteren en interpreteren en ook hun schrijfvaardigheden oefenen. Via een scriptie- of thesisseminar en 'clinics' worden studenten voorbereid op de scriptie en getraind in specifieke onderzoeksvaardigheden en methoden. Studenten die met een ander bachelordiploma aan de masteropleiding beginnen, maken tijdens de clinics kennis met de belangrijkste religiewetenschappelijke onderzoeksmethoden. De academische vorming culmineert in een masterscriptie van 20 EC, waarin studenten een bijdrage leveren aan het lopende onderzoek van hun docenten. De masterstudenten Geestelijke Verzorging leveren bovendien een extra bijdrage via een onderzoeksopdracht tijdens de stage.

Professionele oriëntatie

Zoals vermeld bij Standaard 1 worden de drie opleidingen gepresenteerd als academisch georiënteerde studies, die niet direct voor een beroep opleiden. De kennis en vaardigheden geven studenten de bagage en het academisch denkniveau mee om op een breed terrein inzetbaar te zijn. Toch heeft de opleiding ook een professionele oriëntatie in de programma's verwerkt, die ertoe moet leiden dat studenten op het einde van hun bachelor- of masteropleiding klaar zijn voor de arbeidsmarkt en hun verworven kennis en vaardigheden kunnen integreren in een beroep ook als dat niet strikt aansluit bij de opleiding.

De opleiding biedt geen specifiek vak aan dat studenten voorbereidt op de arbeidsmarkt. Binnen de bacheloropleidingen bestaat wel de mogelijkheid om via een zogenaamde 'educatieve minor' van 30 EC tweedegraadsbevoegdheid te verwerven in het onderwijs. Naar aanleiding van de Nationale Studenten Enquête (NSE) heeft de FGG een 'career services plan' opgesteld om de diverse activiteiten die betrekking hebben op de voorbereiding op de arbeidsmarkt sterker te profileren. Vanaf 2012-2013 zijn er voor alle bachelor- en masterstudenten jaarlijks twee vaste arbeidsmarktdagen in het programma opgenomen. De bedoeling is om studenten een netwerk te helpen opbouwen en hen via een gevarieerd aanbod van workshops praktisch voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Bovendien kunnen alle studenten een beroep doen op 'Next', een nieuwe initiatief van de RUG dat studiekeizers, studenten en alumni optimale mogelijkheden wil bieden ter voorbereiding en ontwikkeling van hun loopbaan. Studenten gaven tijdens het gesprek aan dat zij op de hoogte zijn van deze activiteiten, in de mate van het mogelijke ook eraan deelnemen, en de inspanningen van de faculteit zeker appreciëren. Zelf zijn ze echter niet zo bezig met hun professionele toekomst. De commissie verbindt deze houding met de vaststelling dat tot nu toe alle afgestudeerde voltijdstudenten voor een vervolgopleiding op masterniveau kozen.

Tijdens de gesprekken gaf het management aan dat de FGG de mogelijkheid onderzoekt om voor de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap een module 'career services' op te nemen in het programma, in combinatie met een stage van 10 EC tijdens de verbredende minor. Voor bachelorstudenten Theologie die de PThU-route volgen lijkt dit minder noodzakelijk, aangezien zij een duidelijk beroepspectief hebben: het predikantschap.

Van de drie masteropleidingen die de faculteit tot nu toe aanbood, heeft Geestelijke Verzorging een beroepsvoorbereidend profiel. Vanuit deze opleiding is er zeer geregeld contact met het werkveld. Het huidige masterprogramma Geestelijke Verzorging heeft ook dit profiel en omvat een verplichte stage van 20 EC. Voor alumni van de (oude) master Theologie die geen interesse hebben in het predikantschap en alumni van de (oude) master Godsdienstwetenschap is het beroepenveld veel diffuser. In enquêtes geven zij als verbeterpunt aan dat de voorbereiding op de arbeidsmarkt versterkt kan worden door een (verplichte) stage. De commissie stelt met instemming vast dat de opleiding dit punt heeft meegenomen bij de ontwikkeling van de vier nieuwe masterprogramma's. Via de verplichte stage van 10 EC in de Engelstalige programma's kunnen studenten zich tijdens de opleiding oriënteren op de arbeidsmarkt en een mogelijke toekomstige beroepspraktijk. De studenten die zulke stages hadden gevolgd, waren alvast erg positief. Ze onderstreepten daarbij het belang van een inhoudelijk interessante stageplek, waarbij professionele vaardigheden worden verworven in een inhoudelijk uitdagende of aantrekkelijke atmosfeer. De commissie is opgetogen over deze verplichte stagecomponent en vindt het een toegevoegde waarde dat studenten die een onderzoekscarrière overwegen, stage kunnen lopen binnen een onderzoeksgroep. Voor de nieuwe masterprogramma's zijn er nog geen afgestudeerden en is er dus nog geen inzicht in de manier waarop zij in de praktijk aansluiting vinden op de arbeidsmarkt. De commissie gaat er echter wel vanuit dat studenten via deze stage beter voorbereid zijn op de uitdagingen van de arbeidsmarkt.

Didactisch Concept

Volgens de KR werken de *bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap* met een gemengd didactisch concept. In het eerste jaar ligt het accent vooral op verwerving van kennis en inzicht – bij Theologie ook op de talenstudie - maar van meet af aan is er ook aandacht voor toepassing, analyse en reflectie. De theoretische concepten die de studenten in de ene module krijgen aangereikt, leren ze direct toe te passen in de andere module. Bij het verder toewerken naar de realisering van de eindkwalificaties verschuift het accent steeds meer van kennis en

begrip naar toepassing, analyse en reflectie. In de bachelorfase van het huidige curriculum liggen de didactische accenten volgens de KR vooral bij studentgeoriënteerdheid, onderzoeksvaardigheden, activerend leren, zelfstandigheid van de student en kleinschaligheid. Tijdens het gesprek gaven de studenten aan dat dit didactische concept en haar accenten wat hen betreft overeenkomen met de realiteit van het onderwijs in de bacheloropleidingen. De commissie maakt bovendien op uit de gesprekken met docenten dat er duidelijke didactische uitgangspunten zijn die door alle betrokkenen worden gedeeld en dat er overleg en afstemming plaats vindt tussen docenten onderling en tussen docenten en studenten.

Deze didactische aanpak werkt volgens de commissie wel de verschooling in de hand, maar dat is volgens de opleiding ook de bedoeling aangezien studenten zelf hebben aangegeven meer structuur te willen in de vormgeving van het programma. De studenten van hun kant bevestigden dat de aanpak schoolser is dan voorheen, maar waren positief over de manier waarop onderwijs wordt verzorgd in de bacheloropleidingen. Het aantal contacturen in de bacheloropleidingen is verhoogd naar aanleiding van de invoering van het Bindend Studieadvies van de RUG. De commissie stelt ook vast dat werkcolleges en werkgroepen hierin een steeds belangrijkere plaats innemen. Studenten worden geacht de colleges voor te bereiden en van die voorbereiding ook ter plekke gebruik te maken. Tijdens de gesprekken gaven docenten aan dat zij werk- en toetsvormen kiezen die optimaal bijdragen aan de eindkwalificaties. De uiteindelijke keuze van de werkvorm gebeurt in overleg met collega's en wordt vermeld in de studiehandleiding en in Ocasys, de online onderwijscatalogus van de RUG. De commissie vernam ook dat docenten geacht worden feedback te geven op de verschillende werkstukken. Op basis van de gesprekken met docenten en studenten uit de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* stelt de commissie vast dat ook de masteropleiding een gemengd didactisch concept hanteert waarin docenten afhankelijk van de doelstelling van het vak een werkvorm kiezen met het oog op de te bereiken eindkwalificaties. Studenten leren kritisch analyseren en reflecteren en hebben ruime mogelijkheden om verworven kennis en inzicht toe te passen.

De commissie kan zich vinden in deze didactische aanpak die weliswaar de verschooling in de hand werkt, maar in overleg door docenten wordt geïmplementeerd en door studenten positief onthaald wordt met het oog op hun studievoortgang.

Instroom en rendement

Volgens de OER van de respectievelijke bacheloropleidingen worden alle studenten met een vwo-diploma toegelaten tot de opleiding. Studenten die eindexamen Grieks hebben gedaan, volgen de bacheloropleiding Theologie zonder Grieks. De *toelating* tot het masterprogramma wordt extensief behandeld in de OER. Een toelatingscommissie houdt zich bezig met de toelating tot de Engelstalige masterprogramma's binnen de opleiding. Tijdens het gesprek gaven docenten aan dat de opleiding reeds een aantal buitenlandse kandidaat-masterstudenten had afgewezen. Het masterprogramma Geestelijke Verzorging heeft een eigen toelatingscommissie. De commissie is van mening dat de toelatingsprocedure adequaat is geregeld en afgedekt op papier. Bij standaard 1 heeft de commissie haar mening gegeven over de drempelloze instroom van bachelors met een diploma van buiten de faculteit in de masteropleiding. De commissie raadt de opleiding aan om de effectiviteit van de beoogde eindkwalificaties te monitoren voor wat betreft deze instromers. Op basis van de gesprekken heeft de commissie er alle vertrouwen in dat de opleiding dit ook van nabij zal volgen.

Uit de KR blijkt dat jaarlijks 20 tot 30 studenten Godsdienstwetenschap instromen, waarvan circa een vierde deeltijdstudenten. Sinds de opheffing van de deeltijdvariant gaat het per 1 september 2011 alleen om schakelstudenten. De verhoging van de *instroom* is en blijft een

belangrijk speerpunt van het faculteitsbeleid. Daarom heeft de FGG geïnvesteerd in de kwaliteit en de kwantiteit van de voorlichtingsactiviteiten. De instroom van voltijdstudenten in de bacheloropleiding Theologie was lange tijd laag maar stabiel (gemiddeld 6 studenten); de instroom van deeltijdstudenten lag beduidend hoger maar het gros hiervan volgde het schakelprogramma Geestelijke Verzorging. In 2012 steeg de voltijdse instroom significant dankzij de in het programma geïntegreerde PThU-route van 50 EC. De commissie stelt vast dat in dit academisch jaar vrijwel alle bachelorstudenten theologie zich hebben ingeschreven voor de PThU-route. De faculteit verwacht dat de instroom de komende jaren nog zal toenemen nu de Protestantse Kerk in Nederland heeft besloten de opleiding tot predikant slechts aan de VU en aan de RUG aan te bieden en universiteiten van Utrecht en Leiden bijgevolg besloten hebben hun theologieopleidingen op te heffen. De commissie heeft ook kennis genomen van het Strategisch Plan 2010-2015, waarin het faculteitsbestuur streeft naar een jaarlijkse instroom van 60 bachelorstudenten voor beide opleidingen samen.

In de KR staat dat tussen 2007 en 2011, toen er nog drie aparte masteropleidingen waren, de totale instroom voor alle opleidingen samen tussen 15 en 30 studenten per jaar bedroeg. Over de jaren heen schreven de meeste studenten zich in voor de masteropleidingen Geestelijke Verzorging (49) en Godsdienstwetenschap (43). Slechts 17 studenten kozen voor de masteropleiding Theologie. In september 2012 stroomden in totaal 32 studenten in de nieuwe masteropleiding in: 13 studenten volgen het programma geestelijke verzorging, 8 studenten Religion, Conflict and Globalisation en 6 studenten Concealed Knowledge. De programma's Origins of Abrahamic Religions en Religion and the Public Domain kennen slechts 3, respectievelijk 2 instromers. Volgens de opleiding zal de instroom verder toenemen in de komende jaren dankzij de profilering en de keuze voor Engelstalig onderwijs. Het nieuwe toelatingsbeleid heeft volgens de opleiding al effect gesorteerd aangezien drie van de vier nieuwe masterprogramma's direct toelaatbare studenten met een andere vooropleiding hebben aangetrokken. Volgens de commissie bieden de nieuwe masterprogramma's kansen op een grotere instroom. Dit vereist echter meer en betere werving in binnen- en buitenland en een duidelijkere (onderlinge) profilering van enkele programma's.

De FGG heeft streefcijfers vastgelegd voor het *rendement* bij propedeuse (80% van de studenten sluit de propedeuse af in twee jaar) en bij afstuderen (70% van de herinschrijvers behaalt de bachelor in vier jaar). De propedeuserendementen van beide bacheloropleidingen zitten de laatste jaren in een stijgende lijn en sedert de invoering van het Bindend Studieadvies (BSA) zelfs boven de 80%. De commissie is tevreden met deze resultaten maar begrijpt ook dat een klein aantal studenten een relatief grote invloed heeft op het rendementspercentage. De invoering van het BSA versterkt de selectiviteit en omwille van de 'harde knip' zullen herinschrijvers wellicht meer moeite doen om tijdig af te studeren. In die zin is de commissie van mening dat de bachelorrendementen op korte termijn naar alle waarschijnlijkheid zullen verbeteren. Dit is niet alleen het geval voor de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap maar ook voor de bacheloropleiding Theologie, waar het relatief grote cohort 2011 vanaf 2014 zal uitstromen.

De commissie begrijpt dat de kleine aantallen studenten en de overgang van zachte naar harde knip niet toelaten tot vergelijkbare gegevens te komen omtrent het masterrendement. De meeste deeltijdstudenten combineren de studie met werk en een gezinsleven. Dit leidt vaak tot studievertraging. Ook de scriptiefase van voltijdstudenten leidt vaak tot studieduurverlenging. Om studievertraging tijdens de scriptie te voorkomen, zijn met ingang van 2012-13 nieuwe maatregelen getroffen. De thesisprocesbegeleiding is erop gericht studenten zoveel mogelijk te stimuleren om de scriptie tijdig af te ronden. De commissie is

van oordeel dat de opleiding hiermee adequate rendementsverhogende maatregelen heeft getroffen.

Wat betreft de *uitstroom* heeft de aankondiging van de invoering van de harde knip en de langstudeerboete in 2011-2012 tot een duidelijke stijging van het aantal afgestudeerde bachelorstudenten Godsdienstwetenschap geleid. Na het bachelorexamen gaat vrijwel niemand aan het werk, maar kiezen alumni Godsdienstwetenschap en Theologie voor een vervolgopleiding op masterniveau: tot nu toe bleef een deel aan de FGG voor de masteropleiding Godsdienstwetenschap of Geestelijke Verzorging, of verwierf toegang tot de research master Religion and Culture. Een toenemend aantal studenten volgde een masteropleiding in religiestudies aan een andere universiteit of volgde een specialisatie die niet aan de RUG werd aangeboden. De opleiding gaf tijdens de gesprekken aan dat de profilering van de nieuwe masteropleiding mede werd ingegeven door de toenemende uitstroom van bachelorstudenten Godsdienstwetenschap die hun studies elders gingen voortzetten. De meeste bachelorstudenten Theologie stroomden in de masteropleiding Theologie in, al dan niet gevolgd door het verkorte traject van een predikantsmaster van de PthU, of de masteropleiding Geestelijke Verzorging. Zoals reeds hiervoor vermeld, zal de profilering van de masteropleiding nieuwe stijl naar alle waarschijnlijkheid leiden tot een grotere instroom van studenten, met inbegrip van grotere aantallen doorstromers en zij-instromers van de RUG. Alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij als afgestudeerde bachelorstudenten goed uitgerust waren voor (research) masterstudies aan zowel de RUG als andere universiteiten en dat ook de (oude) masteropleiding hen adequaat heeft voorbereid op een vervolgstudie of de arbeidsmarkt.

Studielast en studeerbaarheid

De *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap* telt drie studiejaar waarbij de totale studielast gelijk verdeeld is over de studiejaar en semesters. Bijlage 5 bij dit rapport bevat een overzicht van de contacturen per jaar en per opleiding. De commissie stelt vast dat het aandeel contacturen ongeveer 30% van de totale studielast bedraagt in het eerste jaar en ongeveer 20% in het tweede jaar. Verspreid over een academisch jaar van 40 weken gaat het om 12, resp. 9 uur per week. Sinds de afbouw van de deeltijdvariant worden de contacturen beter gespreid over verschillende wekdagen. De studielast wordt op die manier beter gedoseerd. Tijdens het bezoek gaven studenten aan tevreden te zijn met de hoeveelheid contacturen en met de spreiding van de opdrachten binnen een semester. Studenten besteden naar eigen zeggen gemiddeld 25 à 30 uur per week aan de studie. Indien studieovertraging optreedt, is dat meestal te wijten aan de motivatie of de persoonlijke situatie van de student, niet aan de individuele moeilijkheidsgraad van bepaalde modulen. Een strakke tijdsplanning met duidelijke deadlines moet voorkomen dat studenten studieovertraging oplopen tijdens het schrijven van hun bachelorscriptie. Bovendien moeten studenten vanaf 2012-13 het vak kwalitatieve methoden uit het tweede jaar hebben afgerond vooraleer ze de 'scriptiemodule' Hekserij en toverij aanvangen. Studenten die een scriptie maken binnen de module 'Godsdienstwetenschap in Actie' hebben al tijdens het eerste semester van het derde jaar een bijeenkomst om hen op weg te helpen met het zoeken naar een geschikte sociale groep voor het etnografisch onderzoek tijdens het tweede semester. De commissie is van oordeel dat de studielast in het bachelorprogramma Godsdienstwetenschap aanvaardbaar is en dat de opleiding gepaste maatregelen neemt om de studeerbaarheid te bevorderen.

Binnen de *bacheloropleiding Theologie* worden de colleges voor de deeltijdstudenten zoveel mogelijk gecombineerd met die van de voltijdstudenten. De commissie stelt vast dat het aantal contacturen afhangt van de gekozen opleidingsvariant. Verspreid over een academisch jaar van 40 weken gaat het om 6 tot 13 uur per week. De studenten die de commissie sprak

tijdens het bezoek, besteden gemiddeld 32 uur per week aan de studie. Volgens hen zijn sommige modules zoals Grieks en Hebreeuws moeilijk en is het exegesevak Oude Testament I te zwaar in verhouding tot het aantal studiepunten. Deze uitspraken komen overeen met het resultaat van de NSE 2012, waarin bachelorstudenten Theologie de studielast minder positief evalueerden dan hun collega's uit de Godsdienstwetenschap. Om de studeerbaarheid te vergroten, worden ondersteunende colleges studievaardigheden ingericht waarin studenten leren colleges voorbereiden, opdrachten maken, presentaties houden, bronnen lezen en interpreteren, en probleemstellingen formuleren. De afgelopen jaren waren de bachelorcohorten Theologie zo klein dat de onderzoeksmodule meer het karakter heeft gekregen van een tutorial waarin de student intensief begeleid kon worden tijdens het schrijven van de scriptie. Ook wat betreft het bachelorprogramma Theologie is de commissie van oordeel dat de studielast aanvaardbaar is en dat de opleiding gepaste maatregelen neemt om de studeerbaarheid te bevorderen.

De *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* omvat vijf eenjarige programma's waarvan alleen Geestelijke Verzorging ook in een deeltijdvariant wordt aangeboden. Nadat studenten van de (oude) masteropleidingen hadden aangegeven dat het geringe aantal contacturen de studievoortgang belemmerde, heeft de opleiding het aantal contacturen in de nieuwe masterprogramma's verhoogd. Dat bedraagt nu tussen 21 en 33 uur per module van 10 EC. De commissie stelt vast op basis van het overzicht in de KR dat er binnen elk van de vijf masterprogramma's heel duidelijke richtlijnen zijn met betrekking tot de verdeling van de studielast over scriptie, stage, zelfstudie en contacturen. De masterstudenten gaven aan dat er niet zoiets is als een gemiddelde studielast. Tijdens de stageperiode zijn studenten meer dan voltijds bezig met de studie. Het scriptieproces was daarentegen nog niet genoeg gevorderd om uitspraken te doen over de (gemiddelde) tijdsbesteding. De studenten Geestelijke Verzorging daarentegen gaven aan dat de combinatie van vakinhoudelijke modules, stage en scriptie moeilijk studeerbaar is in één jaar. De commissie begrijpt de bezwaren. Omdat alle componenten noodzakelijk zijn en zowel stage als scriptie niet in omvang kunnen gereduceerd worden, is het wellicht aangewezen om de studieduur te verlengen naar 1,5 jaar.

Binnen de masteropleiding leidde de scriptie soms tot studievertraging: zowel studenten, alumni als docenten gaven aan dat er tot voor kort een onderhandelingscultuur heerste waarbij niet al te strikt werd omgesprongen met deadlines. Sommige studenten waren bovendien erg ambitieus en tijdens het scriptietraject werd dit enthousiasme onvoldoende getemperd door de scriptiebegeleider. De opleiding gaf tijdens het bezoek aan dat voltijdstudenten vanaf dit academisch jaar al in het eerste semester aan de masterscriptie beginnen via een intensief scriptieseminar met deadlines voor de inlevering van opzet, concept en definitieve versie van de scriptie. Bovendien bieden docenten die bij de Engelstalige masterprogramma's betrokken zijn een reeks clinics aan over vakspecifieke methodologische kwesties en problemen bij het doen van onderzoek. Via deze clinics kunnen studenten die zijn ingestroomd met een ander bachelordiploma hun eventuele achterstand op methodologisch gebied wegwerken.

Uit de gesprekken met management, docenten, opleidingscommissie en studiebegeleiding komt naar voren dat studeerbaarheid een voortdurend punt van aandacht is dat wordt opgenomen in de informatievoorziening, studiebegeleiding en de onderwijskwaliteitszorg. De commissie heeft een aantal instrumenten geconsulteerd die de universiteit, faculteit en de gevisiteerde opleidingen gebruiken voor het stimuleren van de studievoortgang. De commissie is van mening dat de verschillende opleidingen en hun individuele onderwijsonderdelen over het algemeen studeerbaar zijn: de studielast in de ene opleiding is wat hoger dan in de andere, en het ene vak is wat zwaarder dan het andere, maar over het

algemeen stelt de commissie vast dat er geen structurele struikelblokken zijn in de respectievelijke curricula van de gevisiteerde opleidingen. De commissie maakt wel voorbehoud wat betreft de studeerbaarheid van het masterprogramma Geestelijke Verzorging. De commissie apprecieert de inspanningen van de faculteit en de opleidingen om verbeterpunten aan te pakken en is ervan overtuigd dat het management ook werk zal maken van het gesignaleerde knelpunt binnen het masterprogramma Geestelijke Verzorging.

In het licht van bovenstaande bevindingen en overwegingen rond samenhang, benadrukt de commissie dat de manier waarop de verbredende universitaire minor op dit ogenblik wordt georganiseerd, de studeerbaarheid niet ten goede komt. Dit vormt met name een probleem voor de bachelorstudenten Godsdienstwetenschap, maar kan ook gevolgen hebben voor bachelorstudenten Theologie die de 'RUG-route' volgen zonder Grieks en dus ook een volledige verbredende minor kunnen samenstellen van 30 EC in het eerste semester van het derde jaar.

Staf

Volgens de KR bedraagt het onderwijscompartiment van de wetenschappelijke staf met een fulltime aanstelling 50%. In totaal worden 32 stafleden ingezet in een of meerdere opleidingen. Het onderwijs in de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap wordt in 2012-2013 verzorgd door 23 medewerkers, waaronder 4 hoogleraren. Twee docenten verzorgen het methoden- en techniekenonderwijs en drie student-assistenten verzorgen de studievaardighedenmodules. Bij de bacheloropleiding Theologie zijn 16 stafleden betrokken, met inbegrip van drie hoogleraren. Twee docenten verzorgen het talenonderwijs. De PThU zet voor tien modules in totaal 13 stafleden in, waaronder drie hoogleraren. De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen wordt verzorgd door 20 stafleden, inclusief 4 hoogleraren. In het masterprogramma Geestelijke Verzorging wordt nauw samengewerkt met de PThU masteropleiding Predikant-Geestelijk Verzorger. Twee stafleden van de PThU zijn bij studieonderdelen betrokken. Alle docenten in de masteropleiding zijn gepromoveerd.

De docent-studentratio laat zich volgens de KR moeilijk op opleidingsniveau berekenen maar is tamelijk stabiel rond 1:20 voor wat betreft de beide bacheloropleidingen. De reële ratio in de masteropleiding bedraagt ongeveer 1:10. Bijlage 5 bevat een gedetailleerde berekening en onderbouwing van de ratio's. Tijdens de gesprekken stelde de commissie vast dat de kleinschaligheid van de opleidingen en de gunstige docent-studentratio ertoe leiden dat studenten persoonlijke aandacht krijgen tijdens de opleiding en zelf gemakkelijk met vragen op docenten afstappen.

De commissie erkent de brede inhoudelijke expertise van de docenten, die bijzonder goed toegerust zijn om inhoud, doelstellingen en eindkwalificaties van de respectievelijke opleidingen te verzorgen en te realiseren. De commissie stelt ook vast dat de internationale werving van nieuwe docenten geleid heeft tot een contingent van circa 25% buitenlandse stafleden. Op basis van de lijst met afstudeerwerken valt het de commissie op dat nogal wat bachelorscripties begeleid worden door een niet-gepromoveerde docent. Het onderwijs in Methoden en Technieken was bovendien tot 2012 in handen van twee niet-gepromoveerde docenten. De commissie geeft de opleiding dan ook ter overweging om de begeleidingstaken bij de bachelorscriptie gelijkmatiger en over meerdere collega's te verdelen.

In de jaarlijkse universiteitsbrede personeelsenquêtes en tijdens het gesprek gaven docenten aan dat zij de onderwijsbelasting als zwaar ervaren. Uit het gesprek met het management onthoudt de commissie dat die belasting vooral voortkomt uit de combinatie met andere

taken van de staf op het vlak van onderzoek, bestuur en administratie. Als zelfstandige faculteit moet de FGG alle institutionele structuren opzetten en deze invullen met een beperkt personeelskader. Via het nieuw opgezette scriptieseminar en door slechts een beperkt aantal keuzemodulen te organiseren in het masterprogramma probeert de faculteit de onderwijslast te verminderen. De commissie begrijpt uit de gesprekken dat de grootste druk op dit ogenblik bij de individuele begeleiding van masterscripties Geestelijke Verzorging ligt aangezien een relatief grote instroom moet begeleid worden door een beperkte staf. De totale formatie van de faculteit is volgens de commissie in elk geval voldoende groot om de onderwijstaken naar behoren te vervullen.

Tijdens de gesprekken met het management en de opleidingscommissie werd het personeels- en scholingsbeleid toegelicht. Conform het RUG-beleid ten aanzien van docentprofessionalisering heeft de faculteit inmiddels ook interne procedures ontwikkeld voor de verwerving van de Basiskwalificatie Onderwijs (BKO). Nieuwe stafleden beschikken over een BKO of behalen dit in het eerste jaar van hun aanstelling. Andere docenten doorlopen een verkorte procedure waarbij ze een portfolio aanleggen. De beoordeling is in handen van de facultaire BKO-commissie waarin ook een onderwijskundige van het RUG-expertisecentrum zitting heeft. Naar verwachting zal 90% van de vaste docerende staf voor 2014 in het bezit zijn van de BKO. De commissie kan deze ambities alleen maar toejuichen: indien het resultaat wordt gehaald, zou dit een aanzienlijke verbetering zijn ten aanzien van de BKO-gekwalificeerde stafleden (circa 33%) aan het einde van 2012 en zou de faculteit ruimschoots voldoen aan het streefcijfer (80% in 2015) dat universiteitsbreed door het College van Bestuur is vastgesteld.

Studiebegeleiding en voorzieningen

Op basis van de KR en de verschillende gesprekken tijdens het bezoek stelt de commissie vast dat de studiebegeleiding adequaat is georganiseerd en ook effectief wordt gerealiseerd. Sinds de invoering van het Bindend Studie Advies (BSA) in 2010 worden alle instromende bachelorstudenten opgenomen in een mentoraatsgroep, verzorgen student-assistenten studievaardigheidsmodulen tijdens het eerste jaar en voert de studieadviseur met elke student een intakegesprek bij de start van de opleiding. Andere gesprekken vinden plaats indien de student onvoldoende(s) haalt tijdens een tentamenperiode. Studenten gaven tijdens het gesprek aan dat de studieadviseur erg beschikbaar is. Zij is dan ook het eerste aanspreekpunt voor hun vragen of problemen. De studievoortgang van bachelorstudenten wordt in het eerste en tweede jaar nauwgezet gevolgd door de zogeheten BSA-commissie. Na iedere tentamenperiode worden de studieresultaten besproken met de studieadviseur. Zoals reeds gesteld werd onder didactisch concept gaven studenten tijdens het bezoek aan dat zij deze aanpak weliswaar schools vinden, maar dat zij dit ook appreciëren met het oog op hun studievoortgang. De commissie is van oordeel dat de opleidingen beschikken over een goed functionerend systeem van studiebegeleiding dat werkt in twee richtingen: de opleiding besteedt op vaste momenten individuele aandacht aan alle studenten en alle studenten kunnen op individuele basis terecht met vragen en problemen bij dezelfde facultaire dienst.

Van masterstudenten wordt een grote mate van zelfstandigheid verwacht, maar zij kunnen indien nodig gebruik maken van studiebegeleiding en ondersteuning. Masterstudenten die instromen vanuit een andere universiteit of faculteit, krijgen een mentor toegewezen. Studenten gaven tijdens het gesprek aan dat hun contactpersoon veelal de coördinator van het masterprogramma is.

De commissie heeft kennis genomen van de instrumenten die de universiteit en faculteit hebben opgezet rond informatievoorziening en is van mening dat tools zoals het

studievoortgangsregistratiesysteem, de elektronische Blackboard-leeromgeving, de studiegidsgenerator en de online onderwijscatalogus zeker bijdragen tot de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. De commissie stelt vast op basis van de gesprekken met studenten en de resultaten van de NSE 2012 dat studenten erg tevreden zijn over de informatievoorziening in het algemeen en over de voorlichting, studievoortgang en regels en procedures in het bijzonder.

Kwaliteitszorg en verbetermaatregelen

Op basis van de KR, de beleidsnota's die de commissie tijdens het bezoek kon inzien en de talrijke gesprekken met verschillende stakeholders, stelt de commissie vast dat de faculteit beschikt over een uitgebreid systeem van kwaliteitszorg dat adequaat wordt ingezet in de verschillende gevisiteerde opleidingen. Een aantal elementen van kwaliteitszorg is reeds besproken in de secties over (monitoring van) studeerbaarheid, studiebegeleiding en informatievoorziening.

Tijdens de gesprekken kwam duidelijk het belang naar voren van onderwijsevaluatie door zowel studenten als docenten. Vak-, semester- en curriculumevaluaties maken onderdeel uit van de PDCA-cyclus. Zo evalueren studenten systematisch elk vak, terwijl docenten na afloop van de module een mondelinge evaluatie organiseren met studenten. Studenten en alumni gaven tijdens de gesprekken aan dat de opleiding werk maakt van suggesties en opmerkingen en dat studenten na verloop van tijd ook resultaat zien. Docenten van hun kant waren tevreden met de mogelijkheid tot hoor-wederhoor. De commissie vernam met instemming de afspraak binnen de faculteit dat docenten vanaf 2012-2013 in de studiehandleiding aangeven welke aanpassingen zij hebben doorgevoerd naar aanleiding van de evaluaties.

De commissie heeft zich tijdens het bezoek een duidelijk beeld kunnen vormen van de belangrijke rol die de opleidingscommissies spelen in de kwaliteitszorg van het onderwijsprogramma. Ze bestaan telkens uit drie studenten en drie docenten, bespreken alle evaluaties en denken actief mee over de uitvoering en kwaliteit van het onderwijsprogramma. De commissie apprecieert met name de proactieve houding en aanwezige expertise van de commissies en haar leden.

De KR wijdt een aparte sectie aan de ontwikkelingen binnen de opleiding en de faculteit sinds de vorige onderwijsvisitatie. Hierbij wordt ook aandacht besteed aan de aanpassingen die zijn doorgevoerd naar aanleiding van de oordelen en aanbevelingen van de visitatiecommissie en de QANU-rapportage uit 2006: versterking van de samenhang binnen de programma's, de uitbouw van mogelijkheden tot oriëntatie op de arbeidsmarkt, de invoering van de 'harde knip', de structurele inbedding van de stage in de masteropleiding Geestelijke Verzorging en een evenwichtiger 'genderbalans'. De commissie stelt vast dat de faculteit mooi werk heeft gemaakt van de aanbevelingen. In andere secties van dit rapport is aangegeven hoe de verschillende opleidingen specifieke aanpassingen hebben doorgevoerd naar aanleiding van de geconstateerde en gerapporteerde verbeterpunten.

Overwegingen

Volgens de commissie voldoen de drie gevisiteerde opleidingen aan de vereisten van het evaluatiekader voor wat betreft de onderwijsleeromgeving. De commissie baseert haar positieve oordeel op volgende overwegingen.

De *bacheloropleiding Theologie* is er volgens de commissie in geslaagd een samenhangend programma aan te bieden met een logische en soepele opbouw. De commissie vindt het sterk

dat acht opleidingsvarianten worden aangeboden binnen één structuur en met behoud van samenhang. Ook de samenwerking met de PThU lijkt voorspoedig te verlopen. Volgens de commissie is er echter ruimte voor verbetering in de opzet en de samenhang van de *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap*. Wat betreft de verhouding tussen verdieping en verbreding adviseert de commissie om meer tijd en aandacht te besteden aan de verbinding tussen de verschillende vakken, perspectieven en leerlijnen. De organisatie van de verbredende minor als één groot blok in het vijfde semester verstoort bovendien de opbouw en verdieping van vakspecifieke kennis en vaardigheden en brengt de studeerbaarheid en het rendement in het gedrang. De commissie is ten slotte van mening dat de methodische leerlijn ook effectief als een samenhangende set van vaardigheden kan worden aangezet binnen vakinhoudelijke modulen. De opleiding is op de hoogte van die verbeterpunten. De commissie stelt met instemming vast dat de opleiding reeds enkele concrete acties heeft ondernomen om die pijnpunten structureel aan te pakken. Het nieuwe kader van de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* met vijf programma's is goed doordacht, zowel op generiek niveau als specifiek per programma. De combinatie van vakinhoudelijke, professionele en academische elementen vindt de commissie een troef voor elk van de vijf éénjarige programma's. Ook de verbondenheid van onderzoek en onderwijs en de deelname van studenten aan lopend onderzoek zijn sterke punten in de opleiding.

Op basis van gesprekken met studenten en docenten en na bestudering van een aantal vakken is de commissie tot de conclusie gekomen dat individuele programmaonderdelen van voldoende kwaliteit zijn en in een logische volgorde in de respectievelijke curricula aan bod komen. De moeilijkheidsgraad van de cursussen neemt stapsgewijs toe. Het geheel aan vakken is duidelijk op het niveau van een bachelor-, resp. masteropleiding. De commissie is ervan overtuigd dat de vakken in het masterprogramma op een ander niveau staan dan wat wordt aangeboden in de bachelorprogramma's: de masteropleiding sluit aan op de bacheloropleiding, maar beoogt kennis- en inzicht op een hoger niveau en verwacht van de studenten een grotere zelfstandigheid in de verwerking van de leerstof en een actievare deelname tijdens de colleges.

De eindkwalificaties van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen en van de bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap zijn naar mening van de commissie aantoonbaar vertaald in de leerdoelen van individuele programmaonderdelen. Wat betreft het bachelorprogramma Godsdienstwetenschap zou de opleiding er volgens de commissie niettemin goed aan doen na te gaan of de studieonderdelen van het programma die te maken hebben met onderzoeksvaardigheden ook effectief bijdragen aan de stelselmatige opbouw en verwerving van vaardigheden op het vlak van onderzoek, analyse, heuristiek en verslaglegging.

De commissie stelt een sterke wisselwerking vast tussen onderwijs en onderzoek. Die interactie wordt organisatorisch versterkt door drie vakgroepen die fungeren als onderzoeksgroepen en binnen de faculteit het onderwijs verzorgen in alle opleidingen. De vakken die de commissie steekproefsgewijs heeft bekeken, bevestigen dat het aanleren van onderzoeksvaardigheden een belangrijke component is in de opleidingen. Niettemin is er volgens de commissie ruimte voor verbetering in de manier waarop de opleiding consequent de mate van daadwerkelijke beheersing van de beoogde vaardigheden inbouwt, bijhoudt en nagaat. De commissie heeft daarom met instemming kennis genomen van de recente initiatieven om studenten meer expliciet en minder vrijblijvend te begeleiden in het opzetten, uitvoeren en presenteren van onderzoek. De commissie stelt vast dat de verschillende opleidingen ondanks de sterke academische oriëntatie toch aandacht schenken aan de mogelijke uitwegen op de arbeidsmarkt. De commissie is bovendien erg opgetogen over de verplichte stagecomponent in de masteropleiding.

De commissie apprecieert de manier waarop het gemengd didactisch concept wordt vormgegeven in de drie gevisiteerde opleidingen. Uit de gesprekken komt naar voren dat er duidelijke didactische uitgangspunten zijn die door alle betrokkenen worden gedeeld en in overleg worden geïmplementeerd. Deze aanpak werkt weliswaar de verschooning in de hand, maar dit wordt met het oog op hun studievoortgang als een pluspunt ervaren door de studenten.

Een belangrijk speerpunt van de faculteit is de verhoging van de instroom. De commissie is van mening dat de inspanningen die tot nu toe geleverd zijn op dit vlak zullen leiden tot een verdere toename van de studentenaantallen. De commissie heeft met instemming kennis genomen van de studierendementen die sinds kort aanzienlijk zijn toegenomen voor de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap.

De commissie is erg te spreken over de permanente aandacht van de faculteit en de opleidingen voor de studeerbaarheid. Hierbij dienen de recente inspanningen van de opleidingen vermeld te worden om onnodige studievertraging tegen te gaan. De commissie heeft er alle vertrouwen in dat deze maatregelen ook op korte termijn effect zullen sorteren. De commissie is niettemin van mening dat de manier waarop de verbredende universitaire minor op dit moment wordt georganiseerd de studeerbaarheid van het gehele bachelorprogramma niet ten goede komt. Ook bij de organisatie van de masteropleiding nieuwe stijl is rekening gehouden met de studeerbaarheid. De commissie maakt echter wel voorbehoud bij de duur van het masterprogramma Geestelijke Verzorging, dat wellicht beter tot zijn recht zou komen in een traject van anderhalf jaar.

Het academisch personeel van de gevisiteerde opleidingen is volgens de commissie goed gekwalificeerd voor zowel inhoudelijke als onderwijskundige aspecten van het programma. De commissie onderschrijft bovendien het belang dat de opleidingen en de faculteit hechten aan adequate onderwijskwalificaties. Wat betreft de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap, ziet de commissie wel nog ruimte voor verbetering in de bestaffing van de methodische leerlijn. Ze beveelt de opleiding ook aan om de begeleidings- en beoordelingstaken bij bachelorscripties gelijkmatiger te verdelen over de wetenschappelijke staf.

De commissie is van oordeel dat zowel universiteit als faculteit over adequate voorzieningen beschikken die de studievoortgang van studenten ondersteunen. De inspanningen met betrekking tot studiebegeleiding en informatievoorziening dragen volgens de commissie zeker bij tot de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. De faculteit beschikt bovendien over een uitgebreid systeem van kwaliteitszorg dat adequaat wordt ingezet in de verschillende gevisiteerde opleidingen. De commissie stelt vast dat bij de borging van de onderwijskwaliteit de opleidingscommissies een belangrijke rol spelen.

De commissie heeft ten slotte met instemming kennisgenomen van de inspanningen die de faculteit, het instituut en de opleidingen tijdens de afgelopen jaren hebben ondernomen om de verbeteringsuggesties uit te werken die tijdens de vorige visitatie werden voorgesteld.

Conclusie

De commissie beoordeelt standaard 2 – onderwijsleeromgeving als voldoende. Dit oordeel geldt voor de drie gevisiteerde opleidingen: de bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. De verbeterpunten op het vlak van samenhang, academische oriëntatie en studeerbaarheid betreffen telkens specifieke componenten van individuele opleidingen of programma's en

staan niet in verhouding tot de overwegend positieve indruk van de commissie over de manier waarop bachelor- en masterstudenten van bovenstaande opleidingen in staat worden gesteld de eindkwalificaties te realiseren.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Bevindingen

Dit hoofdstuk onderzoekt eerst het systeem van toetsing en beoordeling. Vervolgens komt de vraag aan de orde of studenten de beoogde eindkwalificaties van de opleidingen realiseren.

Systeem van toetsing en beoordeling

Omdat het systeem van toetsing een cruciale waarborg is voor het realiseren van de geformuleerde leerdoelen, heeft de commissie stilgestaan bij de validiteit van toetsen en beoordelingen. Op basis van de KR, de bijkomende documenten die ter inzage lagen en de gesprekken met management, docenten, studenten, opleidings- en examencommissies heeft de commissie zich het beeld gevormd van een faculteit die toetsing en beoordeling hoog in het vaandel voert en dit beleid op adequate wijze vormgeeft in de verschillende gevisiteerde opleidingen. Het door het College van Bestuur vastgestelde toetsbeleid vormt het uitgangspunt voor het facultaire toetsbeleidsplan, dat in samenspraak tussen de examencommissie, opleidingsdirecteur en faculteitsbestuur is tot stand gekomen. Voor wat betreft de PThU-route in de bacheloropleiding Theologie heeft de PThU een toetsbeleid en toetsplan opgesteld voor het door haar verzorgde onderwijs en voorgelegd aan de examencommissie van de FGG.

De commissie heeft vernomen dat de respectievelijke OER met toetsplan jaarlijks door de opleidingsdirecteur wordt opgesteld en besproken met de opleidingscommissies en de faculteitsraad. De examencommissie beoordeelt het toetsplan en stelt vast dat het alle eindkwalificaties in voldoende mate aan bod laat komen en dat de gekozen toetsvorm aansluit bij de te bereiken eindkwalificatie en de leerdoelen. De visitatiecommissie heeft ook zelf steekproefsgewijs naar toetsen gekeken en daarvan vastgesteld dat ze aansloten bij de gestelde leerdoelen en van voldoende niveau waren.

In het gesprek met de examencommissie kwam naar voor dat ze de laatste tijd vooral aandacht heeft besteed aan het implementeren van haar nieuwe taken, aan de productie en vaststelling van beoordelingsformulieren en aan de borging van toetskwaliteit. Die borging komt bijvoorbeeld tot uiting in een nieuwe praktijk, peer review, waarbij de docent een tentamen opstelt met een becijferingsmodel en een antwoordmodel en deze stukken aan de hand van een checklist vooraf laat toetsen door een collega. In het kader van de BKO-registratie is door de staf een op maat gesneden cursus 'open vragen' gevolgd over de representativiteit, betrouwbaarheid en validiteit van toetsing. In de gesprekken met docenten kwam naar voren dat zij zich veel meer beslagen voelen op het vlak van toetsing dan enkele jaren geleden. De commissie is van mening dat er binnen de examencommissie voldoende expertise en commitment aanwezig is om de haar toegewezen taken degelijk en professioneel in te vullen en uit te voeren.

De commissie heeft vastgesteld dat studenten regelmatig en gestructureerd feedback ontvangen. Docenten geven individuele studenten doorgaans een inhoudelijke motivering van de mate waarin aan de verschillende leerdoelen is voldaan. Voor de beoordeling van

werkstukken en mondelinge presentaties wordt gebruik gemaakt van formulieren. Bij de beoordeling van zowel bachelor- als masterscriptie zijn altijd twee examinatoren betrokken en die gebeurt aan de hand van een vast protocol en op basis van een vastgelegde lijst van beoordelingscriteria die bekend zijn bij de student. Onderbouwing van het cijfer geschiedt op basis van het beoordelingsformulier dat de docent in overleg met de tweede beoordelaar invult. Uit de bestudeerde vakinformatie blijkt dat opleidingen inderdaad verschillende toetsvormen hanteren, van schriftelijke tentamens tot essays en presentaties, en systematisch formulieren gebruiken voor de beoordeling van werkstukken en scripties. De studenten gaven in de gesprekken aan dat zij tevreden waren met de organisatie en beoordeling van toetsen en met de kwaliteit van feedback door docenten. Voor alle toetsen wordt een herkansing voorzien, werkstukken die onvoldoende worden beoordeeld dienen herschreven te worden. Schriftelijke tentamens worden binnen tien werkdagen, werkstukken binnen twintig werkdagen beoordeeld. Studenten kunnen hun beoordeelde tentamens inzien en indien gewenst op afspraak het tentamen bespreken met de docent. De commissie is van oordeel dat de component 'feedback' zeer sterk is uitgebouwd binnen de gevisiteerde opleidingen.

De examencommissie is verantwoordelijk voor het behandelen van fraude. Binnen de FGG is er volgens de examencommissie een duidelijk beleid ten aanzien van fraude dat ook als zodanig aan de studenten wordt gecommuniceerd en beschreven staat in de Regels en Richtlijnen van de examencommissie alsook in een bijlage van de studiegids. Alle werkstukken worden op fraude nagekeken door de docent alsook digitaal gescreend waarna de Ephorus-score op het beoordelingsformulier wordt gezet. Volgens de examencommissie komt plagiaat weinig voor.

In de kritische reflectie wordt een sterkte-zwakteanalyse gemaakt van het toetsbeleid en de gerealiseerde eindkwalificaties. Het panel onderschrijft de sterke punten en stelt vast dat de opleiding inderdaad werk maakt van de zwakke punten. Het facultaire onderwijsinnovatieplan speelt hierbij een grote rol en bewijst volgens de commissie dat de faculteit 'in control' is op het vlak van toetsing en borging van toetskwaliteit.

Gerealiseerde eindkwalificaties

De gerealiseerde eindkwalificaties van de verschillende opleidingen zijn op drie manieren direct aantoonbaar: in de eindwerkstukken, in de uitstroom naar de arbeidsmarkt en in de doorstroming naar vervolgoopleidingen. De laatste twee aspecten zijn in de sectie over de onderwijsleeromgeving reeds aan bod gekomen.

Volgens de opleiding vormt de bachelorscriptie één instrument uit een hele set aan opdrachten, referaten en werkstukken om vast te stellen of alle eindkwalificaties in voldoende mate zijn gerealiseerd. Tijdens het afsluitende gesprek bevestigde het opleidingsmanagement dat het gerealiseerde eindniveau niet alleen aangetoond wordt in de bachelorscriptie, maar dat de scriptie wel aangeeft in welke mate studenten academische vaardigheden hebben verworven op het einde van de opleiding. De vaardigheden die in de scriptie getoond worden, zijn derhalve representatief voor wat studenten geleerd hebben tijdens de bacheloropleiding.

Aangezien er slechts een handvol bachelorstudenten Theologie zijn afgestudeerd tussen 2010 en 2012, heeft de commissie vier scripties beoordeeld uit de *bacheloropleiding Theologie*. De commissie achtte alle scripties van voldoende niveau en vond twee scripties zelfs uitstekend. De beoordeling van de commissieleden lag in alle gevallen dicht bij de score van de scriptiebegeleider.

De commissie stelt vast dat bij de *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap* de scriptie een individueel product is dat voortvloeit uit een gezamenlijk gevolgd vak met verplichte literatuur en een onder begeleiding uitgevoerd individueel onderzoek. De commissie heeft aan de hand van het eindwerk zelf niet in alle gevallen kunnen vaststellen welke elementen het resultaat zijn van individueel onderzoek en welke passages teruggaan op wat tijdens de colleges aan bod is gekomen. De commissie vindt de kwaliteit van de scripties erg uiteenlopend en constateert dat er naast goede scripties ook heel wat bachelorstudenten in hun eindwerk niet in staat zijn hoofd- en bijvragen correct te formuleren en op elkaar af te stemmen. Bovendien vindt de commissie dat de scripties vaak weinig analyse bevatten van de verzamelde gegevens en/of literatuur. Tenslotte laat de methodologische onderbouwing van de thesis soms te wensen over.

Volgens de KR laat de student aan de hand van de bachelorscriptie zien dat hij/zij in staat is onder begeleiding een onderzoek van beperkte omvang te verrichten en hiervan op een wetenschappelijk verantwoorde wijze schriftelijk verslag te doen. De commissie stelt echter vast dat niet alle scripties aan die verwachtingen voldoen. Van de 25 scripties die de commissie heeft beoordeeld voor de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap, vond ze drie scripties onvoldoende, zes andere eindwerken van beperkte maar net aanvaardbare kwaliteit en nog twee scripties weliswaar voldoende maar beduidend zwakker dan het beoordelingscijfer door de opleiding doet vermoeden. De commissie heeft eindwerken beoordeeld uit de drie scriptiemodulen en stelt vast dat elke module goede en minder goede scripties heeft afgeleverd. De zwakke scripties vertonen alle zeer gelijksoortige problemen: een aantal studenten is niet in staat hoofd- en bijvragen correct te formuleren en op elkaar af te stemmen; de inhoudelijke bespreking is beperkt; scripties bevatten vaak weinig analyse van de verzamelde gegevens en/of literatuur en gaan niet verder dan het samenvatten van standpunten; in enkele gevallen laat de methodologische onderbouwing van de thesis te wensen over.

Na analyse van de eigen scriptiebeoordelingen heeft de commissie gezocht naar mogelijke verklaringen voor dit resultaat. De volgende elementen moeten volgens de commissie zeker in overweging worden genomen: (i) de bachelorscriptie is onderdeel (5 EC) van een methodisch georiënteerde cursus (van in totaal 10 of 20 EC) binnen een facultaire minor. Deze constructie maakt de scriptie in feite tot een uitgebreid werkstuk. De naam 'bachelorscriptie' belooft meer dan het resultaat te zien geeft; (ii) de module staat geprogrammeerd in het laatste semester nadat studenten een universitaire minor vaak buiten de eigen faculteit hebben gevolgd. Dit is niet in alle gevallen bevorderlijk voor de opbouw en de bestending van academische vaardigheden; (iii) de voorprogrammering in een facultaire minor is tevens een beslissing over de methode van de scriptie: de etnografische aanpak (Godsdienstwetenschap in actie) lijkt voor studenten wellicht gemakkelijker maar vergt op het vlak van vaardigheden veel meer dan wat studenten zich in korte tijd kunnen eigen maken; (iv) een aantal zwakke scripties zijn door de opleiding als voldoende beoordeeld met een score van 5,5. In september 2012 is de mogelijkheid een 5,5 voor de bachelorscriptie toe te kennen, afgeschaft; (v) één begeleider is betrokken bij een groot aantal scripties, inclusief een aantal zwakkere eindwerken, en verzorgt bovendien de module Kwantitatieve onderzoeksmethoden.

In aansluiting bij de bevindingen en overwegingen met betrekking tot opbouw en samenhang van de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap stelt de commissie vast dat er mede door de brede bachelor en het major-minorstelsel in jaar drie structurele problemen ontstaan in het verwerven en voldoende beheersen van bepaalde academische vaardigheden. Volgens de

commissie dient de opleiding zwaarder in te zetten op Methoden en Technieken en op de begeleiding van scripties.

De 25 masterscripties die de commissie heeft beoordeeld, werden gemaakt in het kader van één van de drie masteropleidingen oude stijl. Op het moment van het visitatiebezoek waren er nog geen scripties beschikbaar van masterstudenten nieuwe stijl. De commissie heeft scripties beoordeeld op het gebied van godsdienstwetenschap, theologie en geestelijke verzorging. Op elk gebied waren er scripties van goede en minder goede kwaliteit, hoewel er in verhouding meer scripties uit de domein van de geestelijke verzorging als zwak werden beoordeeld door de commissie. Over het algemeen was de commissie tevreden over de stijl en de leesbaarheid van de masterscripties.

De commissie vond achttien eindwerken zonder meer aan de maat, vier scripties waren van beperkte kwaliteit en drie scripties onvoldoende. Pijnpunten in deze eindwerken zijn de afbakening van het onderwerp, de afstemming van hoofd- en bijvragen, de methodische verantwoording en de analyse. De commissie stelt vast dat masterstudenten uit de voormalige opleiding Godsdienstwetenschap opvallend vaak interviews of participerende observatie gebruiken als wetenschappelijk instrument. De informatie uit de interviews / observatie dient dan als basis voor het verwerken en opschrijven van thesismateriaal.

Na analyse van de eigen scriptiebeoordelingen heeft de commissie gezocht naar mogelijke verklaringen voor dit resultaat. De volgende elementen moeten volgens de commissie zeker in overweging worden genomen: (i) de geconstateerde zwakheden liggen vaak in de lijn van wat is vastgesteld bij de problematische eindwerken uit de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap; (ii) de masteropleiding is niet in staat om in één jaar de geconstateerde zwakte in de bacheloropleiding volledig om te buigen voor wat betreft het verwerven en aantonen van voldoende academische vaardigheden; (iii) enkele zwakkere scripties werden geschreven door oudere deeltijdstudenten die beide na een schakelprogramma te hebben gevolgd, zijn ingestroomd in de masteropleiding. Dit roept de vraag op of zij wat onderzoeksvaardigheden betreft over het juiste instroomniveau beschikten.

Naast de geconstateerde pijnpunten wil de commissie ook de aandacht vestigen op het grote aantal goede en zelfs excellente masterscripties. Zo vond de commissie drie scripties een 9 waard. Bovendien stelt de commissie vast dat de opleiding nieuwe stijl reeds werk maakt van de verbeteringsuggesties die uit bovenstaande analyse naar voren komen: steviger inzetten op schrijf- en onderzoeksvaardigheden, en aandacht voor (het bijspijkeren van) de onderzoeksvaardigheden van zijinstromers.

Overwegingen

Volgens de commissie voldoen twee van de drie gevisiteerde opleidingen aan de vereisten van het evaluatiekader voor wat betreft toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties. Dit is niet het geval voor de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap. De commissie baseert haar oordeel op volgende overwegingen.

De commissie is van oordeel dat de faculteit toetsing en beoordeling hoog in het vaandel voert en dit op adequate wijze vorm geeft in de verschillende gevisiteerde opleidingen. De examencommissie en de docenten hebben de afgelopen jaren heel wat inspanningen geleverd om toetsing en beoordeling te professionaliseren. Dit heeft geleid tot een systeem dat nu operationeel is en waarbij toetsen aansluiten bij werkvormen en leerdoelen en docenten via

peer review de kwaliteit van de toetsen borgen. De commissie heeft steekproefsgewijs vastgesteld dat toetsen inderdaad aan de maat zijn en dat studenten regelmatig en gestructureerd feedback ontvangen. De examencommissie kwijt zich volgens de commissie naar behoren van haar taken als coördinerende, uitvoerende en borgende instantie van toetsing en toetskwaliteit. De toepassing van het zich verder ontwikkelende toetsbeleid door individuele docenten is voor wat betreft de door de commissie beoordeelde scripties echter nog niet volledig aan de maat.

De commissie achtte alle scripties uit de bacheloropleiding Theologie van voldoende niveau en is daarom van mening dat de eindkwalificaties op voldoende wijze worden gerealiseerd.

Uit een ruime steekproef aan scripties die de commissie heeft beoordeeld komt naar voren dat de academische vaardigheden van een aantal studenten uit de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap, wier werkstukken grotendeels ook door de opleiding als zwak zijn beoordeeld, onvoldoende ontwikkeld zijn om een eindwerk op bachelorniveau af te leveren: de zwakke elementen die systematisch terugkomen in de scripties wijzen op een beperkte verwerving van wetenschappelijke vaardigheden die normaal gezien tijdens een inleidende cursus Methoden en Technieken worden aangeleerd en nadien stelselmatig geoefend worden (in toetsproducten bij individuele vakken), beoordeeld (via feedback op papers bijvoorbeeld) en opgebouwd worden. Los van de vraag of een individuele bachelorscriptie al dan niet had mogen worden aanvaard, is de commissie van oordeel dat studenten – met ondersteuning van de begeleider – in staat moeten zijn een hoofdvraag af te bakenen en af te stemmen met de bijvragen, de theesanaapnak methodologisch te verantwoorden, en het materiaal dat ze voor het eindwerk hebben verzameld ook te analyseren en niet alleen te reproduceren. Deze elementen ontbreken te vaak en dienen – zoals reeds gesteld in standaard 2 - volgens de commissie dan ook duidelijker in het programma opgenomen te worden.

Naast een heel aantal goede en zelfs excellente scripties uit de masteropleiding heeft de commissie ook een beperkt aantal eindwerken gelezen die ze als zwak of zelfs onvoldoende bestempelt. De geconstateerde zwakheden liggen vaak in het verlengde van de beperkingen die de commissie vaststelt bij de bachelorscripties Godsdienstwetenschap. De opleiding nieuwe stijl maakt reeds werk van de voorgestelde verbeter suggesties: steviger inzetten op schrijf- en onderzoeksvaardigheden (via het scriptieseminar) en aandacht voor onderzoeksvaardigheden van zijinstromers (via de clinics voor alle masterstudenten).

Aangezien toetsing aan de maat is en de masteropleiding reeds stappen gezet heeft om de bij een beperkt aantal masterscripties geconstateerde problemen te remediëren, komt de commissie tot een voldoende beoordeling van standaard 3 voor de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen.

De vastgestelde beperkingen op het vlak van gerealiseerd eindniveau bij de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap daarentegen wegen zwaarder door dan de onmiskenbare kwaliteit van het toetsbeleid. De commissie trof bij deze opleiding meer zwakke scripties aan en concludeert daaruit dat de geconstateerde problemen met het eindniveau aan schrijf- en onderzoeksvaardigheden structureler van aard zijn dan in de masteropleiding. Volgens de beslisregels van de NVAO volgt uit een onvoldoende oordeel op standaard 3 ook een onvoldoende oordeel voor de hele bacheloropleiding Godsdienstwetenschap.

Conclusie

Voor wat betreft de bacheloropleiding Theologie en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen beoordeelt de commissie Standaard 3 – toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties als voldoende. Voor wat betreft de Bachelor Godsdienstwetenschap beoordeelt de commissie standaard 3 – toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties - als onvoldoende.

Algemeen eindoordeel

De *bacheloropleiding Theologie* beoogt studenten de nodige competenties bij te brengen om de joods-christelijke traditie te bestuderen vanuit godsdienstwetenschappelijk (buiten) perspectief. Tijdens de opleiding kunnen studenten een door de PThU aangeboden track volgen die hen voorbereidt op een kerkelijke masteropleiding en vertrouwt maakt met het binnenperspectief. De commissie is van oordeel dat de beoogde eindkwalificaties helder en concreet geformuleerd zijn en aansluiten bij het domeinspecifieke referentiekader van het DGO. In de formulering van de eindkwalificaties komt ook het facultaire profiel 'Religie & Cultuur' expliciet aan bod. Op basis van een beperkte steekproef aan beschikbare scripties is de commissie van mening dat bachelorstudenten Theologie de beoogde eindkwalificaties ook effectief bereiken. De onderwijsleeromgeving wordt zeer gelijkaardig ingericht voor de drie gevisiteerde opleidingen en is naar de mening van de commissie van hoge kwaliteit: staf, voorzieningen, studeerbaarheid, studiebegeleiding en kwaliteitszorg zijn ruim aan de maat. Dit positieve oordeel geldt ook voor de manier waarop de faculteit beleid ontwikkelt rond toetsing en beoordeling en dit beleid vorm geeft in de opleiding. Tenslotte is de commissie van mening dat de samenwerking met de PThU voorspoedig verloopt. De commissie beoordeelt de bacheloropleiding Theologie als voldoende.

In de *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap* verdiepen studenten zich in de wereldgodsdiensten en in de opkomst van moderne religieuze bewegingen. Ze leren religie als cultureel verschijnsel te begrijpen via een cultuurhistorische en sociaalwetenschappelijke benadering. De commissie is van oordeel dat de beoogde eindkwalificaties helder en concreet geformuleerd zijn en aansluiten bij het domeinspecifieke referentiekader van het DGO. In de formulering van de eindkwalificaties komt ook het facultaire profiel 'Religie & Cultuur' expliciet aan bod. De onderwijsleeromgeving is naar de mening van de commissie aan de maat. Dit positieve oordeel geldt ook voor de manier waarop de faculteit beleid ontwikkelt rond toetsing en beoordeling en dit beleid vorm geeft in de opleiding. Uit een ruime steekproef aan scripties die de commissie heeft beoordeeld komt echter naar voren dat de academische vaardigheden van een aantal studenten onvoldoende ontwikkeld zijn om een eindwerk op bachelorniveau af te leveren. Volgens de commissie dient de opleiding zwaarder in te zetten op de methodische leerlijn en op de begeleiding van scripties. Daarnaast kunnen structurele verbeteringen in de opbouw van het curriculum de samenhang en studeerbaarheid van het programma vergroten alsook de geleidelijke verwerving van onderzoeksvaardigheden borgen. De commissie beoordeelt de bacheloropleiding Godsdienstwetenschap als onvoldoende.

Sinds september 2012 biedt de RUG een éénjarige *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* aan met vijf thematische programma's die nauw aansluiten bij de onderzoeksspecialismen van de drie vakgroepen binnen de faculteit. De commissie is van oordeel dat de beoogde eindkwalificaties helder en concreet geformuleerd zijn en aansluiten bij het domeinspecifieke referentiekader van het DGO. In de formulering van de eindkwalificaties komt ook het facultaire profiel 'Religie & Cultuur' expliciet aan bod. De onderwijsleeromgeving is naar de mening van de commissie van hoge kwaliteit: staf, voorzieningen, studeerbaarheid, studiebegeleiding en kwaliteitszorg zijn ruim aan de maat. Dit positieve oordeel geldt ook voor de manier waarop de faculteit beleid ontwikkelt rond toetsing en beoordeling en dit beleid vorm geeft in de opleiding. De commissie heeft drie punten van zorg geformuleerd: het voornemen tot drempelloze toegang tot de masteropleiding voor studenten zonder vooropleiding in religiewetenschappen, de duur van het masterprogramma Geestelijke Verzorging dat wellicht beter tot zijn recht zou komen in een langer traject, en de geringe kwaliteit van een beperkt aantal eindwerken. Op basis van de gesprekken tijdens het bezoek

heeft de commissie er alle vertrouwen in dat de opleiding deze zorgpunten met de nodige urgentie zal opvolgen. Bovendien wegen deze elementen volgens de commissie niet op tegen de kwaliteitsvolle manier waarop de masteropleiding in zijn totaliteit wordt gerealiseerd. De commissie beoordeelt de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen als voldoende.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Prof. dr. D. (Dirk) Hutsebaut (1943) studeerde filosofie en psychologie aan de KU Leuven. Tussen 1970 en 1976 was hij assistent-onderzoeker aan het Centrum voor Godsdienstpsychologie, waar hij promoveerde op een dissertatie over religieuze houdingen bij volwassenen. Vanaf 1976 doceerde hij 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij adolescenten'; vanaf 1980 ook 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij kinderen'. In 1986 werd hij benoemd tot hoofddocent Godsdienstpsychologie en methodologie van het empirisch religieonderzoek. Hij doceerde daarnaast het vak 'Psychology of Religion' aan studenten theologie, wijsbegeerte en antropologie. Na zijn promotie tot hoogleraar was hij gedurende zes jaar voorzitter van het departement Psychologie aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven. Sinds 2006 is hij met emeritaat. Hij doceerde nog twee jaar het vak 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling'. Sinds 2011 doceert hij het vak Godsdienstpsychologie aan het Lumen Christi Institute in Arusha, Tanzania.

Drs. K. (Kiki) Boomgaard (1985) studeerde tussen 2004 en 2012 geschiedenis en religiestudies aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar studietijd bekleedde zij meerdere student-assistent functies aan de universiteit, onder andere als student-lid van het dagelijks bestuur en het facultaire onderwijsberaad van de Faculteit der Geesteswetenschappen. Ook nam zij twee jaar achtereenvolgende zitting in de opleidingscommissie van de research master Religious studies. Momenteel is zij werkzaam als tutoraatscoördinator bij het departement Kunst-, Religie- en Cultuurwetenschappen aan de UvA.

Prof. dr. em. B. (Burcht) Pranger (1945) studeerde theologie aan de Universiteit van Amsterdam en middeleeuwse wijsbegeerte aan de universiteiten van Toronto en Oxford. Van 1971 tot 1976 doceerde hij oudchristelijk en middeleeuws Latijn aan de UvA en van 1976 tot 1994 was hij wetenschappelijk medewerker aan dezelfde universiteit in de Geschiedenis van het christendom (800-1800). In 1994 werd hij tot hoogleraar benoemd. Pranger is medeoprichter van ASCA (Amsterdam School for Cultural Analysis, Theory and Interpretation). Van 1998 tot 2008 was hij onderzoeksdirecteur van het Instituut voor cultuur en geschiedenis in de faculteit Geesteswetenschappen van de UvA. Pranger promoveerde in 1975 over Anselmus van Canterbury en publiceerde vervolgens boeken over Bernard van Clairvaux (*Bernard of Clairvaux and the Shape of Monastic Thought*, Leiden, 1994), monastieke poëtica (*The Artificiality of Christianity*, Stanford, 2003) en Augustinus (*Eternity's Ennui*, Leiden 2010). Zijn meest recente boek is *God (1000-1300) en andere essays over literaire aspecten van het christendom* (Hilversum, 2013).

Prof. dr. E.J.C. (Eibert) Tigchelaar (1959) is sinds 2009 als onderzoeksprofessor bijbelwetenschappen verbonden aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven. Hij promoveerde in 1994 aan de Rijksuniversiteit Groningen, en had daarna aanstellingen als post-doc in Groningen (1997-2005) en als full professor aan the Florida State University (2006-2009). Hij publiceert voornamelijk op het terrein van de Dode-Zeerollen, als co-editor van de rollen van Qumran grot 11 (*Discoveries in the Judaean Desert 23*; Oxford: Clarendon, 1998) en van *The Dead Sea Scrolls Study Edition* (Leiden: Brill, 2000), en als auteur van *To Increase Learning for the Understanding Ones* (Leiden: Brill, 2001) en vele artikelen in boeken en in tijdschriften als *Revue de Qumran*. Hij is editor-in-chief van de *Journal for the Study of Judaism*, en secretaris van de *International Organization for Qumran Studies*.

Dr. S. (Sipco) J. Vellenga (1956), studeerde filosofie en sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en godsdienstsociologie aan de Vrije Universiteit. Was als wetenschappelijk

assistent vier jaar werkzaam aan laatstgenoemde universiteit en promoveerde aldaar. Vanaf 1989 is hij universitair docent godsdienstsociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij verzorgt modules op het terrein van de sociale wetenschappen van de godsdienst, islam in Europa, religie en de publieke sfeer, en religie, conflict en geweldsbeheersing. Van 1998-2002 was hij directeur van het onderwijsinstituut Theologie & Religiestudies van de UvA. Hij is voorzitter van de Vlaams-Nederlandse Werkgroep Godsdienstsociologie. Tevens is hij lid van de redactie van het Nederlands Theologisch Tijdschrift. Sinds 2007 is hij regelmatig Visiting Scholar bij het Institute for Islam Studies and Christian – Muslim Relations van de University of Birmingham.

Prof. dr. H.P.J. (Henk) Witte (1947) is bijzonder hoogleraar theologie en spiritualiteit vanuit Ignatiaans perspectief aan de Tilburg School of Catholic Theology van Tilburg University. Na zijn studie in Tilburg en Nijmegen was hij als wetenschappelijk medewerker, later universitair docent dogmatiek werkzaam aan de Theologische Faculteit Tilburg. Tussen 1995 en 2005 werkte hij tevens als senior beleidsmedewerker aan het Secretariaat van de Nederlandse Bisschoppenconferentie en vanaf 2005 als universitair hoofddocent aan wat nu de Tilburg School of Catholic Theology is. Van 2007 tot 2011 was hij lid van het managementteam als vicedecaan onderwijs. Hij is gepromoveerd in Tilburg op een onderwerp betreffende Vaticanum II en publiceerde vooral op het gebied van de ecclesiologie, oecumenica en ambts-theologie.

Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader

Domeinspecifieke criteria (Disciplineoverleg Godgeleerdheid, juni 2012)

Inleiding: Religiewetenschap en theologie sinds de vorige onderwijsvisitatie

De opleidingen op het gebied van religiewetenschappen en theologie in Nederland bieden een grote verscheidenheid aan structuren en doelstellingen. Zij hebben gemeen dat zij religies bestuderen vanwege hun belang voor respectievelijk het individu, de samenleving en de cultuur; in het geval van theologische opleidingen ook vanwege het belang voor kerken en levensbeschouwelijke instellingen.

Een belangrijk onderscheid is dat tussen enerzijds de theologische opleidingen waarin de christelijke, islamitische en andere religies in al hun facetten centraal staan en anderzijds de religiewetenschappelijke opleidingen waarin het fenomeen religie in meer algemene zin en de verschillende religies in het bijzonder centraal staan. Ook is er een verschil in wetenschapsopvatting, dat echter niet altijd op dezelfde wijze wordt gearticuleerd. De religiewetenschappen bestuderen religie als een cultureel fenomeen en hanteren een cultuurwetenschappelijke benadering. Religiewetenschappers gaan niet uit van openbaring of van normatieve religieuze tradities, maar kunnen deze uiteraard wel als menselijk fenomeen bestuderen. Empirische benaderingen spelen in de religiewetenschap een grote rol. In de theologie is er een grote verscheidenheid van benaderingen. Vaak is er nauwelijks verschil met de religiewetenschappelijke benadering, maar in andere gevallen onderscheidt theologie zich van religiewetenschap doordat zij het zelfverstaan van de religieuze traditie doordenkt, religieuze documenten en/of een bepaalde traditie als gezaghebbend accepteert en zich aan laat spreken door religieuze waarheidsclaims. Bovendien maken in deze opvatting de disciplines systematische theologie en praktische theologie deel uit van de theologische encyclopedie. De verschillende theologische disciplines dragen bij aan de academische zelfontvouwing van een religieuze traditie. Wat de universitaire inrichting van het domein religiewetenschap en theologie betreft, is de afgelopen jaren het onderscheid tussen een religiewetenschappelijke en een theologische bestudering van religie toegenomen.

Ten opzichte van de vorige onderwijsvisitatie hebben tenminste vier belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden:

1. een versterking van het religiewetenschappelijk accent;
2. een toenemende institutionele inkadering van opleidingen in het religiedomein in grotere, veelal geesteswetenschappelijke, eenheden;
3. verkorting van de maximale studieduur voor een theologisch curriculum inclusief ambtsopleiding tot in totaal zes jaar;
4. volledige afschaffing van de vooropleidingen klassieke talen en inbouw van modules die de kennis van de brontalen moeten waarborgen in het theologisch curriculum.

Ad (1). Tot in de jaren tachtig bestonden er geen gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen, maar maakten de religiewetenschappen in meerdere of mindere mate deel uit van het theologisch curriculum. Sindsdien worden in toenemende mate gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen aangeboden. Die tendens heeft zich de afgelopen periode doorgezet, met name aan de RU, de UL en de UU. Op dit moment is het landschap veelkleurig en bestaan er naast strikt theologische en strikt religiewetenschappelijke opleidingen ook opleidingen die religiewetenschappelijke en theologische componenten in één opleiding combineren.

Ad (2). Van oudsher werden academisch theologische opleidingen (en voor zover die bestonden, religiewetenschappelijke opleidingen) aangeboden door zelfstandige theologische universiteiten of door theologische faculteiten binnen bredere universiteiten. De afgelopen jaren is er een trend tot fusie van theologische faculteiten met andere faculteiten (waarbij 'geesteswetenschappen' favoriet lijkt). Twee tot dusver zelfstandige katholieke theologische universiteiten (TFI en KTU) zijn als faculteit opgegaan in een universiteit, maar de kerkelijke opleidingen van de protestantse kerk in Nederland zijn juist verzelfstandigd in een nieuwe Protestantse Theologische Universiteit. Waar theologische opleidingen zijn opgegaan in grotere institutionele verbanden, heeft dat in meerdere of mindere mate invloed op de algehele onderwijscultuur aan die opleidingen (onderwijs- en examenreglementen, evaluatiecycli, regels over het minimum aantal studenten in cursussen, etc.). Ook kan het invloed hebben op de curricula.

Ad (3). Ten tijde van de vorige visitatie werden academisch-theologische opleidingen die een ambtsopleiding insloten, gefinancierd voor maximaal zes-en-half jaar; studenten ontvingen voor eenzelfde periode studiefinanciering. Sinds de invoering van de BaMa structuur bestaan er nog slechts bachelor- en masteropleidingen. Bacheloropleidingen duren drie jaar, masteropleidingen een, twee of drie jaar. Studenten die vroeger in nominaal zes-en-half jaar bachelor, master en ambtsopleiding konden doen, doe nu in zes jaar een driejarige bachelor, gevolgd door een driejarige master die een ambtsopleiding insluit. De totale studieduur is voor deze studenten dus verkort.

Ad (4). Voor sommige studenten is de totale studieduur nog meer verkort, namelijk voor die studenten die in het verleden een vooropleiding van één of twee jaar moesten doen. Tot en met het collegejaar 2009–2010 bestond er nog een tweedeling tussen bacheloropleidingen die kennis van Grieks en Latijn veronderstelden, en bacheloropleidingen waarin de mogelijkheid om kennis van deze 'brontalen' (en van het Hebreeuws, de derde voor theologie belangrijke brontaal) te verwerven, was geïntegreerd. Sinds 1 januari 2010 is overal de instroomeis m.b.t. Grieks en Latijn vervallen; daarmee is het ook het fenomeen van de vooropleiding Grieks en Latijn verdwenen. In de hier beschreven criteria gaan wij uit van de nieuwe situatie (zonder vooropleiding).

Bij het opstellen van deze domeinspecifieke criteria is gebruikgemaakt van soortgelijke documenten uit het buitenland, met name van de benchmarks van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. Het referentiekader is gebaseerd op de descriptorren van het kwalificatieraamwerk voor het hoger onderwijs, de zgn. Dublin-descriptorren. Binnen de Dublin-descriptorren worden vijf aspecten onderscheiden: kennis en inzicht, toepassen van kennis en vaardigheden, oordeelsvermogen, communicatie en leervermogen.

Soorten opleidingen

De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie Religiewetenschap en theologie worden beoordeeld, hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie.

Zowel in de religiewetenschappen als in de theologie duren de bacheloropleidingen drie jaar; van die drie jaar kan brontalenstudie (Grieks, Latijn, Hebreeuws, Arabisch, of nog andere talen) een kleiner of groter deel uitmaken. De driejarige bacheloropleidingen worden door de overheid bekostigd en de studenten in deze opleidingen ontvangen drie jaar studiefinanciering. Met uitzondering van de UvA bieden alle aan de visitatie deelnemende

instellingen een bachelor theologie aan; bacheloropleidingen religiewetenschap zijn er aan de RU, de RUG, de UL, de UU, de UvA, de UvT en de VU.

In vervolg op de bacheloropleiding worden één-, twee- en driejarige masteropleidingen aangeboden. De meeste masteropleidingen (doorstroom masters, eenjarige masters) hebben een studieduur van één jaar. Research masters hebben een studieduur van twee jaar. Theologische masters die tevens ambtsopleiding zijn kennen een studieduur van drie jaar.

Wie toegelaten wil worden tot een kerkelijk ambt, volgt een bachelor theologie en een driejarige master theologie. De driejarige masters worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. De studieduur van zes jaar die wordt vol gemaakt wanneer men zowel de bachelorgraad als de mastergraad behaalt, is in overeenstemming met wat internationaal zowel door de protestantse kerken (verenigd binnen de Europese, Leuvenbergse Kirchengemeinschaft) alsook door de Rooms-Katholieke kerk in de apostolische constitutie Sapiientia Christiana wenselijk wordt geacht. Vrijwel alle instellingen die dit type opleiding aanbieden, staan rechtstreeks onder kerkelijk gezag of hebben de kerkelijke verantwoordelijkheid voor deze opleiding nader geregeld. Driejarige masteropleidingen zijn er aan de PThU, de ThUK, de RU, TST (UvT), de TUA en de VUA.

Naast driejarige masteropleidingen zijn er opleidingen van twee jaar; dit zijn research masters. Deze opleidingen leiden op tot onderzoeker. Hoewel de research master een eindkwalificatie is, wordt beoogd dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden van research masters na hun mastersgraad tevens een doctoraat behaalt. Deze tweejarige opleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Research masters in de theologie worden aangeboden aan de UvT en de VUA. De UVA biedt een tweejarige strikt religiewetenschappelijke onderzoeksmaster aan. De RUG biedt een research master in godsdienstwetenschap en theologie aan. Research masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde onderwijsvisitatie en blijven hier daarom verder buiten beschouwing.

Verder bestaan er theologische masteropleidingen van één jaar, die zich op meerdere beroepsvelden richten. Zij leiden op tot een loopbaan in de (theologische) wetenschap of tot beroepen op het terrein van het onderwijs, de geestelijke verzorging, de kerken, de media, de zorg, de overheid of het bedrijfsleven waar de in deze studie verworven kennis gewaardeerd wordt. Deze éénjarige masteropleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Eénjarige opleidingen in de theologie worden aangeboden aan de PThU, de RUG, de ThUK, de UU, de UvT, de VUA.

Binnen het domein van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen worden éénjarige masterprogramma's aangeboden gericht op de kennis van het fenomeen religie in het algemeen en de verschillende religies in het bijzonder. De aandacht is hierbij speciaal gericht op hun bronteksten, geschiedenis, leer en praktijken. In deze masterprogramma's zijn meestal beroepsvoorbereidende studie-onderdelen opgenomen ten behoeve van beroepen op het terrein van religieuze gemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties, het onderwijs, de overheid, de media en de zorg. Sommige opleidingen kennen in plaats van of naast de beroepsvoorbereidende onderdelen een onderzoeksvariant. Eénjarige religiewetenschappelijke masteropleidingen worden aangeboden aan de RU, RUG, UL, de UU, de VUA, de UvA en de UvT.

Beschrijving van de eisen voor de bacheloropleidingen

De bachelorprogramma's voor de diverse theologische opleidingen kennen minder dan vroeger een vaste, parallelle structuur. Sommige opleidingen kennen een strakke opbouw met weinig keuzemogelijkheden, andere opleidingen laten relatief veel keuzevrijheid aan de student. Dit laatste is veelal het geval in opleidingen die in meer of minder sterke mate zijn ingebed in geesteswetenschappelijke faculteiten of schools.

De bachelorprogramma's van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen zijn veelal in nauwe samenwerking met faculteiten sociale en/of geesteswetenschappen opgesteld. De keuzevrijheid van studenten is meestal groot.

Omdat de visitatie betrekking heeft op een breed spectrum van opleidingen, is gekozen voor een referentiekader dat niet prescriptief van aard is, maar veel ruimte geeft aan opleidingen om eigen keuzes te maken en accenten te leggen. Hier worden slechts generieke criteria geven; in de zelfstudies kunnen de opleidingen aangeven, hoe ze deze toepassen en op welke wijze zij aan de NVAO-criteria voor niveau en oriëntatie voldoen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen en -kwalificaties voor een bacheloropleiding theologie:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- Elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen en/of de praktische theologie;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één van de bovengenoemde terreinen van de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen;
- Het beheersen van voor de theologie relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit theologisch perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de theologie;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;

- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en (geloofs-)overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Mogelijke beroepsuitgangen zijn die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid of het kerkelijk werkerschap. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen theologie echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een bachelor religiewetenschappen:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de religiewetenschappen en de plaats die de religiewetenschappen binnen het geheel der wetenschappen innemen;
- Elementaire kennis van en inzicht in de wereldreligies, hun geschiedenis, hun voornaamste geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen, hun invloed op het persoonlijk en maatschappelijk leven;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de religiewetenschappen;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één religie en/of thema binnen de religiestudies, die onder meer blijkt uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de eisen van de religiewetenschap;
- Het beheersen van voor het vakgebied relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit religiewetenschappelijk perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de religiewetenschap;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Een mogelijke beroepsuitgang is die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen religiewetenschap echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Eén verdere bacheloropleiding moet hier nog apart genoemd worden: Islam en Arabisch (UU). De reden om deze opleiding mee te nemen in de landelijke visitatie van theologische en religiewetenschappelijke opleidingen is dat deze opleiding vanaf 2007 is ondergebracht bij het departement Religiewetenschap en Theologie van de UU, en in samenhang daarmee is geherprofileerd tot een opleiding die de islamstudie centraal stelt, meer dan de taal- en letterkunde. Deze herprofilering is met ingang van 1 september 2012 ook zichtbaar gemaakt in een nieuwe opleidingsnaam, te weten Islam en Arabisch.

De vorige visitatie van deze opleiding, die toen nog Arabische, Nieuwperzische en Turkse Talen en Culturen heette, vond plaats in 2006 als onderdeel van de onderwijsvisitatie Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten (QANU 2007). Het daarin gebruikte domeinspecifieke referentiekader voor die opleidingen was gebaseerd op een Common European Framework for Languages, en richtte zich op de volgende kennisdomeinen: taalverwerving, letterkunde, cultuur- en geschiedenis, taalkunde, en wetenschapsfilosofische achtergronden. Het kader hield er al wel rekening mee dat sommige gevisiteerde opleidingen de taal- en letterkunde meer centraal konden stellen, terwijl voor andere de cultuur en geschiedenis van een regio belangrijker is.

Gezien het huidige profiel en de inbedding van de Utrechtse opleiding Arabische Taal en Cultuur (ATC, vanaf 1 september 2012 "Islam en Arabisch", I&A) kunnen de criteria die binnen DGO zijn afgesproken voor een bachelor religiewetenschappen tevens worden gebruikt voor ATC/I&A, met uitzondering van de eis dat de studenten elementaire kennis dienen te hebben van de wereldreligies. In plaats van die eis kunnen de criteria voor taalverwerving en voor cultuur en geschiedenis uit de visitatie van Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten van 2006 worden gehanteerd, te weten:

- Kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, etc.);
- Kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- Kennis van de synchrone en diachrone dimensie van de betreffende taal gelieerd aan taalkundige theorieën;
- Brede kennis van en inzicht in de landen, de culturen en de en samenleving waarin Arabisch wordt of werd gebruikt;
- Kennis van de geschiedenis van die landen.

Beschrijving van de eisen van de masterprogramma's

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen en -kwalificaties voor alle masters binnen het domein:

Kennis

Afgestudeerden beschikken over gespecialiseerde vakkennis en methodisch inzicht op een zodanig niveau, dat zij zich zelfstandig verder kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie. Zij zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.

Vaardigheden

Afgestudeerden

- beschikken over de technische en theoretische vaardigheden om op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur te verzamelen, te analyseren en te beoordelen met als doel op een creatieve wijze verklarende of inzichtelijke werkhypothesen te formuleren en te toetsen en daarmee een bijdrage te leveren aan relevante wetenschappelijke debatten;
- zijn in staat om te gaan met divers en weerbaarstig bronnenmateriaal;
- zijn in staat tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en hedendaagse maatschappelijke context;
- zijn in staat een zelfstandig oordeel te vormen op het terrein van theologie en religiewetenschap;
- zijn in staat verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken rond theologie en/of religie;
- zijn in staat vakmatige inzichten en de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deel te nemen aan het maatschappelijk debat.

Academische attitude

Afgestudeerden zijn bereid en in staat tot rekening houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Afgestudeerden beschikken over voldoende van de genoemde vaardigheden om de academische beroepen of functies te kunnen vervullen waarvoor de betreffende masteropleiding opleidt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke ambten en de functies van eerstegraads bevoegd leraar, geestelijk verzorger, consulent op het gebied van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen, waarin duurzame kennisontwikkeling, -verwerving of -verwerking, bereidheid om nieuw en/of onontgonnen terrein te betreden en het dragen van verantwoordelijkheid samengaan. Complicerende factor is, dat de werkvelden waarin alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te formuleren. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming.

Naast deze eindtermen en -kwalificaties die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen die opleiden tot een ambt

De eisen ten aanzien van de theologische masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt, zijn door de meeste kerken expliciet geformuleerd en door de onderwijsinstellingen direct of indirect overgenomen. De erkenning van de zijde van de protestantse kerk in Nederland en de rooms-katholieke kerk van de opleiding tot geestelijk verzorging is door hen nauw verbonden met de inhoud van de ambtsopleiding.

De protestantse kerk in Nederland stelt in ordinantie 13, artikel 1.4 van haar Kerkorde, dat de opleiding van haar predikanten in ieder geval omvat:

- de uitleg en theologie van de Heilige Schrift;
- de geschiedenis van de kerk, in het bijzonder de geschiedenis van de Reformatie en die van de kerken in Nederland;
- de leer en het belijden van de kerk;
- de ethiek;
- de verhouding van de kerk tot andere kerken, godsdiensten en levensbeschouwingen;
- de theorie en praktijk van ambt en gemeente;
- het kerkrecht;
- alsmede een tijdens de opleiding te volgen stage in een gemeente.

Diverse kleinere kerkgenootschappen hebben hun ambtsopleiding als inwonend seminarie/instituut ondergebracht bij één van de te visiteren instellingen, en hebben daarbij een overeenkomst gesloten waarbij ofwel een deel van de opleiding aan die instelling door eigen hoogleraren en universitair docenten wordt gegeven, ofwel aan die instelling deel uitmaakt van de eigen kerkelijke opleiding. Dit geldt bijvoorbeeld voor de baptisten, hersteld hervormden, nederlands-gereformeerden, oudkatholieken, remonstranten en vrij-evangelischen. Voor zover dit type kerkelijke opleidingen overheidssubsidie ontvangt, geeft de overheid die subsidie door via de universiteit aan welke zij zijn gevestigd, en stelt de overheid hierbij als voorwaarde dat deze universiteit voor de kwaliteitstoetsing zorg draagt. Voor zover dit type opleidingen niet door de overheid wordt gefinancierd, ziet de overheid ook niet toe op de kwaliteit. Daarom vallen deze opleidingen buiten de reguliere visitatie. De VUA kiest hier voor een andere lijn en beschouwt de aan de VUA gevestigde bekostigde opleidingen van de hersteld hervormde kerk, de doopsgezinde broederschap en de baptisten als regulier onderwijs; en laat deze dus mee visiteren.

De Tilburg School of Theology van de UvT en de Theologische Faculteit van de RU zijn bij de inrichting van hun opleidingen gebonden aan de apostolische constitutie *Sapientia Christiana* of *Ex Corde Ecclesiae*, die als kader dienen voor alle kerkelijk opgerichte en/of kerkelijk erkende katholieke theologische faculteiten ter wereld. Juist als kader laten zij ook de nodige ruimte voor concretisering die rekening houden met nationale wetgeving. Over de afstemming van de curricula op de kerkelijke documenten en de benoeming van docenten die een *mandatum docendi* behoeven voeren beide instellingen overleg met hun grootkanselier en/of hun *ordinarius loci*, en met de Congregatie voor Katholieke Educatie te Rome.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een driejarige masteropleiding theologie:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de eindtermen, vaardigheden en attitude die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot het kerkelijk ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt met vrucht te kunnen vervullen. Deze kwalificaties verschillen van kerk tot kerk en daarmee ook van master tot master.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen geestelijke verzorging

Op het gebied van krijgsmacht en justitie heeft de overheid bepaalde zendende instanties bevoegd verklaard; binnen het leger en justitiële inrichtingen worden alleen geestelijk

verzorgers aangesteld die een binding met een dergelijke zendende instantie hebben. Op het gebied van zorginstellingen – die doorgaans als de werkgever optreden – worden er door de overheid geen beroepseisen geformuleerd. In de praktijk worden in de zorginstellingen geestelijke verzorgers met zeer uiteenlopende opleidingen zowel op WO-niveau als ook op Hbo-niveau aangesteld, in veel gevallen met ambtsbevoegdheid, maar in toenemende mate ook zonder. De masteropleidingen die opleiden tot geestelijk verzorger bij zorginstellingen zijn door de Vereniging van Geestelijk Verzorgers bij Zorginstellingen geaccrediteerd aan de hand van een toetsingskader (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), en opgenomen in het register van geaccrediteerde opleidingen van de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorgers. Naast éénjarige opleidingen tot geestelijk verzorger bestaan er ook driejarige masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt en die voldoen aan de eerder genoemde kerkelijke eisen.

Met het oog op een bredere inzet in tal van andere organisaties biedt een enkele faculteit ook een éénjarige masteropleiding op het terrein van de geestelijke zorg in organisaties aan.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een masteropleiding geestelijke verzorging:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de kwalificaties die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot de functie van geestelijk verzorger bij het leger of een justitiële inrichting, voldoen aan de eisen zoals gesteld in het toetsingskader van de VGVZ (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), of beschikken over gelijkwaardige kwalificaties.
- Afgestudeerden van een driejarige masteropleiding geestelijke verzorging voldoen tevens aan de eindtermen die boven genoemd zijn bij masteropleidingen die opleiden tot een ambt.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Educatieve Masteropleidingen

Hoewel er (nog) geen wettelijke criteria voor de opleiding tot docent in het godsdienst-/levensbeschouwelijk onderwijs zijn geformuleerd, zijn er door humanistische, protestantse en rooms-katholieke beroepsverenigingen wel ‘profielen’ van de betreffende docent op de 1e en 2e graadsniveau opgesteld. Aan sommige universiteiten kan men via een minor in het bachelorprogramma een tweedegraads lesbevoegdheid verkrijgen. Er zijn twee varianten van de eerstegraads universitaire lerarenopleiding: een éénjarige educatieve master waartoe men kan worden toegelaten na voltooiing van een ander éénjarig masterprogramma binnen het religiedomein, en een tweejarig educatief masterprogramma, waarin de éénjarige universitaire lerarenopleiding wordt gecombineerd met éénjarig vakinhoudelijk verdiepingsprogramma op masterniveau. In beide gevallen maakt een onderwijsstage van 30 EC deel uit van het programma. Feitelijk duurt de masteropleiding tot leraar in beide gevallen twee jaar na de bachelor. Deze opleidingen zijn door de overheid bekostigd en er wordt studiefinanciering voor toegekend.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een educatieve masteropleiding:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de pedagogische en didactische kwalificaties die in het Nederlandse onderwijsveld gebruikelijk zijn voor docenten met een eerstegraads lesbevoegdheid.

Educatieve masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde visitatieronde.

Overige Masteropleidingen

De eisen voor de theologische masterprogramma's die voor meerdere beroepsvelden opleiden, verschillen per instelling en per studievariant.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Bacheloropleiding Theologie

Na het behalen van het *propedeutische examen* Theologie voldoet de student aan de volgende eindkwalificaties:

- Een elementaire kennis van en inzicht in de voornaamste onderdelen van de theologie;
- Een initieel inzicht in de methoden van de historische, literaire, systematische en sociaalwetenschappelijke disciplines voor zover van belang voor de theologie;
- Elementaire kennis van een aantal voor de theologie relevante kernproblemen en posities in de filosofie;
- Voldoende kennis van het Hebreeuws om de geschriften van het Oude Testament te kunnen vertalen;
- Voldoende kennis van het Hellenistisch Grieks om de geschriften van het Nieuwe Testament en niet-canonieke vroegchristelijke geschriften te kunnen vertalen;
- Enig inzicht in de samenhang tussen de verschillende deelgebieden van de theologie;
- Elementaire vaardigheid in het opsporen en het zelfstandig verwerken van gegevens. Dit betekent dat de student beschikt over de noodzakelijke bibliografische en ICT-vaardigheden voor de in het vervolg van de opleiding te verwerven kennis, inzicht en vaardigheden;
- Elementaire algemene academische vaardigheden zoals leesvaardigheid, schrijfvaardigheid en presentatievaardigheid.

Na het behalen van het *bachelorexamen* van de RUG-bachelor Theologie beschikt de student, ongeacht de invulling van de keuzeruimte, over de volgende eindkwalificaties:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de grondslagen van de theologie, de samenhang tussen de verschillende deelgebieden en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- Kennis van en inzicht in de volgende deelterreinen (inclusief de hierbinnen gehanteerde methoden): Bijbelwetenschap (inclusief de grondtalen), de geschiedenis van het christendom en de theologie; de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en de wijsgerige theologie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen, alsmede de actuele debatten op deze terreinen;
- Verbrede en verdiepte kennis van en inzicht in de wordingsgeschiedenis en ontwikkeling van de joods-christelijke traditie, inclusief haar verwevenheid met verschillende culturen, en van de ontstaansgeschiedenis van de islam en de geschiedenis van de Koran en Hadith;
- Meer gevorderde kennis en inzicht in een of meer van de onder 2 genoemde terreinen van de theologie;
- Indien het programma van de RUG-bachelor Theologie met 20 EC Grieks is gevolgd: elementaire kennis van en inzicht in een zelfgekozen discipline buiten de theologie; indien het programma van de RUG-bachelor Theologie zonder 20 EC Grieks is gevolgd: kennis van en inzicht in een zelfgekozen discipline buiten de theologie.

Vaardigheden

- In staat tot het verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot een correcte, beargumenteerde en kritische schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- Het beheersen van voor het vakgebied relevante bibliografische zoekvaardigheden in elektronische catalogi en elektronische databases;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen en deze vraagstukken vanuit theologisch perspectief te evalueren;
- De vaardigheid van het discussiëren over en het verdedigen van schriftelijke en mondelinge verslagen;
- Voldoende actieve en toepasbare kennis van en inzicht in de theologie om toelating te verwerven tot de master Theologie en Religiewetenschappen (60 EC) of indien de PThU-route is gevolgd de masteropleiding Predikantschap van de PThU (180 EC).
- Het vermogen om de verworven kennis en vaardigheden toe te passen in een vervolgstudie of een maatschappelijke betrekking.

Attitudes

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- In staat om kritisch te reflecteren op de levensbeschouwelijke pluriformiteit in onze hedendaagse samenleving en de in de (hedendaagse) cultuur aanwezige spanning tussen wetenschap en religie.

PThU-route: aanvullende eindkwalificatie

Na het behalen van het *bachelorexamen* van de RUG-bachelor Theologie inclusief PThU-route heeft de student het vermogen om de verschillende deeldisciplines van de theologie in een eigen theologische visie te integreren.

Het bachelordiploma Theologie biedt studenten de mogelijkheid om:

- in te stromen in een van de volgende programma's vande RUG-master Theologie en Religiewetenschappen: Origins of Abrahamic Religions: Texts and Contexts; Religion and the Public Domain; Concealed Knowledge: Gnosticisim, Esotericism and Mysticism; Religion, Conflict and Globalisation;
- met de juiste voorsortering toelating te verwerven tot het programma Geestelijke Verzorging van de RUG-master Theologie en Religiewetenschappen;
- toelating te verwerven tot de RUG-research master Theology and Religious Studies (Religion and Culture) mits voldaan is aan de selectiecriteria die daaraan gesteld zijn;
- met de juiste voorsortering toelating te verwerven tot de driejarige master Gemeentepredikant of Geestelijk Verzorger met ambtsbevoegdheid van de Protestantse Theologische Universiteit;
- toelating te verwerven tot andere masteropleidingen met inachtneming van de bij deze opleidingen vigerende toelatingseisen;
- hun wetenschappelijke kennis relevant te maken in een maatschappelijke betrekking, waarvoor een academische bacheloropleiding vereist, dan wel wenselijk is en waarvoor kennis van de theologie noodzakelijk, dan wel nuttig is.

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

Na het behalen van het *propedeutisch examen* Godsdienstwetenschap beschikt de student over de volgende eindkwalificaties:

- Initiële kennis van en inzicht in de voornaamste onderdelen van de godsdienstwetenschap;
- Initiële kennis van belangrijke religieuze tradities;
- Elementaire kennis van argumenteren en analyseren en dit kunnen toepassen;
- Inzicht in de historische, literaire, wijsgerige en sociaalwetenschappelijke methoden (en technieken) op het terrein van de godsdienstwetenschap en een eerste notie hoe deze op elkaar betrokken kunnen worden;
- Elementaire vaardigheid in het opsporen en het zelfstandig verwerken van gegevens. Dit betekent dat de student beschikt over de noodzakelijke bibliografische en ICT-vaardigheden voor de in het vervolg van de opleiding te verwerven kennis, inzicht en vaardigheden;
- Elementaire algemene academische vaardigheden zoals analytisch en kritisch denkvermogen en mondelinge en schriftelijke vaardigheden.

Na het behalen van het *bachelorexamen* Godsdienstwetenschap beschikt de student, ongeacht de invulling van de keuzeruimte, over de volgende eindkwalificaties:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de grondslagen van de godsdienstwetenschap en de plaats die de godsdienstwetenschap binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- Verbrede en verdiepte kennis van en inzicht in verschillende religieuze tradities, inclusief hun geschiedenis en verwevenheid met diverse culturen;
- Kennis van en inzicht in de sociale wetenschappen, literaire, historische wetenschappen en de wijsbegeerte en de actuele debatten op deze terreinen;
- Inzicht in de historische, literaire, wijsgerige en sociaalwetenschappelijke benaderingen op het terrein van de godsdienstwetenschap;
- Verbreed en verdiept inzicht in de samenhang van de verschillende deelgebieden;
- Kennis van en inzicht in een (zelfgekozen) discipline buiten de godsdienstwetenschap.

Vaardigheden

- De vaardigheid om kwalitatieve en kwantitatieve methoden van onderzoek te kunnen toepassen;
- De vaardigheid om een probleem vanuit verschillende perspectieven en met behulp van verschillende methoden en theoretische concepten te analyseren en dit te communiceren;
- De vaardigheid om een correct, beargumenteerd en kritisch verslag, mondeling dan wel schriftelijk, te doen van de stand van zaken betreffende onderwerpen binnen een of meer deelgebieden van de godsdienstwetenschap, en uit deze bevindingen verantwoorde conclusies te trekken;
- Het beheersen van voor het vakgebied relevante bibliografische zoekvaardigheden in elektronische catalogi en elektronische databases;
- Het vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de godsdienstwetenschap;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;

- Voldoende actieve en toepasbare kennis van en inzicht in de godsdienstwetenschap om toelating te verwerven tot de master Theologie en Religiewetenschappen (60 EC);
- In staat zijn tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Attitudes

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- Respect tonen voor de meningen en overtuigingen van anderen;
- In staat om kritisch te reflecteren op de levensbeschouwelijke pluriformiteit in de samenleving.

Het bachelordiploma Godsdienstwetenschap biedt studenten de mogelijkheid om:

- in te stromen in een van de volgende programma's van de RUG-master Theologie en Religiewetenschappen: Origins of Abrahamic Religions: Texts and Contexts; Religion, Conflict and Globalisation; Religion and the Public Domain; Concealed Knowledge: Gnosticism, Esotericism and Mysticism;
- met de juiste voorsortering toelating te verwerven tot het programma Geestelijke Verzorging van de RUG-master Theologie en Religiewetenschappen;
- toelating te verwerven tot de RUG-research master Theology and Religious Studies (Religion and Culture) mits voldaan is aan de selectiecriteria die daaraan gesteld zijn;
- toelating te verwerven tot andere masteropleidingen met inachtneming van de bij deze opleidingen vigerende toelatingseisen;
- hun wetenschappelijke kennis relevant te maken in een maatschappelijke betrekking, waarvoor een academische bacheloropleiding vereist, dan wel wenselijk is en waarvoor kennis van de godsdienstwetenschap noodzakelijk, dan wel nuttig is.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Na het *masterexamen* te hebben behaald beschikt de student over de volgende eindkwalificaties op het gebied van kennis, vaardigheden en attitude:

Kennis

Gespecialiseerde vakkennis en theoretisch inzicht op een deelgebied van Theologie en Religiewetenschappen op een zodanig niveau dat de afgestudeerde zich zelfstandig verder kan ontwikkelen in de door hem/haar gekozen (inter)disciplinaire specialisatie. Hij/zij is in staat om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek uit te voeren.

Vaardigheden

- De vaardigheid een correct, beargumenteerd en kritisch verslag, mondeling dan wel schriftelijk, te doen van de stand van zaken betreffende onderwerpen op het terrein van de theologie en/of religiewetenschap en uit deze bevindingen op verantwoorde wijze conclusies te trekken;
- In staat om op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze diverse bronnen en/of empirische gegevens en relevante literatuur te verzamelen, te analyseren en te beoordelen om daarmee een bijdrage te leveren aan wetenschappelijke debatten en maatschappelijke vraagstukken;
- De vaardigheid om een wetenschappelijke verhandeling te schrijven, die gebaseerd is op eigen bronnenonderzoek of empirisch onderzoek en/of literatuuronderzoek, aan de hand van een zelfstandig geformuleerde probleemstelling;

- In staat tot wetenschappelijk onderbouwde reflectie op religie binnen een cultuurwetenschappelijk paradigma en op de actuele situatie van religieuze gemeenschappen en individuen in hun historische en hedendaagse context;
- In staat verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken op het gebied van religie en maatschappij;
- In staat vakmatige inzichten, voor theologie en religiestudies relevante concepten en contexten, en de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten;
- Het vermogen om de eigen werkzaamheden te organiseren, zowel individueel als in teamverband. Hij/zij kan de werkzaamheden, mede op basis van feedback van anderen, evalueren en verbeteren, lacunes in de eigen deskundigheid signaleren en hierin met behulp van gerichte zoekacties voorzien. Hij/zij maakt weloverwogen keuzes voor zijn/haar loopbaan;
- Het vermogen om de opgedane kennis en vaardigheden toe te passen in een vervolgopleiding of in een maatschappelijke betrekking waarvoor een academische opleiding vereist, dan wel wenselijk is, en waarvoor verdiept inzicht op het terrein van religie, cultuur en samenleving noodzakelijk, dan wel nuttig is.

Attitudes

- Een academische attitude die blijkt geeft van zelfstandigheid, creativiteit, kritisch-reflexief vermogen en wetenschappelijke integriteit;
- Bereidheid en vermogen om bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied historische, methodische, maatschappelijke en ethische belangen af te wegen;
- Kritisch te reflecteren op de historische, sociale en culturele betekenis van religieuze tradities en attitudes ten opzichte van religie.

De opleiding biedt een wetenschappelijke basis voor functies in diverse beroepssectoren of beroepsgebieden, namelijk:

- Beleid, waarbij te denken valt aan functies bij overheidsinstanties, bedrijven, media, culturele instellingen, onderwijsinstellingen, maatschappelijke organisaties/NGO's en de diplomatieke dienst;
- Cultuur, educatie en communicatie, waarbij te denken valt aan educatieve functies in musea, de journalistiek, uitgeverijen, de reisbranche, het onderwijs;
- Geestelijke verzorging, bijvoorbeeld in een zorginstelling of als vrijgevestigd geestelijk verzorger;
- Wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de theologie en religiewetenschappen en aanverwante velden.

Aansluitend op de bovengenoemde generieke eindkwalificaties van de masteropleiding zijn er voor de verschillende masterprogramma's specifieke eindkwalificaties geformuleerd.

Masterprogramma Geestelijke Verzorging

De afgestudeerde beschikt over de volgende eindkwalificaties:

- Kennis van methoden, theorieën en discussies op het gebied van de geestelijke verzorging;
- Inzicht in de complexe organisatie waarbinnen de geestelijk verzorger werkt;

- Inzicht in de wijze waarop religie en levensbeschouwing op de geest van mensen kunnen inwerken, de geschiktheid dit te expliciteren, psychologisch en wijsgerig/theologisch te verhelderen en in de actuele situatie van religie en cultuur te situeren;
- Kritisch inzicht in de wijze waarop mensen op het gebied van levensbeschouwing en ethiek leiding zoeken en hoe op verantwoorde wijze op deze vraag ingegaan kan worden;
- Kennis van en inzicht in de godsdienstpsychologische, levensbeschouwelijke en ethische aspecten van ziekte, dood, gezondheid en lijden in de pluriforme Westerse samenleving;
- In staat om met collega's en vertegenwoordigers van andere disciplines samen te werken, op grond van inzicht in het werkdomein van verschillende aanpalende beroepsgroepen;
- Communicatieve en methodische vaardigheden die nodig zijn voor het uitoefenen van het beroep van geestelijk verzorger;
- In staat zijn vakdeskundigheid, beroepsbekwaamheid en eigen levensbeschouwing in de eigen persoon op een gereflecteerde en geloofwaardige manier te verbinden.

In addition to general learning outcomes that students attain on completion of the Master's programme in Theology and Religious Studies, they will also have achieved the following learning outcomes on completion of the Master's programme in:

Origins of Abrahamic Religions: Texts and Contexts

- Knowledge of and insight in the emergence of the so-called Abrahamic religions Judaism, Christianity and Islam within their specific historical and cultural contexts;
- Knowledge of and insight in contemporary discourses that are related to the MA programme's theme;
- Skills to analyse various historical sources (literary and documentary texts, iconography, epigraphy, archaeology) relevant to the origins of the so-called Abrahamic traditions;
- Skills to analyse from a multidisciplinary and comparative perspective what is shared, different or contested between these traditions.

Religion, Conflict and Globalisation

- Knowledge and understanding of the pivotal role of religion in the dynamics of globalisation that shape present-day societies;
- Knowledge and understanding of the relationship between religion, conflict and peace-building;
- Insight into religion as a globalising force;
- Skills in analysing political, social, psychological and cultural dimensions of the consequences of globalisation for religious practices and identities;
- Skills in analysing religious movements and organisations as globalising forces that provide meaning and identity;
- Skills to analyse the potential of religion to provide meaning and identity in a globalising world.

Religion and the Public Domain

- A critical awareness of the intricacies of the relationships between religion and culture in Western society;
- Skills in analysing the role of religion in contemporary society and culture and trace the historical backgrounds to contemporary constellations;

- More specifically the above-mentioned critical awareness and analytical abilities are manifest with respect to the following areas: (1) the intersections of religion, politics and the public domain; (2) contemporary manifestations of the Christian cultural heritage (visual and material culture, ritual and practice); (3) the role of religion in the history of ideas; and (4) the history of Christian spirituality;
- Knowledge of the conceptual frameworks to analyse debates on the role of religion in contemporary Western society and its history;
- Research skills and methodologies relevant to theorising the role of religion in contemporary Western society and its history.

Concealed Knowledge: Gnosticism, Esotericism and Mysticism

- Knowledge of and insight into the influence of Gnostic, esoteric and mystical discourses in Western history;
- Knowledge of and insight into the pluralistic nature of European culture;
- Skills to analyse historical sources and contemporary discourses that relate to the theme of the Master's programme;
- Skills in interdisciplinary research and academic argumentation in written form.

Bijlage 4: Overzicht van de programma's

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

Studiejaar: 1

Sem	Vaknaam	EC	V/K
I	Introductie	0	V
I	Filosofie, incl. argumentatieleer; Studievaardigheden	5	V
I	Indische godsdiensten 1; Studievaardigheden	5	V
I	Anthropology – an Introduction	5	V
I	Bijbel in zijn culturele context	5	V
I	Oriëntatie op de oude godsdiensten (Egypte / Griekenland)	5	V
I	Geschiedenis godsdienstwetenschap	5	V
II	Methoden en Technieken	5	V
II	Islam	5	V
II	Iconografie 1	5	V
II	Godsdienstpsychologie	5	V
II	Sociologie van religie	5	V
II	Cultuurgeschiedenis christendom 1; Studievaardigheden	5	V

V=Verplicht en K=Keuze

De studieonderdelen in de lichtgrijze vakken maken tevens deel uit van de bacheloropleiding Theologie (alle programma's).

Studiejaar: 2

Sem	Vaknaam	EC	V/K
I	Ethiek	5	V
I	Jodendom	5	V
I	Filosofie sociale en culturele wetenschappen	5	V
I	Antropologie van religie	5	V
I	Cultuurgeschiedenis christendom 2	5	V
I	Kwantitatieve onderzoeksmethoden	5	V
II	Antropologie van moslimsamenlevingen	5	V
II	Godsdienstfilosofie	5	V
II	Iconografie 2	5	V
II	Indische godsdiensten 2	5	V
II	New Age – religie in historisch perspectief	5	V
II	Kwalitatieve onderzoeksmethoden	5	V

Studiejaar: 3

Sem	Vaknaam	EC
I	Verbredende (universitaire) minor <ul style="list-style-type: none"> binnen de RUG, buiten faculteit binnen faculteit (minor Geestelijke Verzorging) educatieve minor (NHL) buitenlandse universiteit 	30
II	Verdiepende (facultaire) minor - Keuze 1 uit 3: <ul style="list-style-type: none"> Religie, samenleving en identiteit Religie, ritueel en mythologie Religie, tekst en cultuur 	30

Programma BA-3 Godsdienstwetenschap met minor Geestelijke Verzorging

Studiejaar: 3

Sem	Vaknaam	EC	V/K
I	Gesprekstechniek & groepsdynamica	5	V
I	Professionele Ethiek	10	V
I	Keuzevakken bij een andere faculteit	15	K
II	Filosofie als levenskunst en therapie	5	V
II	Leven, lijden en dood	10	V
II	Verdiepende minor Religie, ritueel en mythologie: - Hekserij en toverij, incl. BA-scriptie (10 EC) - Rituele Praktijken (5 EC)	15	V

Verdiepende (facultaire) minoren

Studiejaar: 3

Sem	Vaknaam	EC	V/K
	A Religie, samenleving en identiteit	30	
II	Godsdienstwetenschap in actie, incl. BA-scriptie: - collectieve en persoonlijke identiteit en herinnering (5 EC) - probleemstelling (2 EC) - practicum kwantitatieve methoden (3 EC) - practicum kwalitatieve methoden (10 EC)	20	V
II	Keuze (1 uit 2): - Religie en politiek - Religie, identiteit en de publieke ruimte	10	K
	B Religie, ritueel en mythologie.	30	
II	Hekserij en toverij, incl. BA-scriptie	10	V
II	Keuze (2 uit 3): - Rituele Praktijken - Antieke mythologieën - Genderstudies: hoer en maagd	10 10 10	K K K
	C Religie, tekst en cultuur*	30	
	Geschiedenis Indische godsdiensten, incl. BA-scriptie	10	K/V
	Geschiedenis Islam in het Midden-Oosten, incl. BA-scriptie	10	K/V
	Arabisch	10-20	
	Sanskriet	10-20	

Studenten kiezen een godsdienst inclusief taal (Islam met Arabisch en Indische godsdiensten (Hindoëisme) met Sanskriet) en schrijven hun BA-scriptie binnen de 'specialisatiemodule'.

De omvang van het talenonderwijs kan variëren van 10 tot 20 EC (mede afhankelijk van de omvang van het al binnen de verbredende (universitaire) minor gevolgde talenonderwijs).

Indien binnen de verdiepende (facultaire) minor voor 10 EC aan talenstudie wordt gedaan, volgt de student ook de tweede godsdienstmodule.

Bacheloropleiding Theologie

1. Voltijdprogramma BA Theologie: Grieks geïntegreerd

Studiejaar: 1

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Introductie		Introductie
I	Grieks 1	5	Grieks 1

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Filosofie, incl. argumentatieleer Studievaardigheden	5	Filosofie, incl. argumentatieleer Studievaardigheden
I	Indische godsdiensten 1 Studievaardigheden	5	<i>Praktische Theologie 1</i>
I	Oude Testament Studievaardigheden	5	Oude Testament Studievaardigheden
I	Bijbels Hebreeuws 1	5	Bijbels Hebreeuws 1
I	Bijbels Hebreeuws 2	5	Bijbels Hebreeuws 2
II	Grieks 2	5	Grieks 2
II	Sociologie van religie	5	<i>Themamodule</i>
II	Bijbels Hebreeuws 3	5	Bijbels Hebreeuws 3
II	Islam	5	Islam
II	Cultuurgeschiedenis christendom 1 Studievaardigheden	5	Cultuurgeschiedenis christendom 1 Studievaardigheden
II	Godsdienstpsychologie	5	Godsdienstpsychologie

V=Verplicht en K=Keuze

De in de lichtgrijs gekleurde vakken vermelde studieonderdelen maken tevens deel uit van de RUG-bacheloropleiding Godsdienstwetenschap. De in schuingedrukte letters vermelde vakken in de rechterkolom maken deel uit van de PThU-route.

Studiejaar: 2

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Grieks 3	10	Grieks 3
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1
I	Ethiek	5	<i>Crossculturele Theologie</i>
I	Exegese Oude Testament 1	5	Exegese Oude Testament 1
I	Cultuurgeschiedenis christendom 2-TH	5	Cultuurgeschiedenis christendom 2-TH
II	Paulus als communicator/Exegese NT	5	Paulus als communicator/Exegese NT
II	Cultuurgeschiedenis christendom 3	5	Cultuurgeschiedenis christendom 3
II	Iconografie	5	<i>Themamodule</i>
II	Heterodoxe stromingen in Jodendom en christendom	5	Heterodoxe stromingen in Jodendom en christendom
II	Godsdienstfilosofie	5	Godsdienstfilosofie
II	Wijsgerige theologie en Genderstudies	5	<i>Dogmatiek 1</i>

Studiejaar: 3

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Jodendom	5	Jodendom
I	Islam: Koran en Hadith	5	Islam: Koran en Hadith
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2
I	Keuzeruimte voor vakken bij een andere faculteit of intern (GV)	15	<i>Theologische ethiek (5)</i> <i>Theologie als existentie (5)</i> <i>Dogmatiek 2 (5)</i>
II	Verdiepende (facultaire) minor (keuze 1 uit 2): - Tekst, traditie en interpretatie - Religie, zingeving en moderniteit	30	Verdiepende (facultaire) minor Tekst, traditie en interpretatie (20) <i>Themamodule (5)</i> <i>Praktische Theologie 2 (5)</i>

In de PThU-route wordt elk studiejaar een gemeenschappelijke themamodule aangeboden voor zowel eerstejaars-, tweedejaars- als derdejaarsstudenten. Deze themamodules hebben elk jaar een ander thema en komen eens in de drie jaar aan bod. In 2011-2012 is de themamodule Bijbelwetenschap aangeboden. In 2012-2013 komt de themamodule Gemeenschap aan bod en in 2013-2014 komt de themamodule Reformatie aan de orde.

Verdiepende (facultaire) minoren (BA-TH voltijd, Grieks geïntegreerd)

Sem	Vaknaam	EC	V/K	PThU-route
	A. Tekst, traditie en interpretatie	30		
II	Onderzoeksmodule Bijbelse figuren en thema's in het Oude Testament en daarna, incl. BA-scriptie	10	V	
II	Tekstinterpretatie 1 - Wijsgerige hermeneutiek (5) - Exegese OT 2 (5)	5 5	V	<i>Themamodule</i>
II	Tekstinterpretatie 2 - Godsdienstpsychologie (5) - Exegese NT (5)	5 5	V	<i>Praktische Theologie 2</i>
	B. Religie, zingeving en moderniteit	30		
II	Religie, identiteit en de publieke ruimte, incl. BA-scriptie	10	V	
II	Cluster 1: (2 uit 3) Religie in Amerika Genderstudies: hoer en maagd Unitarisme	10 10 10	K	
II	Cluster 2: (2 uit 3) Ethische Theorie Wittgenstein, filosofie en religie Psychoanalyse, persoon en cultuur	10 10 10	K	

De verdiepende facultaire minor B, Religie, zingeving en moderniteit, wordt niet aangeboden in 2012-2013.

2. Voltijdprogramma BA Theologie voor studenten met VWO-examen Grieks

Studiejaar: 1

Sem	Theologie – RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Filosofie	5	Filosofie
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1
I	Indische godsdiensten	5	<i>Praktische Theologie 1</i>
I	Bijbels Hebreeuws 1	5	Bijbels Hebreeuws 1
	Bijbels Hebreeuws 2	5	Bijbels Hebreeuws 2
I	Oude Testament	5	Oude Testament
II	Sociologie van religie	5	<i>Themamodule</i>
II	Bijbels Hebreeuws 3	5	Bijbels Hebreeuws 3
II	Islam	5	Islam
II	Paulus als communicator / Exegese NT	5	Paulus als communicator / Exegese NT
II	Cultuurgeschiedenis christendom 1	5	Cultuurgeschiedenis christendom 1
II	Godsdienstpsychologie	5	Godsdienstpsychologie

Studiejaar: 2

Sem	Theologie – RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Ethiek	5	<i>Crossculturele Theologie</i>
I	Cultuurgeschiedenis christendom 2- TH	5	Cultuurgeschiedenis christendom 2- TH
I	Exegese Oude Testament 1	5	Exegese Oude Testament 1
I	Jodendom	5	Jodendom
I	Islam: Koran en Hadith	5	Islam: Koran en Hadith
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2
II	New Age religie in historisch perspectief	5	<i>Themamodule</i>

Sem	Theologie – RUG	EC	Theologie met PThU-route
II	Cultuurgeschiedenis christendom 3	5	Cultuurgeschiedenis christendom 3
II	Heterodoxe stromingen in Jodendom en christendom	5	Heterodoxe stromingen in Jodendom en christendom
II	Godsdienstfilosofie	5	Godsdienstfilosofie
II	Wijsgerige Theologie en Genderstudies	5	<i>Dogmatiek 1</i>
II	Iconografie	5	<i>Praktische Theologie 2</i>

Studiejaar 3: voltijd (Grieks VWO-examen)

	Theologie – RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Verbreedende (universitaire) minor - binnen de RUG, buiten faculteit - binnen faculteit (GV) - educatieve minor (NHL) - buitenlandse universiteit	30	Vrije minorruimte 15 <i>Theologische ethiek (5)</i> <i>Theologie als existentie (5)</i> <i>Dogmatiek 2 (5)</i>
II	Verdiepende (facultaire) minor (keuze 1 uit 2) Tekst, traditie en interpretatie Religie, zingeving en moderniteit	30	Verdiepende (facultaire) minor Tekst, traditie en interpretatie (25) <i>Themamodule (5)</i>

Zie voor de verdiepende (facultaire) minoren en de PThU-themamodulen het onder 1 genoemde programma.

3. Deeltijdprogramma Grieks geïntegreerd

Studiejaar: 1

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-traject
I	Introductie	0	Introductie
I	Filosofie	5	Filosofie
I	Grieks 1	5	Grieks 1
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1
II	Islam	5	Islam
II	Godsdienstpsychologie	5	Godsdienstpsychologie
II	Grieks 2	5	Grieks 2

Studiejaar: 2

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Grieks 3	10	Grieks 3
I	Indische godsdiensten 1	5	<i>Praktische Theologie 1</i>
II	Bijbels Hebreeuws 1 deeltijd	5	Bijbels Hebreeuws 1 deeltijd
II	Cultuurgeschiedenis christendom 1	5	Cultuurgeschiedenis christendom 1
II	Paulus als communicator: Exegese NT	5	Paulus als communicator: Exegese NT

Studiejaar: 3

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Oude Testament	5	Oude Testament
I	Bijbels Hebreeuws 2 deeltijd	5	Bijbels Hebreeuws 2 deeltijd
I	Cultuurgeschiedenis christendom 2-TH	5	Cultuurgeschiedenis christendom 2-TH
II	Iconografie 1	5	<i>Dogmatiek 1</i>
II	Bijbels Hebreeuws 3 deeltijd	5	Bijbels Hebreeuws 3
II	Sociologie van religie	5	<i>Themamodule</i>
II	Godsdienstfilosofie	5	Godsdienstfilosofie

Studiejaar: 4

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Ethiek	5	<i>Crossculturele Theologie</i>
I	Exegese Oude Testament 1	5	Exegese Oude Testament 1
I	Jodendom	5	Jodendom
II	Cultuurgeschiedenis christendom 3	5	Cultuurgeschiedenis christendom 3
II	Heterodoxe stromingen in Jodendom en christendom	5	Heterodoxe stromingen in Jodendom en christendom
II	Wijzgerige theologie en genderstudies	5	<i>Themamodule</i>

Studiejaar: 5

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Islam: Koran en Hadith	5	Islam: Koran en Hadith
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2
I	Keuzeruimte voor vakken van een andere faculteit of premaster GV	5	<i>Theologische ethiek</i>
II	Module uit verdiepende (facultaire) minor	10	Module uit verdiepende (facultaire) minor (5) <i>Praktische Theologie 2 (5)</i>

Studiejaar: 6

Sem	Theologie-RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Keuzeruimte voor vakken van een andere faculteit of premaster GV	10	<i>Theologie als existentie</i> <i>Dogmatiek 2</i>
II	Module uit verdiepende (facultaire) minor	10	Module uit verdiepende (facultaire) minor (5) <i>Themamodule (5)</i>
II	Module uit verdiepende (facultaire) minor	10	Module uit verdiepende (facultaire) minor

4. Deeltijdprogramma voor studenten met VWO-examen Grieks

Studiejaar: 1

Sem	Theologie - RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Introductie	0	Introductie
I	Filosofie	5	Filosofie
I	Oude Testament	5	Oude Testament
I	Indische godsdiensten	5	<i>Praktische Theologie 1</i>
II	Godsdienstpsychologie	5	Godsdienstpsychologie
II	Cultuurgeschiedenis christendom 1	5	Cultuurgeschiedenis christendom 1
II	Bijbels Hebreeuws (1)	5	Bijbels Hebreeuws 1 deeltijd

Studiejaar: 2

Sem	Theologie - RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Bijbels Hebreeuws (2)	5	Bijbels Hebreeuws 2 deeltijd
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 1
II	Islam	5	Islam
II	Paulus als communicator/Exegese NT	5	Paulus als communicator:Exegese NT
II	Bijbels Hebreeuws (3)	5	Bijbels Hebreeuws 3 deeltijd
II	Sociologie van religie	5	<i>Themamodule</i>

Studiejaar: 3

Sem	Theologie - RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Exegese Oude Testament 1	5	Exegese Oude Testament 1
I	Ethiek	5	<i>Crossculturele Theologie</i>
I	Cultuurgeschiedenis Christendom 2- TH	5	Cultuurgeschiedenis Christendom 2-TH
II	New Age-religie in historisch perspectief	5	<i>Dogmatiek 1</i>
II	Heterodoxe stromingen	5	Heterodoxe stromingen
II	Godsdienstfilosofie	5	Godsdienstfilosofie

Studiejaar: 4

Sem	Theologie - RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Islam: Koran en Hadith	5	Islam: Koran en Hadith
I	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2	5	Nieuwe Testament en vroeg christendom 2
I	Jodendom	5	Jodendom
II	Cultuurgeschiedenis christendom 3	5	Cultuurgeschiedenis christendom 3
II	Iconografie	5	<i>Praktische Theologie 2</i>
II	Wijsgerige theologie en genderstudies	5	<i>Themamodule</i>

Studiejaar: 5/6

Sem	Theologie - RUG	EC	Theologie met PThU-route
I	Verbreedende (universitaire) minor - binnen de RUG - interne minor (GV) - educatieve minor (NHL) - buitenland	30	15 <i>Theologische ethiek (5)</i> <i>Theologie als existentie (5)</i> <i>Dogmatiek 2 (5)</i>
II	Verdiepende (facultaire) minor Tekst, traditie en interpretatie	30	Verdiepende (facultaire) minor Tekst, traditie en interpretatie (25) <i>Themamodule (5)</i>

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Master programme Origins of Abrahamic Religions: Texts and Contexts

Sem	Course name	EC	C/O
I	Revealed Knowledge: Sacred Texts in Judaism, Christianity and Islam	10	C
I	Jews, Christians and Muslims in the Ancient Mediterranean	10	C
II	Texts of Terror: Violence, Power and Politics	10	C
I/II	Placement	10	C
I/II	Master thesis (incl. thesis seminar and 2 clinics)	20	C

C = compulsory - O = optional

Master programme Religion, Conflict and Globalisation

Sem	Course name	EC	C/O
I	Fundamentalism and Religious Violence	10	C
I	Global Dynamics and Local Religious Systems	10	C
II	Migration, Culture, and Religious Identity	10	C
I/II	Placement	10	C
I/II	Master thesis (incl. thesis seminar and 2 clinics)	20	C

Master programme Religion and the Public Domain

Sem	Course name	EC	C/O
I	Theorizing Religion in the Public Domain	10	C
I	Christian Cultural Heritage 1	5	C
II	Christian Cultural Heritage 2	5	C
II	The Invention of the Secular	10	C
I/II	Placement	10	C
I/II	Master thesis (incl. thesis seminar and 2 clinics)	20	C

Master programme Concealed Knowledge: Gnosticism, Esotericism and Mysticism

Sem	Course name	EC	C/O
I	Knowledge, Secrecy, and Revelation in Antiquity	10	C
I	Medieval Mysticism, Kabbalah and Contemporary Culture	10	C
II	Modern Esotericism between East and West	10	C
I/II	Placement	10	C
I/II	Master thesis (incl. thesis seminar and 2 clinics)	20	C

Masterprogramma Geestelijke Verzorging – voltijd

Sem	Vaknaam	EC	V/K
I	Psychopathologie en religie	5	V
I	Geestelijke Verzorging 1	5	V
I	Geestelijke Verzorging 2	5	V
I, II	Stage	20	V
II	Ethiek in de zorg	5	V
II	Masterscriptie (incl. scriptieseminar)	20	V

V = verplicht; K = keuze

Masterprogramma Geestelijke Verzorging – deeltijd

Studiejaar: 1

Sem	Vaknaam	EC	V/K
I	Psychopathologie en religie	5	V
I	Geestelijke Verzorging 1	5	V
I	Geestelijke Verzorging 2	5	V
I, II	Stage	20	V
II	Ethiek in de zorg	5	V

Studiejaar: 2

Sem	Vaknaam	EC	V/K
I, II	Masterscriptie (incl. scriptieseminar)	20	V

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

Instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap (RUG)

Instroom BA GW voltijd (met vooropleidingscategorie)

Cohort	VT VWO	VT HBO- prop	VT HBO*	VT buitenland	VT overig	Totaal
2007	9	3	1	0	4	17
2008	12	2	0	0	1	15
2009	9	4	3	0	2	18
2010	11	2	0	1	1	15
2011						20
2012						20

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011.
- Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG. Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9).

*HBO is inclusief de studenten die een schakelprogramma/premaster doen.

Instroom BA GW deeltijd (met vooropleidingscategorie)

Cohort	DT VWO	DT HBO- prop	DT HBO*	DT buitenland	DT Overig	Totaal
2007	1	2	4	0	1	8
2008	1	0	1	0	2	4
2009	2	0	4	0	7	13
2010	0	1	3	0	0	4
2011						0
2012						2

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011.
- Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG. Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9).

*HBO is inclusief de studenten die een schakelprogramma/premaster doen.

Totale instroom BA GW

Cohort	Ba Godsdienstwetenschap		
	VT	DT	Totaal
2007	17	8	25
2008	15	4	19
2009	18	13	31
2010	15	4	19
2011	20	0	20
2012	20	2	22

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011
- Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG. Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9)

Instroom BA GW voltijd (voorkomen 1 en totaal) uitgesplitst naar sekse

Cohort	Voorkomen 1			Totaal		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
2007	17	41%	59%	25	36%	64%
2008	15	13%	87%	30	20%	80%
2009	18	33%	67%	31	29%	71%
2010	15	20%	80%	23	22%	78%
2011	20	10%	90%	22	9%	91%
2012	20	15%	85%	23	13%	87%

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU, KUO-cijfers
- Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG
Onder “voorkomen 1” worden de studenten verstaan die bij één opleiding staan ingeschreven
Onder “totaal” zijn tevens de studenten meegenomen die bij meer dan één opleiding (mogelijk ook bij een opleiding aan een andere instelling) staan ingeschreven

Instroom BA GW deeltijd (voorkomen 1 en totaal) uitgesplitst naar sekse

Cohort	Voorkomen 1			Totaal		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
2007	8	50%	50%	11	45%	55%
2008	4	0%	100%	4	0%	100%
2009	13	23%	77%	14	29%	71%
2010	4	0%	100%	5	0%	100%
2011	0			0		
2012	2	0%	100%	2	0%	100%

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU, KUO-cijfers
- Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG
Onder “voorkomen 1” worden de studenten verstaan die bij één opleiding staan ingeschreven
Onder “totaal” zijn tevens de studenten meegenomen die bij meer dan één opleiding (mogelijk ook bij een opleiding aan een andere instelling) staan ingeschreven

Bachelorrendement van herinschrijvers (VWO-instroom) GW voltijd

Cohort	2006	2007 (8)	2008 (12)	2009 (8)
Rendement na 3 jaar	0%	25%	17%	
Rendement na 4 jaar	36,4%	75%	54,5%	

Bron: VSNU, KUO-cijfers

Bachelorrendement van herinschrijvers (totale instroom) GW voltijd

Cohort	2006	2007 (16)	2008 (15)	2009 (15)
Rendement na 3 jaar		25%	13%	
Rendement na 4 jaar		63%		

Bron: VSNU, KUO-cijfers

Uitval in jaar 1,2 en 3 BA GW VT (VWO-instroom)

Cohort				
	Aantal	jaar 1	jaar 2	jaar 3
2007	9	11%	33%	33%
2008	12	0%	8%	8%
2009	9	11%	11%	-
2010	11	0%	-	-

Bron: VSNU, KUO-cijfers

Uitval in jaar 1,2 en 3 BA GW DT (VWO-instroom)

Cohort				
	Aantal	jaar 1	jaar 2	jaar 3
2007	1			
2008	1			
2009	2			
2010	0			

Bron: VSNU, KUO-cijfers

Bij aantallen <4 worden percentages niet weergegeven.

Rendementen propedeuse en bachelor BA Godsdienstwetenschap en Theologie

Benadering KUO-standaardcohort	2006 (17)	2007 (8)	2008 (13)	2009 (11)	2010 (7)
> = 40 EC in eerste studiejaar (1cHO)	70,6%	75,0%	76,9%	81,8%	85,7%
Percentage propedeusediploma behaald na 1 jaar studie door herenschrijvers bij zelfde opleiding binnen een faculteit (1cHO)		71,4%	41,7%	55,6%	83,3%
Propedeusediploma behaald na 2 jaar studie door herenschrijvers bij zelfde opleiding binnen een faculteit (1cHO)		71,4%	66,7%	88,9%	
Percentage bachelordiploma door herenschrijvers bij zelfde opleiding binnen een faculteit behaald na max. 4 jaar (Progress)		71,4%	57,1%*		

Bron: Eindrapportage RUG Begeleidingscommissie Evaluatie Rendementen (februari 2012)

*percentage heeft alleen betrekking op rendement van de bacheloropleiding GW (VT)

Diploma's bachelor GW voltijd en deeltijd

Jaar	2007	2008	2009	2010	2011
Voltijd	8	9	16	15	21
Deeltijd	1	4	5	1	5

Bronnen: 1cHO 2011 examens en Progress.NET 2011-2012

Bacheloropleiding Theologie (RUG)

Instroom BA Theologie voltijd (met vooropleidingscategorie)

Cohort	VT VWO	VT HBO-prop	VT HBO*	VT buitenland	VT overig	Totaal
2007	2	0	1	0	1	4
2008	2	0	2	0	3	7
2009	4	0	1	0	0	5
2010	3	0	1	0	2	6
2011						7
2012						17

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011
 - Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG
- Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9) [vooropleidingscategorie niet geregistreerd]
 *HBO is inclusief de studenten die een schakelprogramma/premaster doen

Instroom BA Theologie deeltijd (met vooropleidingscategorie)

Cohort	DT VWO	DT HBO-prop	DT HBO*	DT buitenland	DT overig	Totaal
2007	0	0	3	0	6	9
2008	0	0	5	0	7	12
2009	1	0	12	0	4	17
2010	0	0	6	0	5	11
2011						5
2012						10

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011
 - Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG
- Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9) [vooropleidingscategorie niet geregistreerd]
 *HBO is inclusief de studenten die een schakelprogramma/premaster doen

Instroom BA Theologie totaal

Cohort	Ba Theologie		
	VT	DT	Tot
2007	4	9	13
2008	7	12	19
2009	5	17	22
2010	6	11	17
2011	7	5	12
2012	17	10	27

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011
- Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG
- Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9)

Instroom BA TH voltijd (voorkomen 1 en totaal) uitgesplitst naar sekse

Cohort	Voorkomen 1			Totaal		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
2007	4	0%	100%	6	17%	83%
2008	7	29%	71%	11	45%	55%
2009	5	80%	20%	12	92%	8%
2010	6	67%	33%	12	58%	42%
2011	7	29%	71%	11	45%	55%
2012	17	53%	47%	18	56%	44%

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU, KUO-cijfers
 - Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG
- Onder “voorkomen 1” worden de studenten verstaan die bij één opleiding staan ingeschreven. Cohorten 2011 en 2012 betreffen de bekostigde hoofdschrijvingen binnen het HO
- Onder “totaal” zijn tevens de studenten meegenomen die bij meer dan één opleiding (mogelijk ook bij een opleiding aan een andere instelling) staan ingeschreven

Instroom BA TH deeltijd (voorkomen 1 en totaal) uitgesplitst naar sekse

Cohort	Voorkomen 1			Totaal		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
2007	9	44%	56%	9	44%	56%
2008	12	42%	58%	14	43%	57%
2009	17	29%	71%	20	30%	70%
2010	11	36%	64%	13	38%	62%
2011	5	40%	60%	5	40%	60%
2012	10	20%	80%	10	20%	80%

Bronnen:

- Cohorten 2007 t/m 2010: VSNU, KUO-cijfers
 - Cohorten 2011-2012: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninschrijfsysteem (SIS) RUG
- Onder “voorkomen 1” worden de studenten verstaan die bij één opleiding staan ingeschreven. Cohorten 2011 en 2012 betreffen de bekostigde hoofdschrijvingen binnen het HO
- Onder “totaal” zijn tevens de studenten meegenomen die bij meer dan één opleiding (mogelijk ook bij een opleiding aan een andere instelling) staan ingeschreven

Rendementen bacheloropleidingen Theologie en Godsdienstwetenschap

Benadering KUO-standaardcohort	2006 (17)	2007 (8)	2008 (13)	2009 (11)	2010 (7)
Percentage > = 40 ECTS behaald in eerste studiejaar (Progress)	70,6%	75,0%	76,9%	81,8%	85,7%
Percentage propedeusediploma behaald na 1 jaar studie door herinschrijvers bij zelfde opleiding binnen een faculteit (Progress)		71,4%	41,7%	55,6%	83,3%
Percentage propedeusediploma behaald na 2 jaar studie door herinschrijvers bij zelfde opleiding binnen een faculteit (Progress)		71,4%	66,7%	88,9%	
Percentage bachelordiploma door herinschrijvers bij zelfde opleiding binnen een faculteit behaald na max. 3 jaar (Progress)		28,6%	16,7%		
Percentage bachelordiploma door herinschrijvers bij zelfde opleiding binnen een faculteit behaald na max. 4 jaar (Progress)		71,4%	57,1%*		

Bron: Eindrapportage RUG Begeleidingscommissie Evaluatie Rendementen (februari 2012)

*percentage heeft alleen betrekking op rendement van de bacheloropleiding GW (VT)

Bachelorrendement van herinschrijvers (VWO-instroom) TH voltijd

Cohort	2006 (1)	2007 (1)	2008 (0)	2009 (3)
Rendement na 3 jaar		100%		0%
Rendement na 4 jaar				

Bronnen:

- Bachelorrendementen na 3 en 4 jaar: definitie prestatieafspraken, bron 1cHO
- Diploma's cohort 2008 (ba 4) en 2009 (ba 3) uit SIS (gekoppeld aan 1cHO voor het correcte cohort)

Bachelorrendement van herinschrijvers (totale instroom)

Cohort	2006 (5)	2007 (3)	2008 (2)	2009 (3)
Rendement na 3 jaar	0%	0%		
Rendement na 4 jaar	0%	0%		
Rendement na 5 jaar	20%			
Rendement na 6 jaar				

Bron: VSNU, KUO-cijfers (percentage wordt niet vermeld als het totaal kleiner dan 4 is)

Uitval in jaar 1,2 en 3 BA Theologie voltijd (VWO-instroom)

Ba Theologie (VT)				
Cohort	Uitval			
	Aantal	jaar 1	jaar 2	jaar 3
2007	2			
2008	2			
2009	4	25%	50%	
2010	3			

Bron: KUO-DOC visitatie (1cHO). Bij aantallen <4 worden percentages niet weergegeven.

Uitval in jaar 1,2 en 3 BA Theologie deeltijd (VWO-instroom)

Ba Theologie (DT)				
Cohort	Uitval			
	Aantal	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3
2007				
2008				
2009	1			
2010				

Bron: KUO-DOC visitatie (1cHO). Bij aantallen <4 worden percentages niet weergegeven.

Diploma's bachelor TH voltijd en deeltijd

Jaar	2007	2008	2009	2010	2011
Voltijd	3	1	4		1
Deeltijd	3	3	2	3	1

Bronnen:

- 1cHO 2011 examens
- Progress.NET 2011-2012

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen (RUG)

Instroom Masteropleidingen TH, GW, GV en THRW uitgesplitst naar voltijd (VT) en deeltijd (DT)

Cohort	Ma TH			MA GW			MA GV			MA THRS		
	VT	DT	Totaal	VT	DT	Totaal	VT	DT	Totaal	VT	DT	Totaal
2007	2	1	3	3	0	3	8	4	12	-	-	-
2008	1	4	5	7	3	10	2	3	5	-	-	-
2009	1	2	3	2	5	7	7	10	17	-	-	-
2010	2	1	3	16	3	19	1	7	8	-	-	-
2011	2	1	3	0	4	4	5	2	7	-	-	-
2012	0	0	0	0	1	1	0	1	1	25	7	32

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011
- Cohort 2011: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninshrijfsysteem (SIS) RUG
- Cohort 2012: facultaire gegevens (Progress.NET, peildatum 1-10)

Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9)

Instroom Masteropleidingen TH, GW, GV en THRW uitgesplitst naar sekse

Cohort	MA TH		MA GW		MA GV		MA THRS	
	M	V	M	V	M	V	M	V
2007	2	1	1	2	0	12	-	-
2008	1	4	4	6	0	5	-	-
2009	2	1	3	4	3	14	-	-
2010	1	2	4	15	6	2	-	-
2011	1	2	1	3	2	5	-	-
2012	-	-	-	1	1	-	10	22

Bronnen:

- Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUO-definities), 1cHO 2011
- Cohort 2011: instroomgegevens (1-oktobertellingen) Studenteninshrijfsysteem (SIS) RUG
- Cohort 2012: facultaire gegevens (Progress.NET, peildatum 1-10)

Definitie: hoofdinschrijving aan de RUG, actief op peildatum (30-9).

Instroom per programma in Masteropleiding THRW (Voorkomen 1)

Cohort	OAR		RCG		RPD		CK		GV		Totaal
	VT	DT	VT	DT	VT	DT	VT	DT	VT	DT	
2012	2	1	8	0	1	1	5	1	9	4	32

Bron: Progress.NET

Cohortdefinitie: Alle vooropleidingen, EOI en niet-EOI (=onzuiver cohort), ingeschreven bij één opleiding, (peildatum: 1-10), geen herinschrijver, inclusief studiestakers

Instroom per programma in Masteropleiding THRW (Totaal)

Cohort	OAR		RCG		RPD		CK		GV		Totaal
	VT	DT	VT	DT	VT	DT	VT	DT	VT	DT	
2012	4	1	10	0	1	1	5	1	10	6	39

Bron: Progress.NET

Cohortdefinitie: Alle vooropleidingen, EOI en niet-EOI (=onzuiver cohort), ingeschreven bij een of meer opleidingen, (peildatum: 1-10), geen herinschrijver, inclusief studiestakers

Instroom per programma in Masteropleiding THRW (2012) uitgesplitst naar vooropleiding

Vooropleiding	OAR	RCG	RPD	CK	GV	Totaal
RUG: GGW, BA GW	2	3	1	2	6	14
RUG: GGW, BA TH	-	-	1	-	-	1
RUG: GGW, schakelprogramma	3			1	10	14
RUG: FdL, BA IB/IO		2				2
RUG: FdL, BA Communicatie		1				1
RUG: FdL, BA Amerikanistiek		1				1
RUG: GMW, BA Sociologie		1				1
Andere universiteit NL				1		1
Andere universiteit, EU en non-EU		2		2		4
Totaal	5	10	2	6	16	39

Bron: facultaire gegevens

FdL = Faculteit der Letteren; GMW = Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

IB/IO = Internationale Betrekkingen/Internationale Organisaties

Rendementen Masteropleidingen (voltijd), nominaal en nominaal + 1 jaar (cumulatief)

Cohort	MA TH				MA GW				MA GV			
	N		N+1		N		N+1		N		N+1	
2006					1	50%	1	50%	1	50%	2	100%
2007	1	50%	1	50%	1	25%	3	75%	1	50%	2	100%
2008			1	50%			1	33%			2	100%
2009							2	40%				

Bron: 1cHO cohortbestand 2011, definitie: voltijdstudent, ingeschreven voor 1 opleiding, actief op peildatum (1-10)

Studieduur Masteropleidingen (voltijd en deeltijd) in maanden

Cohort	MA TH				MA GW				MA GV			
	VT		DT		VT		DT		VT		DT	
	Aantal	Duur	Aantal	Duur	Aantal	Duur	Aantal	Duur	Aantal	Duur	Aantal	Duur
2007	2	10	1	34	2	24	3	23	2	3	3	19
2008					2	16	1	26	2	20	3	23
2009			4	21	1	18	6	32	6	19	5	35
2010	1	12	2	35	4	12	1	22	2	21	6	21

Bronnen: Cohorten 2007-2010: VSNU Doc-visitatie kengetallen (KUU-definities), 1cHO 2011

*Cohort: opgenomen zijn uitstroomcohorten (diplomajaar = cohortjaar)

Docentkwaliteit (peildatum 1 december 2012)

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

- Wetenschappelijke staf met een masterdiploma: 100%
- Wetenschappelijke staf met een PhD: 90%
- Wetenschappelijke staf met een basiskwalificatie onderwijs: 28%

Bacheloropleiding Theologie

- Wetenschappelijke staf met een masterdiploma: 100%
- Wetenschappelijke staf met een PhD: 95%
- Wetenschappelijke staf met een basiskwalificatie onderwijs: 37%

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

- Wetenschappelijke staf met een masterdiploma: 100%
- Wetenschappelijke staf met een PhD: 96%
- Wetenschappelijke staf met een basiskwalificatie onderwijs: 35%

Contacturen

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3*
Contacturen	495	351	235
Zelfstudie	1185	1329	1445
Totaal	1680	1680	1680

* Het aantal contacturen in jaar 3 is afhankelijk van het door de student gekozen vakkenpakket bij de verbredende minor in semester 5 en de verdiepende minor in semester 6. Het cijfer voor jaar 3 is gebaseerd op een programma met de minor Geestelijke Verzorging in semester 5 en een verdiepende minorprogramma met een gemiddelde aantal contacturen.

Bacheloropleiding Theologie

	RUG-bachelor*				RUG-bachelor met PThU-route*			
	Jaar 1 met Grieks	Jaar 1 zonder Grieks	Jaar 2 met Grieks	Jaar 2 zonder Grieks	Jaar 1 met Grieks	Jaar 1 zonder Grieks	Jaar 2 met Grieks	Jaar 2 zonder Grieks
Contacturen	522	484	334	304	498	452	353	242
Zelfstudie	1158	1196	1346	1376	1182	1228	1327	1438
Totaal	1680	1680	1680	1680	1680	1680	1680	1680

* Het aantal contacturen in jaar 3 is afhankelijk van het door de studenten gekozen vakkenpakket. Het derde jaar van de PThU route moet nog worden uitgerold.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

	OAR	RCG	RPD	GEM	GV
Contacturen	135	116	139	120	126
Stage	280	280	280	280	560
Zelfstudie	1265	1284	1261	1280	994
Totaal	1680	1680	1680	1680	1680

Gerealiseerde docent-studentratio

De docent-studentratio laat zich moeilijk op opleidingsniveau berekenen omdat een deel van de vakken van het programma van de *bacheloropleiding Godsdienstwetenschap* ook is opgenomen in het programma van de *bacheloropleiding Theologie* en deze vakken gecombineerd worden aangeboden (zie hiervoor bijlage 5). Sommige vakken worden tevens gevolgd door schakelstudenten en door minorstudenten van andere faculteiten, wat tot een groeps grootte van tussen de 40 en 50 studenten kan leiden. Gemakshalve gaan we hier uit van het totale aantal fte WP docentformatie (inclusief student-assistenten) voor de bacheloropleidingen Godsdienstwetenschap en Theologie gedeeld door het aantal ingeschreven studenten in beide opleidingen (voltijd en deeltijd). De docent-studentratio is tamelijk stabiel en schommelt rond de 5% (1:20).

Bacheloropleidingen Godsdienstwetenschap en Theologie

Jaar	# ingeschreven studenten BA GW + BA TH	fte WP docent formatie	Ratio	Ratio
2010	143	6,7	4,70%	1:21
2011	137	7	5,10%	1:20
2012	140	7,3	5,20%	1:19

De docent-studentratio in de *masteropleiding* is sterk gestegen in 2012 als gevolg van een toename van de instroom en een reductie van het aantal modules. Bijna de helft van de in 2012 ingeschreven studenten heeft de verschillende studieonderdelen al grotendeels afgerond maar volgt nog een vak en/of is bezig met de stage en/of de masterscriptie. De meeste studenten Geestelijke Verzorging volgen het deeltijdprogramma wat betekent dat hun nominale studieduur langer is. Hierdoor ligt in de praktijk de student-docentratio in de colleges (gemiddeld 1:10) lager dan wat in onderstaande tabel is aangegeven.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Jaar	# ingeschreven studenten MA THRW	fte WP docent formatie	Ratio	Ratio
2010	43	3,9	9,10%	1:11
2011	52	3,2	6,10%	1:16
2012	72	2,6	3,60%	1:28

Bijlage 6: Bezoekprogramma

Woensdag	17 april	
08.45	11.30	Voorbereidende vergadering commissie (Raadkamer)
11.30	12.15	Lunch (Raadkamer)
12.15	13.15	Inhoudelijk verantwoordelijken <ul style="list-style-type: none"> • Prof. Dr. Mirjam de Baar, vice-decaan & opleidingsdirecteur • Drs. Thea de Boer, onderwijscoördinator
13.15	14.00	Studenten BA Godsdienstwetenschap <ul style="list-style-type: none"> • Nienke de Graaf – B1 • Anne Jan Sikkema – B1 • Melissa Dales – B2 • Aukje Muller – B2 • Arianne Anker – B3 + Honours college • Melle Wedholm – B3
14.00	14.45	Docenten BA Godsdienstwetenschap <ul style="list-style-type: none"> • Dr. Peter Berger • Drs. Barbara Boudewijnse • Dr. Kim Knibbe • Dr. Justin Kroesen • Prof. dr. Yme Kuiper • Prof. dr. Kocku von Stuckrad
15.00	15.45	Studenten BA Theologie <ul style="list-style-type: none"> • Mark de Jager – B1 + PThU-route • Alexandra Matz – B1 + PThU-route • Eelco Glas – B2 • Robbert van Veen – B3 • Jelle Verburg - B3 • Ineke Versteeg-Hofman – DT
15.45	16.30	Docenten BA Theologie <ul style="list-style-type: none"> • Prof. dr. Geurt Henk van Kooten • Dr. Lautaro Roig Lanzillota • Prof. dr. Jacques van Ruiten • Dr. Christoph Jedan • Drs. Bram van der Zwan • Prof. dr. Henk de Roest (PThU)
16.30	17.15	Alumni <ul style="list-style-type: none"> • Mieke van 't Hoog (GW) • Erik Verdonk (GW) • Irene Plaatsman – van de Wal (GV/GW) • Klaas Oosterhuis (GV-HBO instroom) • Erik Drenth (TH) • Eline Veldt (BA-alumnus)
17.15	18.00	Open spreekuur
18.00	18.30	Bespreking bevindingen BA Godsdienstwetenschap en BA Theologie

Donderdag 18 april		
08.30	09.00	Voorbereiding gesprekken Masteropleiding (Raadkamer)
09.00	09.45	Studenten MA Theologie en Religiewetenschappen <ul style="list-style-type: none"> • Kees van den Ende (Religion, Conflict and Globalisation, BA GW) • Jantine Huisman (Origins of Abrahamic Religions, BA pedagogiek) • Jon Elbert (Religion and public domain, BA GW) • Tancredi Marrone (Concealed knowledge, internationale instroom) • Reenske Aalfs (Geestelijke verzorging, BA GW) • Judith Groot Zevert (geestelijke verzorging, HBO-instroom)
09.45	10.30	Docenten MA Theologie en Religiewetenschappen <ul style="list-style-type: none"> • Dr. Kim Knibbe (coördinator Religion, Conflict and Globalisation) • Dr. Justin Kroesen (coördinator Religion and the Public Domain) • Prof. dr. Mladen Popovic (coördinator Origins Abrahamic Religions) • Prof. dr. Kocku von Stuckrad (coördinator Concealed Knowledge) • Prof. dr. Hetty Zock (coördinator Geestelijke Verzorging)
10.30	11.15	Bespreking bevindingen MA Theologie en Religiewetenschappen
11.15	12.00	Examencommissie + studieadviseurs <ul style="list-style-type: none"> • Dr. Marjo Buitelaar, voorzitter examencommissie • Dr. Christoph Jedan • Dr. Jan Luth • Prof. Dr. Hetty Zock • Drs. Thea de Boer (studieadviseur) • Drs. Vivian Haverlach (studieadviseur)
12.00	12.45	Opleidingscommissies <ul style="list-style-type: none"> • Stefan Mulder, student bachelor theologie • Dr. Peter Berger, voorzitter OC BA godsdienstwetenschap • Doutsen Heeringa, student BA godsdienstwetenschap • Dr. Mathilde van Dijk, docent masterprogramma • Carmen Fleurke, student masterprogramma • Dr. J.K. Muthert, voorzitter OC geestelijke verzorging
12.45	14.00	Lunch en vergadering commissie (Raadkamer)
14.00	14.45	Management: faculteitsbestuur <ul style="list-style-type: none"> • Prof. dr. Geurt Henk van Kooten, decaan en portefeuillehouder onderzoek • Prof. dr. Mirjam de Baar, vice-decaan en portefeuillehouder onderwijs • Drs. Wouter Heinen, portefeuillehouder middelen • Eline Lagendijk, adviserend student-lid
14.45	16.30	Vaststellen bevindingen
16.45	17.00	Presentatie voorlopige bevindingen

Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten

Voor het bezoek heeft de commissie de afstudeerscripties bestudeerd van de studenten met de volgende studentnummers:

Bacheloropleiding Theologie

874469 954829 1470280 769401

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

1639692 1738739 1795333 1677381 1763393
1849395 1768905 1603949 1794876 1722956
1493051 1902563 1487078 1685635 1622323
1503022 1767410 1463411 1903063 1739697
1770527 1682393 1495771 1915908 1483935

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

253189 1631306 1486381 1190482 1628135
1579266 2607 1600796 1501011 1547771
1494481 1506722 791814 1480782 1841548
1487078 1713655 1510037 1495771 225916
1330985 1469142 1497642 1492268 899275

Van een aantal vakken heeft de commissie expliciet al het beschikbare materiaal (handboeken en syllabi, studiehandleidingen, toetsmaterialen, vakevaluaties, enz.) opgevraagd en bekeken:

Bacheloropleiding Theologie

- Godsdienstpsychologie (ook BA GW)
- Praktische theologie 1 (BA TH-PThU)
- Bijbels Hebreeuws (1+2+3)
- Exegese Oude Testament 1
- Exegese Nieuwe Testament
- Islam: Koran en Hadieth
- Tekst, traditie en interpretatie

Bacheloropleiding Godsdienstwetenschap

- Sociologie van religie (ook BA TH)
- Methoden en Technieken
- Filosofie (ook BA TH)
- Cultuurgeschiedenis Christendom 2
- New Age-religie in historisch perspectief
- Leven, lijden en dood (ook BA TH minor GV)
- Religie, identiteit en de publieke ruimte
- Rituele praktijken
- Geschiedenis Islam in het Midden-Oosten

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

- Stageprogramma
- Revealed knowledge
- Migration, culture, religious identity
- Christian cultural heritage 1
- Modern esotericism
- Geestelijke verzorging 1

De Kritische Reflectie omvatte naast het basisdocument met beschrijving van de verschillende opleidingen ook een uitgebreid digitaal document met algemene en opleidingsspecifieke bijlagen die het panel in digitale vorm heeft ontvangen. Deze documenten waren ook als hard copy beschikbaar tijdens het bezoek.

- Nationale Studenten Enquête 2012
- Keuzegids Universiteiten 2013: Theologie en Religiestudies
- Elsevier Faculty Rating 2012
- ‘Honderd over de Rug’, eindrapportage 2010
- Organogram van de faculteit
- Self-Evaluation Report Research 2005-2011, Centre for Religious Studies
- Facultair Toetsbeleidsplan 2013
- Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen
- Schematisch overzicht vaardighedenprogramma
- Eindkwalificaties van de opleidingen in relatie tot de studieonderdelen van het programma
- Onderwijs en Examenregelingen 2012-2013
- Toetsoverzichten 2012-2013
- Beoordelingscriteria bachelor- en masterscripties
- Overzichtslijsten van de bachelor- en masterscripties van de laatste twee jaar
- Overzicht van de contacten met het werkveld

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende bijkomende documenten bestudeerd (deels als *hard copies* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Jaarverslag Onderwijskwaliteit 2012
- Vakevaluaties 2011-2012
- Rapportage curriculumevaluatie 2012
- Recente jaarverslagen Examencommissie
- Beleid en Protocol Examencommissie GGW RUG
- Onderwijsvisie Faculteit GGW (april 2011)
- Verslagen enquêtes onder alumni van bachelor- en masteropleidingen (december 2012)
- Feedbackformulieren werkstukken en papers bachelor- en masteropleidingen
- Pilot mondelinge evaluaties (oktober 2012)
- Samenwerkingsovereenkomst PTHU en RUG
- Notitie Kwaliteitszorg Onderwijs (april 2013)
- Voorlichtingsmateriaal

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Diede Hntoebant

PRIVÉ ADRES: Kaatsaan 14
B-1199 Kerbergen
België

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UvT, UL, TUA, RUG,
RU, TUGK, VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *27.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the left.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Eibert Tigchelaar

PRIVÉ ADRES: Memorielaan 3
6226 DB
Maasvlucht

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

De Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

U.T., UL, TUA, RUG, VU,
PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *27.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized name followed by a long horizontal line.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Henk Witte

PRIVÉ ADRES:

De Renselg

SOSI DA Goirke

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UL, TUA, TUGK, RU, RUG,
VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *25.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several stylized, overlapping loops and lines, positioned to the right of the 'HANDTEKENING:' label.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

S. Vellema

PRIVÉ ADRES:

Bachweg - 00201 11
3991 ^{XL} ~~MF~~ Houten

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie en Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UL, RU, VU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Houten

DATUM:

20-11-2012

HANDTEKENING:

J. Jellema

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

M. B. Praeger

PRIVÉ ADRES:

Spinhuissteeg 5-A
102 CJ Amsterdam

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie-Religie Studies

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UT, RU, RG

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

DATUM:

Austerdam

20-11-2012

HANDTEKENING:

[Handwritten signature]

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Kiki Boongaard

PRIVÉ ADRES:

Schiebroek 29
1082 TC Amsterdam

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UvT, UU, RUG, RU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVINGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden kunnen beïnvloeden;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

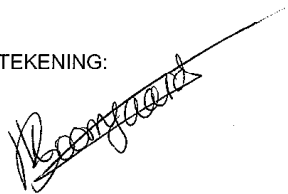
PLAATS:

Groningen

DATUM:

18.04.2013.

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'R. van der Vliet', written over a diagonal line.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: MARK DELMARTINO

PRIVÉ ADRES: DIANAALAN 15
B-2600 ANTWERPEN

IS ALS ~~DESKUNDIGE~~ / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

THEOLOGIE & RELIGIEWETENSCHAPPEN

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

U.LEIDEN, RUGRONINGEN, VU AMSTERDAM,
PROT. THEOLOG. UNIVERSITEIT

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: ANTWERPEN

DATUM: 25.03.2013

HANDTEKENING:

